

**AGENT ROZVOJA
VIDIEKA V RÁMCI
HORIZONT 2020**

AGENT ROZVOJA VIDIEKA V RÁMCI HORIZONT 2020

Spolufinancované z programu Európskej
únie Erasmus+

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tento projekt bol financovaný s podporou Európskej Komisie.

Táto publikácia reprezentuje výlučne názor autora a Komisia nezodpovedá za
akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

Rural development Agent
Horizon 2020

Koordinácia:

David Rojo Fernández (ADESPER)

Autori:

Benedicta Rodríguez (Fundación RB Alto Bemmesga)

Raquel Trigo (Corane)

Kalina Toteva (Infocenter)

Enrico Vacirca (CIA-Toscana)

Peter Vnucko (Agroinstitút)

Fotografie:

All the pictures are from the authors.

Edit:

Fundación RB Alto Bemmesga

Legal Deposit:

XXXXXX

Design:

Imprenta Manolete SL

Calle Fernández Ladreda, 1.

47008 Valladolid

Obsah

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

1. Úvod.....	1
2. Koncept rozvoja vidieka.....	3
3. Medzinárodné organizácie vo vzťahu k rozvoju vidieka	6
4. Kohézna politika EÚ.....	9
5. Európske investičné a štrukturálne fondy 2014 – 2020	11
5.1. Stratégia Európa 2020.....	11
5.2. Ciele politiky a zásady intervencií EÚ	12
5.3. Strategický prístup	15
5.4. Strategické dokumenty fondov ESI	16
5.4.1. Spoločný strategický rámec (CSF).....	16
5.4.2. Asociačné dohody:	20
6. Rozvoj vidieka 2014-2020	21
6.1. Národné programy rozvoja vidieka: Slovensko	22
7. Miestny rozvoj prostredníctvom miestnych komunit (LDLC)	26

MODUL 2: HORIZONT 2020: R&D AKO ZDROJ ZAMESTNANOSTI A PRÍLEŽITOSTÍ VO VIDIECKYCH OBLASTIACH.

1. Čo je Horizont 2020?.....	2
1.1. Štruktúra Horizont 2020.....	3
1.2. Typy aktivít vo výzvach H2020	5
1.3. Základná charakteristika projektov H2020.....	6
1.4. Výhody programu Horizont 2020 pre medzinárodných partnerov	7
1.5. Ako sa zúčastniť?	8
2. Hlavné príležitosti pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka	11
Pracovný program Spoločenské výzvy 2.....	14
Výskumné projekty s viacerými aktérmi zahrňujúce poľnohospodársku komunitu	15
Tematické siete, zhromažďovanie vedomostí a vytváranie riešení pre prax	16
3. Spoločenské výzvy 2: Extrakt zo Špecifického programu	18
3.1. Udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo	18
3.2. Udržateľný a konkurencieschopný agropotravinársky sektor pre bezpečnú a zdravú výživu .	21
3.3. Sprístupnenie potenciálu živých vodných zdrojov ...]	23

3.4. Udržateľné a konkurencieschopné biotechnologické výrobné odvetvia a podpora rozvoja európskeho biohospodárstva	23
3.5. Prierezový morský a námorný výskum...]	25
3.6. Špecifické implementačné aspekty	25
4. Pracovný program Spoločenskej výzvy 2, výzvy 2016-2017	27
4.1. Udržateľná potravinová bezpečnosť - Pružné a zdrojovo-efektívne hodnotové reťazce	27
4.2. Rural Renaissance (Renesancia vidieka).....	29
4.3. Inovácie na biologickom základe pre udržateľné tovary a služby – podpora rozvoja európskeho biohospodárstva	31
5. Národné kontaktné body Horizont 2020	33
Bibliografia.....	36

MODUL 3: SPOLOČNÁ POĽNOHOSPODÁRSKA POLITIKA A ROZVOJ VIDIEKA

1. Úvod	2
2. Spoločná poľnohospodárska politika (SPP).....	3
2.1 Ciele poľnohospodárskej politiky.....	3
2.2 Nástroje politiky	4
3. História SPP	6
Pokračujte na: Nová SPP.....	12

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

1. Trendy zamestnanosti v stratégii Európa 2020.	1
2. Európska politika zamestnanosti	2
2.1. Prvé kroky.....	2
2.2. Smerom ku komplexnejšej politike zamestnanosti.....	3
2.3. Nástroje finančnej podpory a zameranie politik.	6
3. Európsky semester.....	10
4. Zdroje zamestnanosti vo vidieckych oblastiach.....	11
4.1. Európske observatórium zamestnanosti.....	11
4.2. Podporné štruktúry pre uchádzačov o zamestnanie.	11
4.3. Webstránky	12
4.4. Sociálne siete.....	15
4.5. Práca v zahraničí.....	16
5. Súčasný odborný vzdelávanie a trh práce vo vidieckych oblastiach	18
5.1. Inovatívne OVP ako odpoveď na globalizovaný trh	18

5.2. Odborné vzdelávanie a príprava ako podpora vzdelávania a celoživotného vzdelávania.....	19
6. Nové možnosti zamestnanosti na vidieku v EÚ	23
6.1 Nové sektory s veľkým potenciálom na trhu práce.	24
6.1.1. Environmentálne služby.....	24
6.1.2. Nové technológie.	27
6.1.3. Cestovný ruch.....	29
6.1.4. Služby každodenného života.....	31

MODUL 5: UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

1. Koncept	2
1.1. Cestovný ruch.....	2
1.2. Udržateľnosť.....	3
1.3. Udržateľný cestovný ruch.....	5
1.4. Ukazovatele udržateľnosti.....	8
2. Základy udržateľného cestovného ruchu.....	12
2.1. Ekonomický pilier	12
2.2. Sociálny pilier.....	16
2.3. Environmentálny pilier	19
3. Udržateľný cestovný ruch a únosnosť	21
3.1. Zavádzanie únosnosti	26
3.2. Iné možnosti ako znížiť preťaženie turistami	28
4. Udržateľný cestovný ruch v Európe.	30
4.1. Kontext	30
4.2. Ekonomický význam	39
4.3. Podpora konkurencieschopnosti sektoru cestovného ruchu v Európe	42
4.4. Propagácia udržateľného, zodpovedného a kvalitného cestovného ruchu.....	47
5. Vidiecky cestovný ruch.....	48
6. Športový cestovný ruch.....	51
7. Ekoturizmus.....	61
7.1. Ekoturisti.....	69
7.2. Manažéri ekoturizmu	69
8. Cestovní sprievodcovia.	71
8.1. Sprievodcovia ekoturizmom.....	73
9. Ekoturizmus v chránených prírodných oblastiach.	75

10.	Zhodnotenie udržateľného cestovného ruchu.	82
11.	Miestna Agenda 21	84
12.	Legislatíva.....	85

MODUL 1

KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

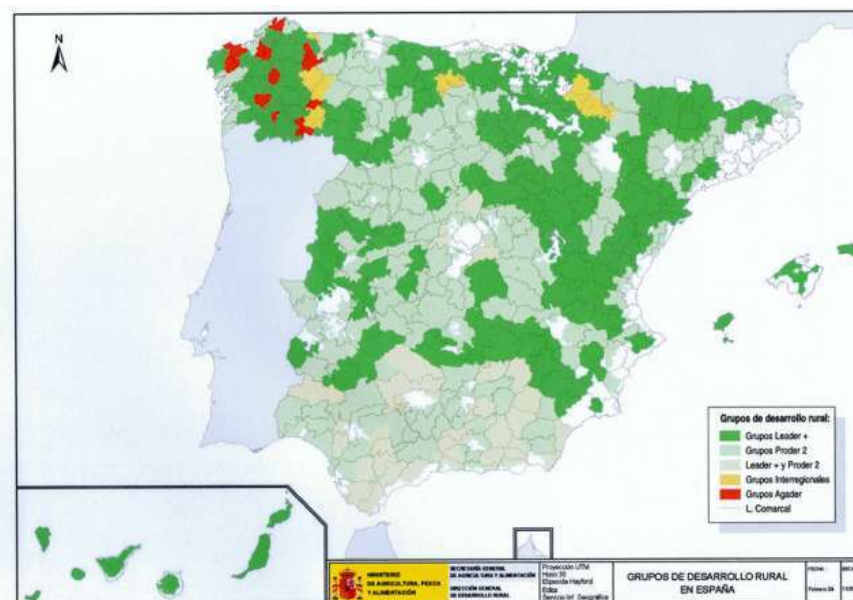
1. Úvod

Nový Manažment hospodárskeho plánovania vo vzťahu k miestnemu rozvoju, motivovaný hospodárskou krízou 70. rokov, spochybnil tradičné teórie o uspokojovaní dopytu, ktoré pochádzali z tej doby.

V dôsledku tejto situácie, stratégie územného rozvoja a produktívnych zmien sa odvíjajú od konkrétnych potrieb miestnej populácie. Lokálne obyvateľstvo pozná špecifické charakteristiky ich územia a týmto spôsobom môže uplatňovať produktívnejšie modifikácie a podporné opatrenia príslušných zdrojov a teritórií.

Ale tento typ politiky potrebuje stratégiu, ktorá vyžaduje účasť rôznych orgánov správ a verejných organizácií v rámci ich inštitucionalizácie. To znamená ich priame zapojenie v návrhu, plánovaní a implementácii jednotlivých plánov územného rozvoja. A základným pilierom tejto stratégie je prístup "zdola nahor".

Je to prístup, ktorý začína od toho, čo je špecifické, opiera sa o individuality s ich konkrétnymi vlastnosťami a potrebami. Zjednotenie individualít sa spoločnými vlastnosťami a potrebami vytvára skupiny. A tieto isté skupiny sú riadené v rámci rôznych metód miestneho rozvoja, známych ako "kolektívne ciele".

Miestne akčné skupiny.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Jednotlivci aj skupiny vytvárajú miestne komunity, definované populáciou, územím a okolitým prostredím. Vývoj týchto komunit je založený na posilnení endogénnych zdrojov danej oblasti (ľudských a prírodných). Aby sa dosiahlo tejto podpory endogénnych zdrojov, je nutné vopred odstrániť prekážky v rozvoji, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku:

- Územia: nedostatočná infraštruktúra, problematická dostupnosť územia, poškodzovanie prírodných zdrojov, atď.
- Populácie: nedostatočné vzdelanie, podnikateľská kultúra, spolupráca, integrácia, problémy vylúčenia, atď.
- Okolitého prostredia: technologické zmeny, nedostatok dopytu po miestnej produkcii, atď.

Verejná správa v spolupráci s ekonomickými a sociálnymi partnermi sú tí, ktorí sú oprávnení a zodpovední za inštitucionalizovanie rozvojových stratégií. Ale práve orgány miestnej verejnej správy (miestne a regionálne samosprávy, delegácie a ďalšie obecné zoskupenia) sú bezpochyby tie, ktoré musia mať hlavné slovo v oblasti rozvoja miestnych komunit, pretože práve oni sú najbližšie k občanom. To znamená, k miestnym skupinám a združeniam, jednotlivcom a ich problémom a konkrétnym potrebám:

1. Stanovenie globálnych stratégií.
2. Politiky zamestnanosti zamerané na špecifické skupiny so subjektívnymi spoločnými vlastnosťami: nezamestnané osoby staršie ako 40 rokov, mladí ľudia, dlhodobo nezamestnaní atď.
3. Politiky štrukturálnych zmien vo výrobných odvetviach v kríze.
4. Eliminácia prekážok daného územia: zariadenie, infraštruktúra, doprava a komunikácie, životné prostredie atď.
5. Koordinácia územných politík: na regionálnej a miestnej úrovni.
6. Financovanie rozvojových programov.
7. Podpora spolupráce a komunikácie v oblasti výmeny skúseností medzi rôznymi miestnymi komunitami.
8. Vydávanie zákonov a noriem, ktoré uprednostňujú riadenie politík miestneho rozvoja.

2. Koncept rozvoja vidieka

Spočiatku bol koncept rozvoja vidieka založený na čisto ekonomickom hľadisku, ale neskôr bol rozšírený a boli zahrnuté aj sociálne a environmentálne ukazovatele.

Ak je vývoj určitej spoločnosti sledovaný alebo hodnotený, je takisto dôležité zohľadniť faktory, ako sú čistý príjem na obyvateľa, zdravotná situácia populácie, podmienky bývania, prístup k vzdelaniu alebo stav ľudských skupín v znevýhodnených podmienkach, ako sú starší ľudia, mládež a ženy. To znamená, že koncept rozvoja sa zameriava na zníženie rozdielov, tak ekonomických ako aj sociálnych, medzi rôznymi sociálnymi skupinami alebo medzi populáciami, ktoré žijú v rôznych typoch prostredí, ktoré v tomto konkrétnom prípade je vidiecke obyvateľstvo.

Tieto rozdiely v hospodárskom a sociálnom rozvoji sú zvyčajne polarizované, na prvom mieste medzi mestskými spoločnosťami a vidieckou komunitou, pričom druhá z nich je zvyčajne znevýhodnená. Medzi okamžité riešenia týchto situácií patrí vyľudňovanie vidieckej populácie do veľkých miest.

Je zrejmé, že nie všetky presuny vidieckej populácie do miest sú negatívny, naopak, môže to mať tiež pozitívny efekt, ak k nemu dochádza na základe vývoja, kedy spoločnosť transformuje svoje hlavné ekonomické aktivity, z poľnohospodárskej sféry do priemyselnej a sektora služieb. To znamená, ak môžu poľnohospodári zvýšiť do značnej miery svoju

produkcii s vynaložením oveľa menšej potreby manuálnej práce, zatiaľ čo pracovná sila z vidieka a sektora poľnohospodárstva sú nevyhnutné pre rozvoj sekundárnych a terciárnych hospodárskych aktivít, ktoré sú z globálneho hľadiska nevyhnutné na zvýšenie celkového ekonomického vývoja našej spoločnosti.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Avšak v tomto procese vyľudňovania vidieka, podmieneného všeobecným vývojom každej krajiny a potrebami prispôsobenia pracovného trhu, zohráva významnú úlohu pri udržaní relatívnej rovnováhy medzi územným rozložením obyvateľstva a hospodárskych činností práve **udržateľný rozvoj**, ktorý umožňuje zachovanie rozmanitých kultúrneho alebo historického dedičstva vidieckych oblastí a podporuje udržanie rozmanitosti krajiny.

V súčasnej dobe sú ekonomické investície do zachovania európskeho vidieckeho priestoru považované za vysoko prioritné opatrenia európskych politik. Vývoj našej spoločnosti zahŕňa podpory na revitalizáciu vidieckych oblastí, s investíciami do skvalitnenia poľnohospodárstva, ďalších nepoľnohospodárskych činností, infraštruktúry a nevyhnutných sociálnych investícií, ako napríklad do zdravotníctva alebo školstva.

V minulosti bol rozvoj vnímaný čisto z ekonomického hľadiska, to znamená, že mal pozitívne vplývať najmä na zabezpečenie rastu miezd na obyvateľa; Neskôr bol rozvoj chápaný z pohľadu spoločnosti a človeka, inými slovami tak, že sa musí dotýkať všetkých oblastí a zmenšiť rozdiely v celom spektre rozvoja spoločnosti. V súčasnej dobe musí byť rozvoj- okrem vyššie uvedených faktorov- udržateľný, čiže zohľadňujúci okolité životné prostredie. To znamená, že rozvoj vidieckych oblastí musí spájať súčasne ekonomické ciele, sociálne ciele aj ciele ochrany životného prostredia.

Ekonomické ciele

Sú priame, všetci im rozumejú, od podnikateľov, občanov až po politikov; Úspech je obvykle ekvivalentný k úspechu ekonomických cieľov.

Sociálne ciele

Tieto už nepreukazujú jasne okamžitý úspech, ale dosiahnutie cieľov je pomalší proces a ich potreba nie je vždy vhodne spoločensky vnímaná alebo ocenená: vzdelávacie strediská, zdravotné aspekty, rozvoj infraštruktúry sú niekedy potlačené nedostatkom "ziskovosti", čím podnecujú reťazec zlyhania pri budovaní sociálneho rozvoja vidieckych oblastí, čo bude mať vplyv na neskoršie príležitosti ekonomického rozvoja.

Ciele ochrany životného prostredia

Posledné faktory, ktoré boli zavedené ako základné prvky rozvoja a riadenia územia, sú najmenej pochopené, minimálne v hlbších a dlhodobých súvislostiach. Ich konsolidácia je z pohľadu blízkej budúcnosti väčšou výzvou k udržateľnému rozvoju našej spoločnosti a konkrétne v oblasti rozvoja vidieka.

Rozvoj vidieckych oblastí na základe kombinácie týchto spomenutých troch cieľov (ekonomické, sociálne a environmentálne) musí smerovať k využitiu endogénnych zdrojov vidieckych oblastí, s chápaním pojmu „endogénne zdroje“ nielen ako prírodné a kultúrne možnosti, ale tiež kvalifikáciu vlastného ľudského kapitálu a to všetko bez toho, aby sa stratili zo zreteľa vzájomné závislosti medzi vidieckymi oblastami a mestskými zónami (Martinez Puch, A., 2001).

Rozvoj vidieka preto musí:

- Pokračovať v zdokonaľovaní poľnohospodárstva (intenzifikácia, extenzifikácia, nové plodiny, štrukturálne reformy ...).
- Diverzifikovať miestnu ekonomiku s využitím nepoľnohospodárskych aktivít.
- Využívať miestne prírodné a kultúrne možnosti.
- Diverzifikovať obyvateľov vidieka, to znamená, že okrem lokálnej populácie sa musia v rámci diverzifikácie vidieckych oblastí zapájať do lokálnych aktivít zamestnanci z populácie zo širšieho okolia.
- Podporovať alebo podnecovať vytváranie sietí stredných a malých miest vo vidieckych oblastiach s cieľom umožniť novú a intenzívnu spoluprácu medzi vidiekom a mestom.

3. Medzinárodné organizácie vo vzťahu k rozvoju vidieka

Po druhej svetovej vojne, po Brettonwoodskej dohode a Jaltskej konferencii, spojenecké krajiny sa rozhodli vytvoriť nový medzinárodný hospodársky a politický poriadok.

Napriek tomu, čeliac situácii existujúcich nerovností medzi chudobnými a bohatými krajinami, boli vytvorené rôzne podporné a rozvojové medzinárodné organizácie:

- Organizácia OSN pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO).
- Detský fond OSN (UNICEF).
- Rozvojový fond OSN pre ženy (UNIFEM).
- Vývojový výbor (DAC) OECD.
- Svetová banka (WB).
- Medzinárodný menový fond (MMF).
- Rozvojový program OSN (UNDP).

Z týchto medzinárodných organizácií vzišla rozvojová politika, založená na makroekonomickom plánovaní, navrhnutá hlavne technokratmi rozvinutých krajín. To znamená, že tento návrh nepočíta s miestnymi komunitami, ani s endogénnymi zdrojmi obyvateľstva, ani s oblast'ami, kde by sa tieto politiky mali implantovať.

Model makroekonomického vývoja, ktorý zaviedli rozvinuté krajiny aj pre menej rozvinuté krajiny a ktorý vo väčšine prípadov neuprednostňuje rozvojové krajiny, zvýšil štrukturálne rozdiely medzi bohatými a chudobnými krajinami. Navyše tento vývojový model prináša globálne problémy, ktoré ovplyvňujú aj rozvinuté krajiny.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

- a) Zhoršenie situácie oblastí s vysokou environmentálnou hodnotou, spôsobené predovšetkým vysídľovaním alebo ničením miestnych spoločenstiev a kultúr, ktoré mali ekonomiky skutočne kompatibilné so zachovaním ich ekosystémov.
- b) Nárast migračných pohybov, od zaostalých krajín až po rozvinuté krajiny. Tieto boli motivované okrem iného chudobou, západným svetom prostredníctvom masmédií, predovšetkým televíziou, a vykoreňovaním miestnych komunit, ktoré už nemajú obranné mechanizmy ako v minulosti.
- c) Vznik nelegálnej ekonomiky. Chudoba a vymiznutie miestnych organizačných a kontrolných systémov spôsobujú výskyt zločineckých organizácií, ktoré sú všeobecne podporované informačnými technológiami a pôsobia v globálnom meradle.

Koncom 80. rokov 20. storočia vážne úvahy o vyčerpaní potenciálu tohto modelu boli podporené väčšinou ekonómov, zaoberajúcich sa rozvojom, ako aj medzinárodnými organizáciami. Výsledkom týchto úvah bolo vytvorenie koncepcie rozvoja ľudskej spoločnosti v rámci Rozvojového programu OSN (UNDP) a publikovanie výročných správ od roku 1990. V prvej z týchto správ je definovaný Ľudský rozvoj ako "proces zvyšovania možností ľudí". Najzákladnejšie pozostávajú z toho, že žijeme dlhý a zdravý život, máme vzdelanie a máme slušnú úroveň života".

Dve hlavné novinky, ktoré sa objavujú ako nová stratégia v teóriách vývoja sú:

Myslite globálne a konajte lokálne.	Zabezpečenie koordinovaných riešení globálnych problémov, ako sú deti, životné prostredie, obyvateľstvo a sociálne problémy s opatreniami, ktoré zohľadňujú osobitné charakteristiky miestneho obyvateľstva.
Účasť miestnych komunit na ich plánoch rozvoja	Prijaté opatrenia musia rešpektovať miestnu kultúru, organizáciu miestnych komunit a regionálnu a miestnu verejnú správu. Rozvojové plány musia byť uplatňované prístupom zdola zhora.

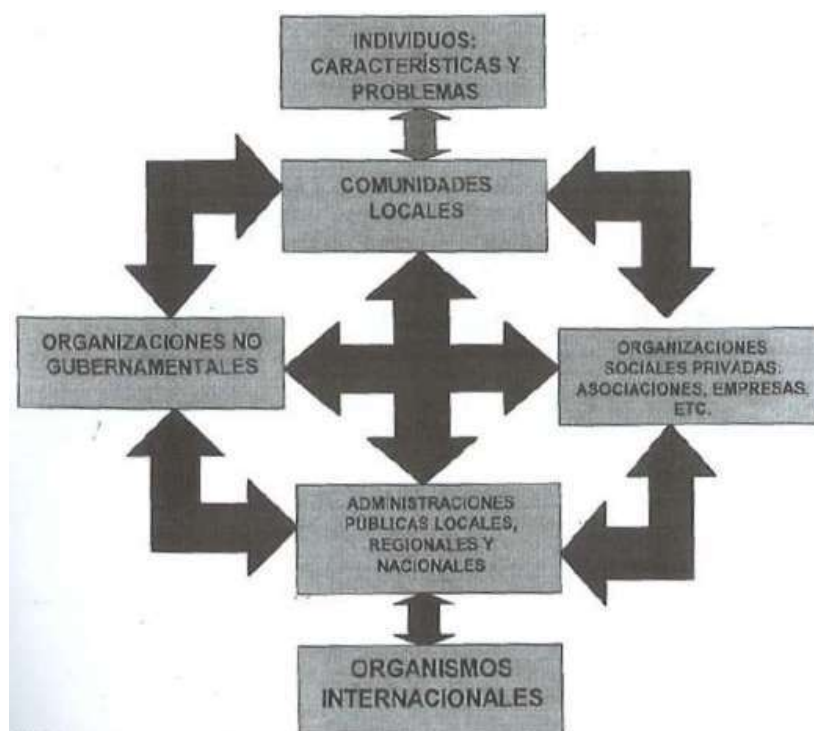
V súčasnosti sa program UNDP zameriava na pomoc krajinám pri rozvoji a riešení problémov v týchto oblastiach:

- Trvalo udržateľný rozvoj.
- Demokratická správa a udržiavanie mieru.
- Odolnosť voči zmene klímy a katastrofám.

Nový model rozvojovej podpory založený na miestnom rozvoji sa vyznačuje nasledovnými aspektmi:

- a. Integrovaný koncept rozvoja, v ktorom sa zohľadní nielen hospodársky vývoj, t.j. nedostatok príjmu, ale aj ľudský rozvoj: sociálne, kultúrne, zdravotné problémy atď.
- b. Komunity musia prijímať rozhodnutia, byť protagonistami svojich plánov rozvoja a zasahovať do všetkých aspektov, ktoré ovplyvňujú ich život.
- c. Prijatie prístupu zdola nahor s nasledujúcou postupnosťou:
  - Jednotlivci, ktorí sú členmi komunity, s jej špecifickými vlastnosťami.
  - Organizácie v rámci lokálneho spoločenstva a mimovládne organizácie.
  - Výrobcovia súkromného sektora.
  - Miestne, regionálne a národné samosprávy.
  - Medzinárodné inštitúcie.
- d. Najlepšou formou inštitucionalizácie rôznych rozvojových programov je vytvorenie aliancií medzi rôznymi aktérmi, ktorí sa podieľajú na modeli: jednotlivci, miestna komunita, spoločnosti, mimovládne organizácie a miestne, regionálne a národné orgány verejnej správy, podľa nasledujúcej schémy:

4. Kohézna politika EÚ

Kohézna politika slúži na znižovanie regionálnych rozdielov s cieľom dosiahnuť vyvážené hospodárstvo, sociálny a regionálny rozvoj. V rámci súčasného finančného rámca na roky 2014 – 2020 bolo na túto oblasť vyčlenených približne 351,8 miliardy eur, čo je takmer jedna tretina rozpočtu Európskej únie za toto obdobie. Kohézna alebo inak regionálna politika je realizovaná v rámci troch fondov: Európskeho fondu regionálneho rozvoja, Kohézneho fondu a Európskeho sociálneho fondu. Odtiaľ putujú finančné prostriedky prevažne do menej rozvinutých oblastí a regiónov s cieľom zapojiť tieto oblasti do trhu, rozvíjať pracovné miesta a prispievať tak k rastu ekonomiky. Často sa pri nej skloňuje výraz finančnej solidarity ako hlavného piliera. Rozširovanie Únie spôsobilo obrovské rozdiely medzi jednotlivými oblasťami a úlohou regionálnej politiky je stierať tieto rozdiely a snažiť sa o priblíženie málo vyspelých krajín k rozvinutejším. Regionálnu politiku má na starosti Generálne riaditeľstvo pre regionálnu a mestskú politiku, ktorej generálnym riaditeľom je od 22. júna 2016 Marc Lemaître.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Vďaka kohéznej politike sme v roku 2009 v štátoch Európskej únie zvýšili hrubý domáci produkt o 0,7 percenta. Ten ďalej rastie a v roku 2020 by mal dokonca dosiahnuť zvýšenie o štyri percentá. V tomto roku sa tiež predpokladá návrat investície vo výške 4,2 eura za každé euro investované v období rokov 2000 – 2006. Rozvoj Európskej únie teda do veľkej miery ovplyvňuje práve investovanie do regiónov.

Finančné prostriedky v oblasti kohéznej politiky sa poskytujú prostredníctvom troch hlavných fondov:

1. Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR):

- o posilňuje regionálnu hospodársku a sociálnu súdržnosť pomocou investícií do odvetví podporujúcich rast s cieľom zlepšiť konkurencieschopnosť a vytvárať pracovné miesta. EFRR financuje tiež projekty cezhraničnej spolupráce.

2. Európsky sociálny fond (ESF):

- o investuje do ľudí, pričom sa zameriava na zlepšenie zamestnanosti a na možnosti vzdelávania. Snaží sa tiež pomáhať znevýhodneným skupinám, ktoré sú ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením.

3. Kohézny fond:

- o investuje do ekologického rastu a trvalo udržateľného rozvoja a zlepšuje prepojenie v členských štátoch s HDP nižším než 90 % priemeru EÚ-27.

Spolu s Európskym poľnohospodárskym fondom pre rozvoj vidieka (EPFRV) a Európskym fondom námorného a rybného hospodárstva (EFNRH) tvoria Európske štrukturálne a investičné (EŠI) fondy.

Diskusia v poslednom čase ukázala, že kohézna politika by mala po roku 2020 vyzerat' úplne inak ako dnes. Európska komisia by mala predstaviť návrhy na reformu tejto politiky už budúci rok a podľa niektorých odborníkov sa zmeny môžu týkať znižovania zdrojov alebo premeny súčasných grantov na iné finančné nástroje. To by však podľa nich mohlo mať zlé, až ničivé následky na európske regióny.

5. Európske investičné a štrukturálne fondy 2014 – 2020

5.1. Stratégia Európa 2020

Európska únia musí v tomto novom programovacom období čeliť náročnej výzve, ako prekonať krízu a vrátiť svoje ekonomiky na cestu udržateľného rastu. Táto stratégia sa zameriava na obnovenie verejných financií, štrukturálne reformy, ktoré zvyšujú rast a konkrétne investície do rastu a zamestnanosti.

Stratégia Európa 2020 definuje ciele kohéznej politiky na toto obdobie. Ide o stratégiu rastu zameranú na dosiahnutie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho hospodárstva. Tieto tri priority, ktoré sa navzájom posilňujú, prispievajú k tomu, aby EÚ a jej členské štáty vytvorili vysokú úroveň zamestnanosti, produktivity a sociálnej súdržnosti.

Stratégia Európa 2020 sa prostredníctvom Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR), Európskeho sociálneho fondu (ESF) a Kohézneho fondu (KF) zameriava na dosiahnutie inteligentného rastu prostredníctvom efektívnejších investícií do vzdelávania, výskumu a inovácií, udržateľnému a inkluzívnemu hospodárstvu, ktoré kladie dôraz na vytváranie pracovných miest a znižovanie chudoby. Stratégia sa zameriava na 5 cieľov:

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

1.	Zamestnanosť	<ul style="list-style-type: none"> • zvýšiť mieru zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 až 64 rokov na 75 %
2.	Výskum, vývoj a inovácie	<ul style="list-style-type: none"> • zvýšiť úroveň investícií do výskumu a vývoja/inovácií na 3 % HDP EÚ (zo súkromných aj verejných zdrojov)
3.	Zmeny klímy a energia	<ul style="list-style-type: none"> • znížiť emisie skleníkových plynov o 20 % (alebo za predpokladu širšej globálnej dohody až o 30 %) oproti úrovniam z roku 1990 • získať 20 % energie z obnoviteľných zdrojov • dosiahnuť 20-percentný nárast efektívnosti vo využívaní energie
4.	Vzdelávanie	<ul style="list-style-type: none"> • znížiť pod 10 % podiel osôb, ktoré predčasne ukončia školskú dochádzku • minimálne 40 % podiel obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov, ktorí majú ukončené vysokoškolské vzdelanie
5.	Chudoba a sociálne vylúčenie	<ul style="list-style-type: none"> • aspoň o 20 miliónov znížiť počet osôb, ktorým hrozí chudoba a sociálne vylúčenie

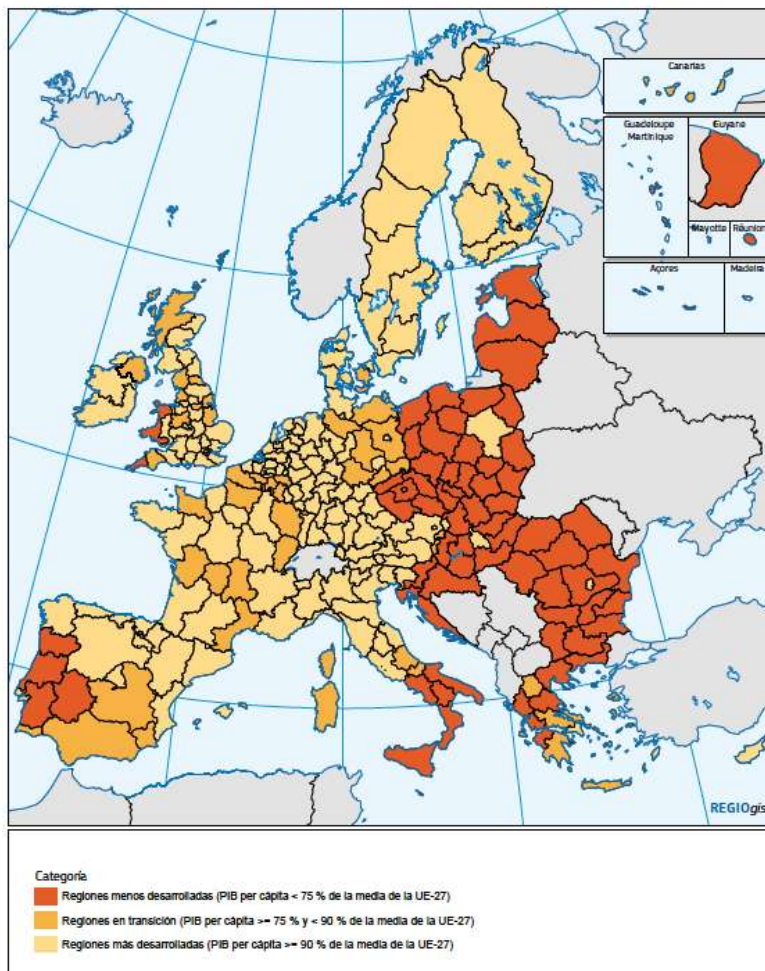
5.2. Ciele politiky a zásady intervencií EÚ

EÚ je odhodlaná vytvárať väčší počet a lepšie pracovné miesta a inkluzívnu spoločnosť zo sociálneho hľadiska. Tieto ciele tvoria jadro stratégie Európa 2020.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Cieľom európskych investičných a štrukturálnych fondov (ESI) je poskytnúť finančné prostriedky na dosiahnutie tejto stratégie, ako aj pre konkrétne úlohy každého fondu vrátane hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti.

MAPA 1: CATEGORÍAS DE REGIONES PARA EL FEDER, EL FSE Y EL FEADER 2014-2020

Hoci sú všeobecné misie fondov ESI jasne definované v zmluvách, reformy politiky na obdobie 2014 - 2020 vyplývajú zo stratégie Európa 2020. Pokiaľ ide o politiku súdržnosti, reforma vyústila do definovania dvoch základných cieľov:

- Investície do rastu a zamestnanosti, spoločný cieľ pre tri kategórie regiónov: rozvinutejšie, v prechodnom období a menej rozvinuté (financovanie EFRR, ESF a Kohézneho fondu).
- Európska územná spolupráca je financovaná z EFRR.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

2007-2013	2014-2020
Konvergencia	Investície do rastu a zamestnanosti
Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť	
Územná európska spolupráca	Územná európska spolupráca

V prípade EPFRV sa v rámci reformy spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) stanovujú tri ciele:

- Podpora konkurencieschopnosti v poľnohospodárstve.
- Trvalo udržateľné riadenie prírodných zdrojov a klimatických zmien, ktoré zahŕňa poskytovanie verejných statkov vo vidieckych oblastiach a zachovanie európskej krajiny.
- Vyvážený územný rozvoj zamestnanosti a ekonomiky na vidieku.

EMFF (Európsky fond pre námorníctvo a rybné hospodárstvo) má za hlavný cieľ spoločnú politickú reformu rybného hospodárstva a financuje aj uplatňovanie integrovanej námornej politiky.

Na obdobie rokov 2014 - 2020 naďalej platia zásady intervencie z predchádzajúceho obdobia financovania. Tieto zásady sú:

- Komplementárnosť a súdržnosť.
- Zdieľané riadenie a koordinácia.
- Spolupráca, proporionalita a subsidiarita.
- Súlad vnútroštátneho práva a práva Európskej únie v súvislosti so žiadosťou.
- Rovnosť medzi ženami a mužmi.
- Žiadna diskriminácia.
- Udržateľný rozvoj.

5.3. Strategický prístup

Na obdobie rokov 2014 - 2020 by členské štáty mali pokračovať v rozvoji a realizácii strategických plánov v súvislosti s prístupom k európskym investičným a štrukturálnym fondom, tento proces bol zjednodušený a efektívnejší. Nový právny rámec výrazne posilňuje väzby so stratégiou Európa 2020 a zlepšuje zásadu koordinácie fondov EIE s inými nástrojmi EÚ. Najmä CRR:

- Vytvára spoločný strategický rámec ako strategického sprievodcu pre fondy ESI na európskej úrovni.
- žiada členské štáty, aby vypracovali spoločný dokument pre tieto fondy ESI na vnútroštátnej úrovni: dohoda o pridružení (AA);
- definuje spoločné štandardy pre všetky svoje programy.

V záujme optimalizácie investícií fondov ESI v rámci Stratégie 2020 bolo v článku 9 CRR vymedzených jedenásť tematických cieľov (TO). V EÚ existujú aj iné nástroje, ktoré takisto prispievajú k týmto tematickým cieľom a členské štáty sú vyzvané, aby podporovali súčinnosť a účinnú koordináciu medzi všetkými nástrojmi dostupnými v oblastiach na európskej, vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Týchto jedenásť cieľov je nasledovných:

Ciele Európa 2020	Tematické ciele
Inteligentný rast	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podpora výskumu, technologického rozvoja a inovácií (Horizont 2020) 2. Zlepšenie prístupu k IT, ako ich využitie a kvalitu. 3. Zlepšiť konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov (MSP)
Udržiateľný rast	<ol style="list-style-type: none"> 4. Podpora zmeny k nízkouhlíkovej ekonomike vo všetkých sektoroch. 5. Podpora adaptácie klimatickým zmenám a manažmentu prevencie rizík. 6. Ochrana životného prostredia a podpora

	<p>efektívneho využívania prírodných zdrojov.</p> <p>7. Podpora udržateľných dopravných systémov a odstránenie preťaženia infraštruktúry kľúčových dopravných sietí.</p>
<p>Inkluzívny rast</p>	<p>8. Podpora udržateľnej a kvalifikovanej zamestnanosti a podpora pracovnej mobility.</p> <p>9. Podpora sociálneho začlenenia a boj proti chudobe a proti akémukoľvek druhu diskriminácie.</p> <p>10. Investície do vzdelávania a odbornej prípravy.</p> <p>11. Zlepšenie inštitucionálnej kapacity verejných orgánov a zainteresovaných strán a zvýšenie efektivity verejnej správy.</p>

5.4. Strategické dokumenty fondov ESI

5.4.1. Spoločný strategický rámec (CSF)

Za účelom maximálneho využitia prínosov európskych investičných a štrukturálnych fondov (ESI) a definovania zásad, ktoré uľahčujú proces programovania na úrovni členských štátov a regiónov, bol vytvorený **spoločný strategický rámec (CSF)**.

Európsky fond regionálneho rozvoja (ERDF), Európsky sociálny fond (ESF), Fond pre rozvoj vidieka (ARDF) a Európsky fond pre námorné otázky a rybné hospodárstvo (EMFF) sledujú ciele súvisiacich aktivít a ich riadenie je rozdelené medzi členské štáty a Komisiu.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Tieto sú hlavným zdrojom investícií na úrovni EÚ, s cieľom pomôcť členským štátom obnoviť a zvýšiť rast a zabezpečiť oživenie a zároveň vytvárať pracovné miesta a súčasne zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj v súlade s cieľmi stratégie Európa 2020.

Zmluva o fungovaní Európskej únie (TFEU) priraduje týmto nástrojom jasné ciele. Komisia sa domnieva, že tieto ciele možno dosiahnuť účinnejšie, ak bude týchto päť fondov lepšie koordinovaných, aby sa predišlo prekrývaniu a aby sa optimalizovali synergie, ak budú plne integrované do hospodárskeho riadenia Európskej únie a ak budú prispievať k implementácii Stratégie Európa 2020, do ktorej sa zapoja vnútroštátne, regionálne a miestne zainteresované strany.

Komisia navrhla nariadenie o spoločných pravidlách (CRR) pre päť fondov. To umožňuje oveľa užšiu koordináciu finančných prostriedkov na dosiahnutie týchto cieľov:

- Koncentrácia zdrojov v rámci cieľov stratégie Európa 2020 prostredníctvom súboru tematických cieľov spoločných pre fondy, ktoré k nim prispievajú.
- Zjednodušenie prostredníctvom plánovania a koherentnejších implementačných mechanizmov.
- Väčšiu pozornosť venovať výsledkom prostredníctvom rámca a efektívnej rezervy.
- Harmonizácia pravidiel oprávnenosti a rozšírenie zjednodušených možností nákladov na zníženie administratívnej záťaže riadiacich orgánov a konečných príjemcov.

EFRR (ERDF)	Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR) sa zameriava na posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti v Európskej únii odstraňovaním nerovností medzi jej regiónmi. investícií súvisiace s kontextom, v ktorom pôsobia spoločnosti.
FC	Kohézny fond sa zameriava na členské štáty, ktorých hrubý národný dôchodok (HND) na obyvateľa je nižší ako 90 % priemeru EÚ. Jeho cieľom je znížiť hospodársku a sociálnu nesúrodosť a podporovať trvalo udržateľný rozvoj.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

ESF	Európsky sociálny fond bude naprogramovaný na základe štyroch cieľov: zamestnanosť a mobilita; Vzdelávanie, zručnosti a celoživotné vzdelávanie; Podpora sociálneho začlenenia a boj proti chudobe, ako aj posilnenie administratívnych kapacít; Akcie podporované z ESF však tiež prispievajú k dosiahnutiu ostatných tematických cieľov.
EPFRV (EAFRD)	Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV) podporuje európsku politiku pre rozvoj vidieka. Šesť priorít EPFRV bude mať za cieľ inteligentný, udržateľný a integračný rast v poľnohospodárskom, potravinárskom a lesníckom sektore a vo vidieckych oblastiach; Zahŕňajú prenos poznatkov a inovácií, konkurencieschopnosť poľnohospodárstva, manažment prírodných zdrojov a opatrenia v oblasti klímy a integráciu rozvoja vidieka
EMFF	Európsky námorný a rybársky fond je fond pre námornú a rybársku politiku EÚ na obdobie rokov 2014 – 2020. Fond ENRF pomáha rybárom pri prechode na udržateľný rybolov, podporuje diverzifikáciu hospodárstiev pobrežných spoločenstiev, poskytuje finančné prostriedky na projekty, ktoré vytvárajú nové pracovné miesta a zlepšujú kvalitu života v európskych pobrežných oblastiach, žiadateľom uľahčuje prístup k financovaniu.

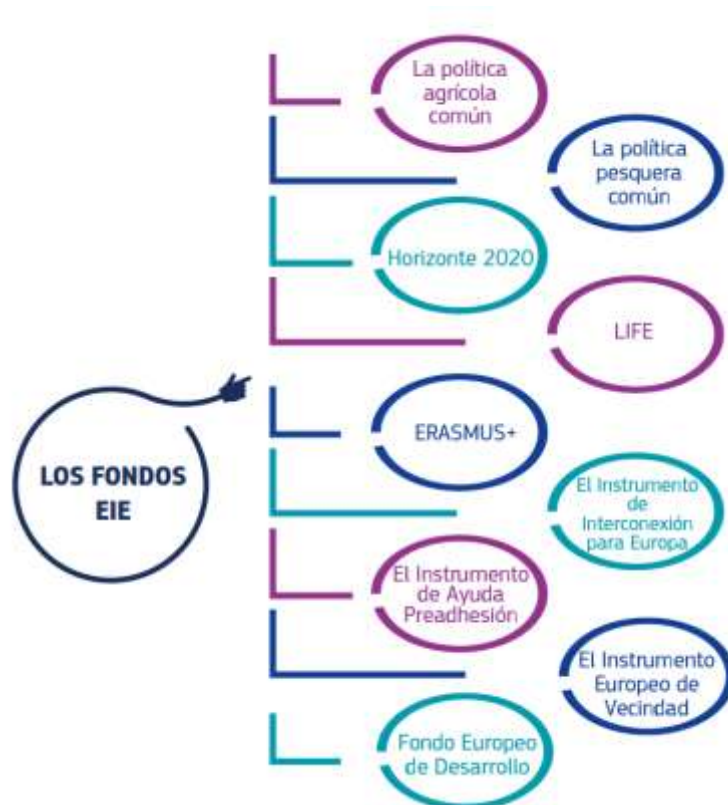
CRR ponúka nasledujúce nové nástroje:

- Kombinácia fondov politik súdržnosti v jednom programe.
- Integrované územné investície (IUI).
- Miestny rozvoj vedený komunitou (CLLD).
- Spoločné akčné plány.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Tieto nástroje sú propagované ako nástroje na koordináciu fondov ESI (Európske štrukturálne a investičné fondy). Spoločný strategický rámec ponúka ďalšie usmernenia o praktickom uplatňovaní horizontálnych a tranzverzálnych princípov politiky, ako napríklad viacúrovňové riadenie, nediskriminácia, boj proti zmene klímy a prispôsobenie sa tejto zmene.

Spoločný strategický rámec tiež poskytuje praktické spôsoby vytvárania synergií medzi fondmi ESI a inými politikami a nástrojmi EÚ:

V porovnaní s predchádzajúcim programovým obdobím je územný rozmer fondov EÚ ešte výraznejší. Toto je v súlade s cieľom Zmluvy dosiahnuť hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť. Napríklad CSM obsahuje časť venovanú riešeniam s hlavnými územnými problémami: od členských štátov sa vyžaduje, aby realizovali analýzu na mieste o potenciáli a kapacite rozvoja a hlavných problémoch na vnútroštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni, ktoré sa objavujú pri vypracúvaní Asociačných dohôd a programov.

Takisto sa očakáva, že sa zohľadnia príslušné makroregionálne stratégie a stratégie v oblasti povodia a zabezpečí sa komplementarita programov Európskej územnej spolupráce so špecifickými programami každej krajiny v rámci cieľa Investovanie do rastu a zamestnanosti.

5.4.2. Asociačné dohody:

CSF by mal uľahčiť sektorovú a územnú koordináciu intervencie v období rokov 2014 - 2020. Táto koordinácia ovplyvní vzťah medzi fondmi EIE a inými politikami a nástrojmi Únie.

Budú zohľadnené ciele stratégie Únie na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu (Stratégia Európa 2020), pričom sa zohľadnia kľúčové územné výzvy rôznych typov európskeho územia.

Na základe CSF by každý členský štát mal pripraviť Asociačnú dohodu v spolupráci so svojimi sociálnymi, hospodárskymi a environmentálnymi partnermi a v rámci dialógu s Komisiou.

Dohoda o partnerstve by mala premietnuť prvky CSF do národného kontextu a nastoliť pevné záväzky na dosiahnutie cieľov Únie prostredníctvom programovania fondov EIE. Takáto dohoda by mala zaviesť mechanizmy na zabezpečenie súladu so stratégiou Únie na dosiahnutie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu, ako aj osobitných účelov každého fondu v každom členskom štáte, mechanizmy na zabezpečenie efektívnej implementácie fondov EIE a integrovaný prístup k územnému rozvoju.

Asociačná dohoda je preto strategický dokument, vypracovaný každým členským štátom EÚ, ktorý stanovuje stratégiu a investičné priority fondov EIE (EFRR, ESF, EPFRV a EMFF) na obdobie rokov 2014 - 2020 a základné mechanizmy, ktoré majú byť v platnosti.

S cieľom prispieť k stratégii Európa 2020 a špecifickým misiám každého fondu v súlade s cieľmi stanovenými v Zmluve o Európskej únii vrátane hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti, by fondy EIE mali zamerať svoju pomoc na obmedzený počet spoločných Tematických cieľov (11), zhromaždených v KDR. Ako môžeme vidieť nižšie, ciele rozvoja vidieka budú rozdelené do šiestich priorít, ktoré odrážajú tematické ciele CSF.

6. Rozvoj vidieka 2014-2020

Európska politika rozvoja vidieka pomáha vidieckym oblastiam EÚ zvládnuť širokú škálu hospodárskych, environmentálnych a sociálnych výziev XXI. storočia. Tieto opatrenia, často označované ako "druhý pilier" spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), dopĺňajú systém priamych platieb pre poľnohospodárov a opatrenia na riadenie poľnohospodárskych trhov (takzvaný "prvý pilier").

Politika rozvoja vidieka zdieľa niekoľko cieľov s fondmi EIE. Členské štáty a regióny rozvíjajú programy rozvoja vidieka podľa potrieb svojich území a s cieľom riešiť aspoň štyri z týchto **šiestich spoločných priorit EÚ**:

1. Podporovať prenos poznatkov a inovácií v odvetví poľnohospodárstva a lesného hospodárstva a vo vidieckych oblastiach.
2. Zlepšiť životaschopnosť a konkurencieschopnosť všetkých druhov poľnohospodárskej produkcie a podporiť inovatívne poľnohospodárske technológie a trvalo udržateľné lesné hospodárstvo.
3. Podporovať organizáciu potravinového reťazca, dobré životné podmienky zvierat a riadenie rizík v poľnohospodárstve.
4. Obnova, zachovanie a zlepšenie ekosystémov, súvisiacich s poľnohospodárstvom a lesným hospodárstvom.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

5. Podporovať efektívnosť zdrojov a podporovať prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo a hospodárstvo prispôsobiteľné klimatickým zmenám v sektore poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva.
6. Podpora sociálneho začlenenia, znižovanie chudoby a podpora hospodárskeho rozvoja vo vidieckych oblastiach.

Priority rozvoja vidieka sú formulované v "**oblastiach záujmu**". Napríklad priorita týkajúca sa efektívnosti zdrojov zahŕňa nasledovné oblasti záujmu:

- Znížiť emisie skleníkových plynov a amoniaku z poľnohospodárskej výroby.
- Podporovať zachovanie a zachytávanie uhlíka v sektore poľnohospodárstva a lesného hospodárstva.

V rámci svojich programov rozvoja vidieka stanovili členské štáty a regióny pre tieto oblasti kvantifikované ciele. Následne stanovujú opatrenia, ktoré sa využijú na dosiahnutie ich cieľov a pridelia im zodpovedajúce financovanie. Najmenej 30% finančných prostriedkov pre každý program rozvoja vidieka by sa malo vyčleniť na opatrenia týkajúce sa životného prostredia a zmeny klímy a ďalších 5% na program LEADER.

6.1. Národné programy rozvoja vidieka: Slovensko

Program rozvoja vidieka na Slovensku (PRV), ktorý Európska komisia oficiálne schválila 13. februára 2015, načrtáva priority Slovenska pri využívaní verejných prostriedkov vo výške 2,1 miliardy EUR, ktoré sú k dispozícii počas sedemročného obdobia od roku 2014 do roku 2020.

Program sa zameriava najmä na zvýšenie konkurencieschopnosti odvetvia poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, pričom zabezpečuje primerané hospodárenie s prírodnými zdrojmi a podporuje poľnohospodárske postupy priaznivé pre klímu na takmer 20 % poľnohospodárskej pôdy obhospodarovanej s cieľom ochrany biodiverzity, pôd a/alebo vodných zdrojov. PRV sa tiež zameriava na podporu odvetví vidieckeho hospodárstva vytvorením 2 000 pracovných miest vďaka investíciám do podnikov, ako aj inovačných projektov spolupráce, infraštruktúry a ľudských zdrojov prostredníctvom poradenských služieb v oblasti odbornej prípravy a miestnych služieb obyvateľstvu vrátane integrácie marginalizovaných spoločenských skupín.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Slovensko je bohaté na prírodné a tradičné dedičstvo a prírodné zdroje, ktoré poskytujú príležitosti pre väčšiu diverzifikáciu poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a vidieckeho hospodárstva (napr. prostredníctvom vidieckeho cestovného ruchu). Pomoc z programu rozvoja vidieka podporí inovačné projekty, ktoré prinesú nové výrobky, technológie, techniky alebo spôsoby práce. Jedným z hlavných cieľov bude zvýšiť konkurencieschopnosť poľnohospodárstva a lesného hospodárstva prostredníctvom podpory investícií, ktoré prinášajú vyššiu pridanú hodnotu do prvovýroby a zvyšujú efektívnosť organizácie dodávateľského reťazca. Týmto spôsobom by diverzifikácia poľnohospodárstva s osobitným zameraním na odvetvia rastlinnej výroby a živočíšnej výroby mala vytvoriť odolnejšie a produktívnejšie poľnohospodárstvo s novými pracovnými miestami a alternatívami jeho diverzifikácie.

Druhým hlavným cieľom bude ochrana a zachovanie vysokej prírodnej hodnoty poľnohospodárskych a lesných oblastí zameraná na udržateľné využívanie pôdy a vody, a tak poskytujúca viac príležitostí pre výrobu vysokokvalitných potravín a zabezpečovanie činností vidieckeho cestovného ruchu vrátane diverzifikácie výrobkov a služieb smerom k rôznym hospodárskym činnostiam vo vidieckych oblastiach, ktoré nepatria do odvetvia poľnohospodárstva.

Vďaka programu rozvoja vidieka sa okrem toho zlepšia podmienky hospodárskeho a sociálneho života obyvateľov vidieka prostredníctvom investícií do lepšej a novej infraštruktúrnej siete vrátane širokopásmovej infraštruktúry. K

lepšiemu využívaniu miestnych zdrojov a rozšíreniu vlastníctva investícií a spolupráce miestnych aktérov pri integrácii hospodárskych činností na vytváranie nových pracovných miest a zlepšenie kvality života by mal prispieť aj prístup LEADER.

S cieľom znásobiť účinok investícií sa vo väzbe na európske partnerstvo v oblasti inovácií zameraného na poľnohospodársku produktivitu a udržateľnosť vyškolí 6 500 osôb a podpora sa poskytne 25 operačným skupinám.

Program rozvoja vidieka na Slovensku sa sústreďuje na **šesť priorit rozvoja vidieka** (priorita č. 1 prenos znalostí a inovácií je začlenená do ostatných piatich priorit), pričom hlavnou prioritou je priorita č. 4: obnova, zachovanie a posilnenie ekosystémov, ktoré súvisia s poľnohospodárstvom a lesným hospodárstvom.

1) Konkurencieschopnosť odvetvia poľnohospodárstva a udržateľné lesné hospodárstvo:

- V rámci tejto priority PRV zahŕňa podporu pre 1 250 poľnohospodárskych podnikov (5,11 % všetkých poľnohospodárskych podnikov) na investície do odvetví rastlinnej výroby (s výnimkou obilnín a olejnín) a živočíšnej výroby a zároveň sa zameriava na efektívne využívanie zdrojov (vody, pôdy, energie) a emisie skleníkových plynov.
- Generačná výmena sa posilní prostredníctvom pomoci na začatie podnikateľskej činnosti pre 600 mladých poľnohospodárov a rozvojovej pomoci pre 330 malých rodinných poľnohospodárskych podnikov.
- Tieto ciele budú podporené činnosťami týkajúcimi sa prenosu znalostí prostredníctvom odbornej prípravy, demonštračných činností a výskumných projektov, ktoré poskytnú inovačné riešenia na zvýšenie udržateľnosti a produktivity poľnohospodárstva. Konkurencieschopnosť lesného hospodárstva by sa mala zvýšiť vybudovaním a/alebo modernizáciou 250 km lesných ciest, investíciami do moderných technológií vrátane investícií do spracovania v 230 lesohospodárskych podnikoch.

2) Organizácia potravinového reťazca vrátane spracovania poľnohospodárskych výrobkov a ich uvádzania na trh, dobrých životných podmienok zvierat a riadenia rizík v poľnohospodárstve:

- Približne 400 podnikov potravinárskeho priemyslu získa podporu na investície zamerané na zvýšenie pridanej hodnoty domácej výroby, ako aj na kolektívne investície a integrované projekty zamerané na presadzovanie horizontálnej a vertikálnej spolupráce subjektov potravinového reťazca.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

- Riziko škôd spôsobených povodňami v poľnohospodárstve sa zníži obnovením a modernizáciou 512 km hydromelioračných kanálov, ktoré ochránia 46 000 ha poľnohospodárskej pôdy.
- 3) Obnova, zachovanie a posilnenie ekosystémov, ktoré súvisia s poľnohospodárstvom a lesným hospodárstvom:
- rámci tejto priority bude PRV zamedzovať opúšťanie pôdy (zameria sa na 1,2 milióna ha pôdy) a podporovať postupy ekologického poľnohospodárstva (podporu získa 150 000 ha pôdy), pričom zachová poľnohospodársku činnosť v oblastiach, kde pre poľnohospodárstvo existujú prírodné a iné osobitné obmedzenia. Takmer na 250 000 ha poľnohospodárskej pôdy budú hospodáriť poľnohospodári, ktorí na seba prevzali dobrovoľné agroenvironmentálne a klimatické záväzky a ktorí v záujme lepšieho dosahovania environmentálnych a klimatických prínosov využijú aj príslušnú odbornú prípravu a poradenské služby. Odolnosť lesov proti prírodným katastrofám sa zvýši prostredníctvom opatrení zameraných na prevenciu požiarov, biotických chorôb a povodní a odstraňovanie škôd po takýchto udalostiach.
- 4) Efektívnosť využívania zdrojov a klíma:
- Táto priorita sa bude zameriavať na využívanie obnoviteľných zdrojov energie, najmä prostredníctvom spracovania odpadu a produkcie biomasy z agropotravinárskeho odvetvia a lesného hospodárstva. Dodatočné účinky v oblasti efektívneho využívania zdrojov a klímy sa očakávajú aj od investičných projektov podporovaných v rámci ostatných priorít.
- 5) Sociálne začlenenie a miestny rozvoj vo vidieckych oblastiach:
- Investície do diverzifikácie vidieckeho hospodárstva do oblastí mimo poľnohospodárstva umožnia vytvoriť 1 100 pracovných miest prostredníctvom vykonávania stratégií miestneho rozvoja a ďalších 900 pracovných miest vďaka podpore mikropodnikov a malých podnikov. Investície do širokopásmovej infraštruktúry malých obcí by mali obyvateľom vidieka a miestnym podnikom priniesť vysokorychlostný internet za dostupné ceny. Osobitné opatrenia podporia sociálnu integráciu marginalizovaných spoločenských skupín.

7. Miestny rozvoj prostredníctvom miestnych komunít (LDLC)

LDLC je špecifický nástroj pre subregionálne využitie, ktorý dopĺňa ďalšie rozvojové podporné nástroje na miestnej úrovni. LDLC sa môže mobilizovať a zapojiť miestne komunity a organizácie, aby prispeli k dosiahnutiu cieľov stratégie Európa 2020 v oblasti inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu s cieľom podporiť územnú súdržnosť a dosiahnuť konkrétne ciele politiky.

Využíva metodiku, ktorá:

- Zameriava sa na konkrétne subregionálne oblasti.
- Koordinuje miestne komunity prostredníctvom miestnych akčných skupín (MAS), zložených zo zástupcov verejných a súkromných sociálno-ekonomických subjektov.
- Realizuje sa prostredníctvom stratégií miestneho rozvoja v rámci integrovaných a multisektorových oblastí, navrhnutých s prihliadnutím na miestne potreby a potenciál.
- zohľadňuje miestne potreby a potenciál, zahŕňa inovatívne prvky v miestnom kontexte (najmä vidiecke), vytváranie sietí a prípadne spoluprácu.

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

Táto jedinečná metodológia umožní prepojené a integrované využívanie prostriedkov EIE na implementáciu stratégií miestneho / vidieckeho rozvoja.

Hlavnými cieľmi tohto spoločného prístupu fondov EIE je zjednodušiť a rozšíriť používanie LDLC ako nástroja rozvoja:

- Povzbudzovať miestne spoločenstvá, aby rozvíjali integrované prístupy zdola nahor, v ktorých je potrebné reagovať na územné a miestne problémy, ktoré si vyžadujú štrukturálnu zmenu.
- Rozvíjať kapacity v spoločenstve a stimulovať inovácie (vrátane sociálnych inovácií), podnikanie a schopnosť presadzovať zmeny, prostredníctvom podpory rozvoja a odkryvania potenciálu v komunitách a územiach.
- Podporovať vlastníctvo v rámci komunity podporou účasti v komunitách
- Podporovať viacúrovňové riadenie tým, že poskytuje miestnym / vidieckym spoločenstvám spôsoby na aktívnu účasť pri plnení cieľov EÚ vo všetkých oblastiach.

Kľúčové komponenty LDLC	
Miestne akčné skupiny	Mali by sa skladať zo zástupcov miestnych verejných a súkromných sociálno-ekonomických záujmov, ako sú podnikatelia a ich združenia, miestne orgány, regionálne alebo vidiecke združenia, občianske skupiny (ako sú menšiny, starší občania, muži alebo ženy, mladí ľudia, atď.), komunitné a dobrovoľnícke organizácie atď. Aspoň 50% hlasov výberových rozhodnutiach musí prináležať partnerom, ktorí nie sú verejnými orgánmi a žiadna jednotlivá záujmová skupina by nemala mať viac ako 49% hlasov.
Stratégie miestneho rozvoja	Mali by byť v súlade s príslušnými programami fondov EIE, v rámci ktorých sú podporované. Mali by definovať populačnú oblasť, na ktorú sa stratégia vzťahuje; mali by zahŕňať analýzu rozvojových potrieb a

Pokrytie oblasti a populácie	potenciálu oblasti vrátane analýzy silných, slabých stránok, príležitostí a hrozieb; popisovať ciele, ako aj integrované a inovatívne prvky stratégie vrátane kvantifikovateľných cieľov pre výsledky. Stratégie by mali zahŕňať aj akčný plán, ktorý preukazuje, ako sa ciele premenia do konkrétnych projektov, riadiacich a dozorných opatrení a finančného plánu
	Musí byť konzistentná, mať cieľ a ponúknuť dostatočnú kritickú masu na jeho efektívnu implementáciu. Je zodpovednosťou miestnych akčných skupín vymedziť aktuálne oblasti a skupiny obyvateľstva, ktoré budú pokrývať ich stratégie, ale tieto musia byť v súlade s kritériami uvedenými v článku 33 ods. 6 nariadenia o spoločných ustanoveniach

V programovacom období 2014 - 2020 výraznejšia podpora vo forme spoločného právneho rámca a harmonizovaných pravidiel pre fondy EIE zvýši súdržnosť a povzbudí podporu viacerých fondov pre spoločnú stratégiu, riadenú na úrovni Spoločenstva.

Viacere prvky spoločných ustanovení pre fondy EIE majú za cieľ zjednodušiť implementáciu miestneho rozvoja miestnymi spoločenstvami voči príjemcom:

- Jednotná metodológia LDLC sa bude vzťahovať na všetky fondy a regióny IEE, čo umožní všetkým územiám využívať podporu EÚ na budovanie kapacít, miestne, verejné a súkromné partnerstvá a ich stratégie, vytváranie sietí a výmenu skúseností.
- Podpora z fondov EIE bude koherentná a koordinovaná. Takýmto spôsobom budú príjemcovia ľahšie vytvárať stratégie financované z rôznych fondov, ktoré budú lepšie prispôsobené ich oblastiam a potrebám, napríklad v oblasti, ktorá zahŕňa vidiecke a mestské aspekty. Toto sa zabezpečí prostredníctvom koordinovaného budovania kapacít, výberu, schvaľovania a financovania stratégií miestneho rozvoja miestnymi komunitami a akčnými skupinami.
- V prípade stratégií financovania z viacerých fondov bude možné financovať náklady spojené s riadením implementácie a organizácie stratégie miestneho rozvoja zo strany spoločenstiev prostredníctvom jedného fondu (t.j. hlavného financovania).

MODUL 1: KOMUNITÁRNY ROZVOJ VIDIEKA

- Stimuly: pokiaľ ide o politiku súdržnosti, pre tie operačné programy, v ktorých sa prostredníctvom LDLC implementuje komplexná prioritná os, sa maximálna miera spolufinancovania z EFRR alebo ESF na úrovni prioritnej osi zvýši o 10 percentuálnych bodov. V prípade EPFRV sa v závislosti od okolností môže maximálna miera spolufinancovania pre LDLC pohybovať od 80% do 90%.

Význam zapojenia komúnit preukázala úspešnosť LDLC, s podporou prístupu v rámci LEADER. Úspech tohto prístupu sa prejavil v rámci viac ako 2300 miestnych akčných skupín, ktoré v súčasnosti pôsobia v celej EÚ, s celkovou súčasnou finančnou podporou vo výške 5,5 miliardy EUR (6% finančných prostriedkov z EPFRV).

Prístup v rámci programu LEADER slúži ako základ pre nové iniciatívy Komisie pre LDLC, pretože: vychádza z konkrétnych oblastí; je verejný a súkromný; je integrovaný a inovatívny; je založený na spolupráci a zahŕňa využitie sieťovania. Povinné vyčlenenie pridelenia 5% z EPFRV pre každý členský štát bude pokračovať aj na obdobie rokov 2014 - 2020, zatiaľ čo nový právny rámec tiež výrazne posilní integrovaný prístup.

Modul 2

HORIZONT 2020: R&D AKO ZDROJ ZAMESTNANOSTI A PRÍLEŽITOSTÍ VO VIDIECKYCH OBLASTIACH.

---

1. Čo je Horizont 2020?

Horizont 2020 je najväčší výskumný a inovačný program EÚ s rozpočtom takmer 80 miliárd € dostupných počas 7 rokov (2014 až 2020) - okrem súkromných investícií, ktoré tieto zdroje budú prit'ahovať. Sľubuje ďalšie pokroky, prielomové objavy a svetové prvenstvá vo výskume implementáciou nápadov z laboratórií na európsky trh.

Horizont 2020 je finančný nástroj na implementáciu Únie inovácií, vlajkovej iniciatívy stratégie Európa 2020, zameranej na strategický prístup k inováciám a zabezpečenie globálnej konkurencieschopnosti Európy.

Považovaný za prostriedok k hospodárskemu rastu a tvorbe pracovných miest, Horizont 2020 má politickú podporu európskych predstaviteľov a poslancov Európskeho parlamentu. Zhodli sa na tom, že výskum je investíciou do našej budúcnosti, preto tieto témy zahrnuli ako kľúčové do plánu EÚ pre inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast a zamestnanosť.

Spojením výskumu a inovácií, Horizont 2020 prispieva k dosiahnutiu tohto cieľa s dôrazom na excelentnú vedu, vedúce postavenie priemyslu a riešenie spoločenských výziev. Cieľom je zabezpečiť, aby Európa produkovala prvotriednu vedu, odstraňovali sa prekážky pre nové inovácie a uľahčila sa spolupráca verejného a súkromného sektora pri vývine a implementácii inovácií.

Horizont 2020 je otvorený pre každého, s jednoduchou štruktúrou, ktorá redukuje byrokraciu a čas, takže sa účastníci môžu sústrediť na to, čo je skutočne dôležité. Tento prístup zaisťuje, že nové projekty sa pripravujú rýchlejšie - a rýchlejšie sa dosahujú aj výsledky.

Rámcový program EÚ pre výskum a inovácie bude doplnený o ďalšie opatrenia na vyplnenie a ďalší rozvoj Európskeho výskumného priestoru. Tieto opatrenia sa zamerajú na odstránenie prekážok na vytvorenie skutočného jednotného trhu pre vedomosti, výskum a inovácie.

1.1. Štruktúra Horizont 2020

Kľúčové programové dokumenty H2020:

- **Špecifický program:** je súčasťou legislatívneho balíčku, ktorým sa ustanovuje H2020, a definuje jeho realizáciu. Tento dokument popisuje programy v rámci 3 pilierov, ich aktivity a ciele. Je implementovaný prostredníctvom dvojročných pracovných programov..
- **Strategický program:** je novinkou realizovanou v H2020. Dopĺňa špecifický program s ohľadom na priority niektorých oblastí a zostavuje sa na trojročné obdobie. Strategický program zaisťuje kontinuitu dvojročných pracovných programov. V rámci H2020 sa očakáva vydanie 3 strategických programov na obdobie rokov 2014-2016, 2016-2018 a 2018-2020.
- **Pracovný program:** predstavuje dokument, prijatý Európskou komisiou za účelom implementácie špecifického programu H2020. V tomto dokumente Európska komisia informuje verejnosť o vypísaní výziev na konkrétne témy výskumu a uvádza ich anotácie.

Príležitosti financovania v rámci programu Horizont 2020 sú definované vo viacročných pracovných programoch, ktoré pokrývajú veľkú väčšinu dostupnej podpory. Pracovné programy sú pripravené Európskou komisiou v rámcovom programe, stanovenom legislatívnymi predpismi programu Horizont 2020 a prostredníctvom strategického plánovacieho procesu začlenením cieľov politík EÚ v stanovení priorít.

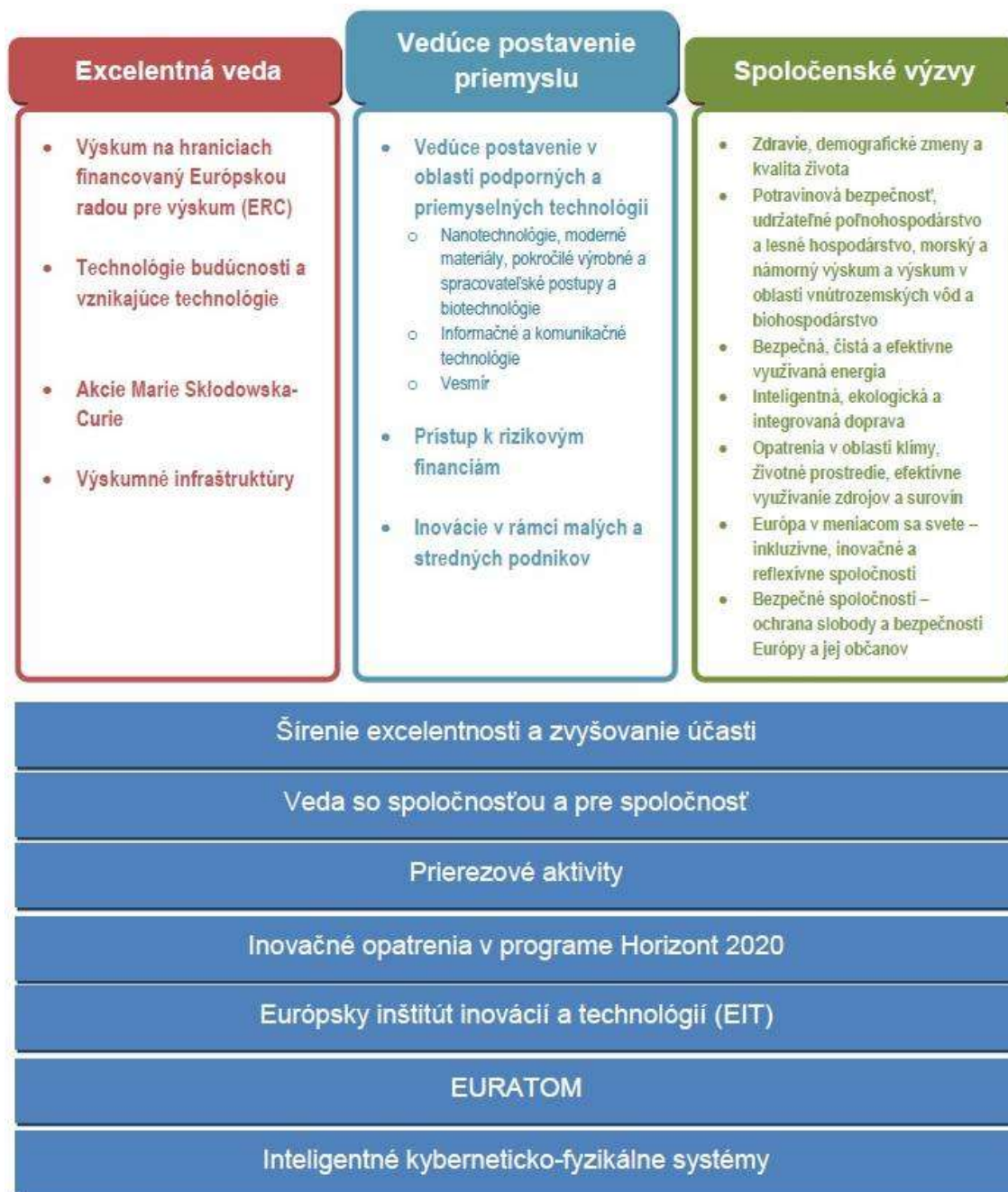
Príprava pracovných programov zahŕňa konzultácie so zainteresovanými stranami. Za týmto účelom bolo zriadených 19 poradenských skupín Horizont 2020, ktoré slúžia ako konzultačné orgány, zastupujúce široké spektrum zainteresovaných strán od priemyslu a výskumu až po zástupcov občianskej spoločnosti. Dodatočné otvorené a ciele konzultačné činnosti majú za cieľ získať ďalšie názory a spätnú väzbu, vrátane zástupcov Enterprise Policy Group, EIP (European Innovation Partnerships) a ETP (European Technology Platforms).

Súčasný hlavný pracovný program Horizont 2020 (2016-2017) je spoločný pre všetky tematické oblasti a zahŕňa úvod, 18 tematických sekcií a všeobecné prílohy, popisujúce všeobecné pravidlá, napríklad štandardné podmienky pre podanie projektov a kritériá oprávnenosti, typy akcií, kritéria výberu a hodnotenia atď.. Každá tematická sekcia je samostatná a opisuje celkové ciele, príslušné výzvy na predkladanie návrhov a témy v rámci každej výzvy.

Diskusie zúčastnených strán o ďalších pracovných programoch roky 2018-2020 budú prebiehať najmä v prvej polovici roka 2016. Každá tematická sekcia usporiada konzultácie spôsobom, ktorý je najvhodnejší pre danú tému a príslušné cieľové skupiny.

Zverejnenie pracovného programu na roky 2018-2020 sa očakáva na jeseň 2017.

Piliere Horizont 2020

1.2. Typy aktivít vo výzvach H2020

V programe H2020 je možné financovanie rôznych typov projektov podľa ich zamerania, pričom každý z týchto typov má špecifické podmienky oprávnenosti

- Výskumné a inovačné projekty (Research and Innovation Actions- RIA)
  - Prostredníctvom RIA sa financujú projekty základného, aplikovaného a experimentálneho výskumu. Projekty pozostávajú hlavne z aktivít, zameraných na získavanie nových poznatkov a znalostí, alebo výskum využiteľnosti nových alebo vylepšených technológií, produktov, procesov, služieb.
- Inovačné projekty (Innovation Actions- IA)
  - IA sa zameriavajú najmä na aktivity, súvisiace s uvedením na trh s obmedzeným rozsahom aktivít výskumu a vývoja.
- Koordinačné a podporné projekty (Coordination and Support Actions- CSA)
  - Aktivity zamerané na podporu koordinácie a siet'ovania existujúcich projektov, programov a politík, nezahrňujú priamo výskumné a vývojové aktivity, ale sú skôr určené na zlepšenie trhových podmienok a úspechu výskumných a inovačných projektov.
- Projekty hraničného výskumu financované ERC (ERC Frontier Research Grants)
  - ERC financujú projekty špičkového výskumu.
- Projekty Marie Skłodowska-Curie (Marie Skłodowska-Curie Actions- MSCA)
  - MSCA sú projekty podpory rozvoja zručností, odbornej prípravy a kariéry výskumníkov v nadnárodnom prostredí.
- Nástroje pre malé a stredné podniky- (SME Instrument- SMEINST)
  - Nástroj pre malé a stredné podniky na podporu zavádzania inovácií.
- Rýchle zavádzanie inovácií (Fast track to innovation- FTI)
  - FTI bude financovať projekty blízko trhu, s ukončeným výskumom a vývojom, ktoré ešte neboli komerčne nasadené.

- Zákazky pred komerčným využitím (Pre-commercial Procurement- PCP)
  - PCP je nástrojom, ktorý umožní verejným zadávateľom získať od firiem riešenia ich problémov, pričom firmy budú môcť výsledky ďalej komercializovať.
- Verejné zákazky inovatívnych riešení (Public procurement of innovative solutions- PPI)
- ERA-NET Cofund
- Motivačné ocenenia (Inducement prizes)

1.3. Základná charakteristika projektov H2020

Projekty programu H2020 sa budú väčšinou priamo týkať konkrétnej technológie, výrobku, procesu, alebo služby. Program zahŕňa výzvy na predkladanie projektov, ktoré musia spĺňať stanovené vedecké a inovačné ciele v technologických, alebo špecifických aplikačných oblastiach, pre ktoré sú určené.

Budú realizované a podporené projekty, zamerané na spoluprácu (Coordination Support Action- CSA), ktoré nemajú čisto vedecký charakter, ale skôr podporujú danú oblasť zakladaním platforiem pre spoluprácu a propagovanie výsledkov výskumu, vedeckých a odborných diskusií v rámci záujmových komunit, ako aj mobilitu vedeckých pracovníkov a inovátorov z komerčnej praxe.

Všetky projekty musia obsahovať reálny stupeň inovácie, ktorý ponúka pridanú hodnotu na európskej úrovni. Hlavní aktéri budú malé a stredné podniky, veľké firmy, priemyslové združenia, univerzity a výskumné skupiny, výskumné centrá, verejná správa, ekonomické záujmové skupiny a takisto jednotlivci.

Hodnotenie projektov H2020 pre účely pridelenia financovania je prepracované a splňuje známky najvyššej objektivity, kvality, konzistentnosti a nezávislosti. Hodnotenie projektov je zamerané na nasledujúce kritériá:

- Excellence: ambicióznosť cieľov, posun za súčasný stav poznania, nové prístupy, koncepcia, multidisciplinarita;
- Dopad: definovaný v pracovnom programe v rámci príslušnej témy
- Kvalita a efektivita realizácie projektu: rozdelenie úloh a zdrojov, kompetencie a skúsenosti konzorcia a jednotlivých účastníkov, riadenie projektu a rizík

Minimálne podmienky pre vytvorenie konzorcia za účelom podania projektu v rámci H2020:

- Minimálne 3 právnické subjekty
- Každý z týchto subjektov musí pochádzať z členského štátu EÚ alebo asociovaného štátu
- Z týchto 3 subjektov 2 nesmú byť založené v rovnakej členskej krajine
- Všetky 3 subjekty musia byť na sebe nezávislé (majetkovo neprepojené)

Štandardné trvanie jedného projektu je 2-5 rokov.

Príspevok EK na jeden projekt sa obvykle pohybuje medzi 1 – 10 mil. €. Počet partnerov v konzorciu na jeden projekt je medzi 3 – 20, zvyčajne kombinácia vedeckých a komerčných, prípadne neziskových organizácií.

Projekty v rámci H2020 spravidla poskytujú priame nevratné finančné prostriedky, ktoré sa pohybujú do 100% priamych nákladov na projekt (s výnimkou inovačných projektov s max. 70% financovaním pre komerčné organizácie), s dodatočnými nepriamymi nákladmi do výšky 25%.

Priame náklady je možné obvykle zaradiť do týchto rozpočtových kategórií:

- Priame mzdové náklady (direct personnel costs)
- Priame náklady na subkontrakt (direct costs of subcontracting)
- Priame náklady súvisiace s poskytnutím finančnej podpory tretím stranám (direct costs of providing financial support)
- Ostatné priame náklady

1.4. Výhody programu Horizont 2020 pre medzinárodných partnerov

- Príležitosti k spoločnému riešeniu globálnych výziev - výzvy, ktoré nás všetkých ovplyvňujú, ako sú napríklad infekčné ochorenia, energetická bezpečnosť a klimatické zmeny, možno vyriešiť len na medzinárodnej úrovni. Horizont 2020 poskytuje aj príležitosť pre lepšiu ekonomickú efektívnosť vzhľadom na rozsah a záber realizovaných výskumných aktivít, zdieľaných naprieč množstvom národov.

- Popredné svetové výskumné infraštruktúry - Horizont 2020 uľahčuje vývoj globálnych výskumných infraštruktúr v Európe a spoluprácu európskych infraštruktúr s ich mimoeurópskymi partnermi, čím zabezpečuje globálnu interoperabilitu a prístup.
- Prístup k novým sieťam a alianciám- zviditeľnenie vlastného výskumu v medzinárodných projektoch, zdieľanie odborných znalostí a prístupu k vedeckému vybaveniu, dátam a priestorom v partnerských krajinách.
- Zameranie na inovácie - Horizont 2020 podporuje inovátorov v transfere svojich nápadov z laboratórií na trh.
- Finančné prostriedky pre excelentnú vedu - Horizont 2020 ponúka doteraz najväčší rozpočet pre európsky výskum a inovácie. Prísne postupy hodnotenia zabezpečujú, že na financovanie sa vyberú najlepšie výskumné projekty. Výskumníci z ľubovoľného miesta na svete môžu byť súčasťou konzorcií, ktoré navrhujú spoluprácu v rámci výskumných projektov. Výskumní pracovníci z približne 130 rozvíjajúcich sa ekonomík sú oprávnení pre účasť a finančnú podporu v týchto projektoch. V niektorých prípadoch sú takisto oprávnení príjemcovia takisto vedci z vyspelých ekonomík. Navyše granty Európskej rady pre výskum a granty v rámci akcií Marie Skłodowska Curie sú otvorené pre žiadosti výskumníkov- jednotlivcov z ktoréhokoľvek miesta na svete, ktorí chcú tráviť čas výskumnou činnosťou v Európe. Oprávnení na financovanie sú úspešní žiadatelia z ktorejkoľvek krajiny.

1.5. Ako sa zúčastniť?

Všetky potrebné informácie sú k dispozícii na účastníckom portáli stránky EK pre výskum a inovácie <http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/home.html> .

Krok 1 - Nájsť vhodnú výzvu na predloženie návrhov

Komisia na účastníckom portáli zverejňuje všetky výzvy v rámci svojich výskumných a inovačných programov H2020 (<http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/opportunities/index.html>), tu môžete vyhľadávať aj výzvy z predchádzajúcich programov (FP7 a CIP). Okrem toho môžete nájsť informácie o niektorých ďalších výzvach v sekcii “Ďalšie možnosti financovania”. Ak ste žiadateľom prvýkrát a nemáte dostatočný prehľad o programoch, je užitočné prečítať si H2020 Online Manuál. Tento vám pomôže vybrať si ten najvhodnejší program

pre vašu oblasť a profil. Okrem toho môžete vyhľadávať podľa požadovanej výskumnej témy s relevantnými kľúčovými slovami a nastavením filtrov v zozname výziev.

Najvhodnejšiu výzvu pre váš profil vám tiež môže pomôcť nájsť národné kontaktné miesto. Malé a stredné podniky sú navyše podporované v rámci siete Enterprise Europe Network.

Krok 2 - Nájsť partnerov projektu alebo žiadať ako jednotlivec

Projekty spolupráce: Väčšina projektov financovaných EÚ sú spoločné projekty spolupráce so zapojením aspoň 3 organizácií z rôznych krajín členských štátov EÚ alebo pridružených krajín Rôzne partnerské vyhľadávacie služby pomôžu nájsť organizácie, ktoré by sa chceli podieľať na návrhoch projektov.

H2020 tiež usiluje o posilnenie medzinárodnej spolupráce v oblasti výskumu v EÚ, takže existuje viac možností pre spoluprácu a účasť výskumných pracovníkov z krajín mimo EÚ.

Individuálny výskumný pracovníci alebo tímy: Takisto je možné zadať svoj návrh ako individuálny výskumník, tím alebo organizácia. Tieto príležitosti sú financované prevažne v rámci grantov Európskej rady pre výskum H2020 (ERC) a akcií Marie Skłodowska-Curie (MSCA) a jednotlivé malé a stredné podniky môžu využiť nástroj H2020 pre malé a stredné podniky.

Krok 3 - Vytvorenie účtu na portáli

Ak už máte vytvorený účet alebo tzv. EÚ prihlasovacie konto na portáli účastníkov, môžete ho využiť pre prípadné budúce podanie návrhov. Budete potrebovať iba jeden účet pre hociktorú službu v rámci účastníckeho portálu.

Pokiaľ ešte nemáte účet, je potrebné ho vytvoriť kliknutím na “Zaregistrovať” na pravej strane horného menu.

Krok 4 - Registrácia vašej organizácie

Najskôr na stránke [Registra](http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/organisations/register.html) organizácií <http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/organisations/register.html> skontrolujte, či je vaša organizácia už registrovaná. Iba v prípade, že vašu organizáciu tam nenájdete, mali by ste začať svoju registráciu kliknutím na tlačidlo Registrácia organizácie.

Komisia má on-line register organizácií zapojených do programov EÚ pre výskum a inovácie alebo programov pre vzdelávanie, audiovizuálny sektor a kultúru. Toto umožňuje jednotné zdieľanie oficiálnych údajov organizácií a predchádzanie opakujúcim sa požiadavkám na rovnaké informácie.

Ak sa chcete podieľať na návrhu projektu, vaša organizácia musí byť registrovaná a musí mať pridelený 9-miestny Účastnícky identifikačný kód (PIC), ktorý je jedinečný identifikátor vašej organizácie a bude použitý ako referenčný kód pre akúkoľvek komunikáciu s Komisiou.

Krok 5 - Zašlite svoj návrh projektu Komisii

Ak chcete odoslať návrh projektu, budete musieť ísť do sekcie “Elektronické podávanie návrhov” v rámci konkrétnej tematickej stránky pre jednotlivé výzvy. Aby ste mohli začať vyplňovať štandardné formuláre a predložiť svoj návrh Komisii, musíte byť prihlásení s vašimi prihlasovacími údajmi na Účastníkom portáli.

Cyklus schvaľovania projektu:

2. Hlavné príležitosti pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka

Aby mohli poľnohospodári, lesníci, subjekty potravinárskych a biologicky orientovaných odvetví čeliť nastávajúcím výzvam, potrebujú nové poznatky, ktoré môžu byť uplatňované v praxi. Ako môžeme zlepšiť konkurencieschopnosť v stále náročnejšom ekonomickom prostredí a zároveň zabezpečiť udržateľné využívanie zdrojov a ekosystémových služieb? Ako môžeme prispieť k potravinovej bezpečnosti? Ako môžeme podporiť postavenie vidieckeho obyvateľstva, aby mohlo posilniť a diverzifikovať svoju ekonomiku? To sú otázky, na ktoré výskum a inovácie môžu dať odpoveď.

Horizont 2020 je najväčším zdrojom verejných prostriedkov Európskej komisie, určených na Výskum a inovácie (R & I). Disponuje rozpočtom okolo 3,7 miliardy € v rámci piliera **Spoločenské výzvy 2 (SC2)** pre oblasť "Potravinová bezpečnosť, udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, morský a námorný výskum a výskum v oblasti vnútrozemských vôd a biohospodárstvo" na obdobie 2014-2020.

Horizont 2020 sa takisto snaží pôsobiť v rôznych oblastiach a témach na podporu inovácií. To je dôvod, prečo sa relevantné možnosti financovania pre poľnohospodárstvo objavujú aj v iných častiach pracovného programu, ako sú Spoločenské výzvy 2.

Možnosti podávania projektov pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka existujú takisto v iných častiach programu Horizont 2020, ako sú napríklad Opatrenia v oblasti klímy, malých a stredných podnikov a prierezové činnosti, ako je Internet vecí a Cyklické ekonomiky a časti venované iniciatívam v rámci akcií Marie Skłodowska-Curie alebo Výskumné infraštruktúry.

Na začiatku roku 2016 Európska komisia začala interný proces za účelom definovania strategických výskumných priorít pre roky 2018-2020.

Tento proces bude vychádzať z konzultácií so zainteresovanými stranami, správ poradenských skupín a rôznych príspevkov zhromaždených z rozličných častí programu Horizont 2020. Pre poľnohospodárske a vidiecke oblasti výskumu a inovácií sa bude takisto stavať na výsledkoch procesu spracovania dlhodobej stratégie pre poľnohospodársky výskum a inovácie. Odbor pre poľnohospodárstvo usporiadal 26.-28. januára 2016 veľkú konferenciu, v rámci ktorej sa diskutovalo o tomto strategickom prístupe s viac než 500 zúčastnenými stranami.

Zverejnenie pracovného programu na roky 2018-2020 sa očakáva na jeseň 2017.

Získavanie vedomostí pre zlepšenie konkurencieschopnosti a udržateľnosti

Európska únia sleduje tri ciele prostredníctvom svojej spoločnej poľnohospodárskej politiky: zabezpečiť životaschopnú výrobu potravín; zaistenie udržateľného hospodárenia s prírodnými zdrojmi a opatrenia proti zmene klímy a prispievať k vyváženému územnému rozvoju.

Realizácia týchto cieľov vyžaduje vytváranie, zdieľanie a zavádzanie nových poznatkov, nových technológií, nových produktov a nových spôsobov, ako organizovať, vzdelávať sa alebo spolupracovať.

Hlavné úlohy pre poľnohospodárstvo, lesníctvo a potravinársky výskum do roku 2020

Európska únia podporuje projekty pre poľnohospodárstvo a lesníctvo v rámci svojho výskumného a inovačného rámcového programu Horizont 2020. Očakáva sa, že projekty pomôžu v nasledovných oblastiach:

- Zvýšenie produktivity a vysporiadanie sa so zmenami klímy pri súčasnom zaistení udržateľnosti:
  - Zvýšenie produktivity, rovnako ako schopnosti rastlín, zvierat a produkčných systémov, prispôbiť sa rýchlo sa meniacemu prostrediu a klíme s rastúcim nedostatkom vzácnych prírodných zdrojov. Dosiahnuté inovácie prispievajú k prechodu na poľnohospodárstvo a potravinárstvo, založené na účinnom využívaní zdrojov a vytváraní dodávateľských reťazcov krmív, ktoré spotrebúvajú menej prírodných zdrojov.
- Poskytovanie ekosystémových služieb a verejných hodnôt:
  - Prispievajú k lepšiemu pochopeniu zložitých interakcií medzi primárnymi produkčnými systémami a ekosystémovými službami. Podpora poskytovania týchto verejných hodnôt a služieb prostredníctvom dodávky riešení v oblasti riadenia, nástrojov na podporu rozhodovania a posudzovania ich trhovej a netrhovej hodnoty
- Posilnenie vidieckych oblastí a podpora politík a inovácií na vidieku:
  - Posilnenie kapacít vidieckych komunít pre produkciu a pre poskytovanie ekosystémových služieb. Podpora hospodárskej diverzifikácie, zabezpečenie primeraných interakcií medzi vidiekom a mestami, ako aj uľahčenie výmeny poznatkov, inovácií a ich šírenie. Podpora tvorcov politík pri definovaní relevantných stratégií.
- Podpora udržateľného lesného hospodárstva:

- Podpora multifunkčných lesných porastov, ktoré prinášajú rad ekologických, ekonomických a sociálnych výhod. Zameranie sa na ďalší rozvoj udržateľných lesných systémov, ktoré môžu pomáhať riešiť spoločenské výzvy a potreby, vrátane potrieb vlastníkov lesov, najmä zavedením multifunkčných prístupov, ktoré berú do úvahy otázku súvisiace so zmenami klímy.
- Rozvoj udržateľného a konkurencieschopného poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu:
  - Riešenie potrieb pre potravinársky a krmovinársky priemysel s dôrazom na vyrovnanie sa so sociálnymi, environmentálnymi, klimatickými a ekonomickými zmenami, od miestnej úrovni až po globálnu. Projekty budú zohľadňovať všetky štádiá reťazca výroby potravín a krmív, vrátane dizajnu potravinárskych výrobkov, spracovania, balenia, riadenia procesov, znižovania odpadov, zhodnotenia vedľajších produktov a bezpečného využívania alebo likvidácie vedľajších živočíšnych produktov.
- Podpora rozvoja trhu pre biologické produkty a procesy:
  - Otvorenie nových trhov pre biotechnologické inovácie, a to najmä prostredníctvom špecifických opatrení na strane dopytu. Pre určenie biologického obsahu, biologických funkcií produktov a biologickej rozložiteľnosti je potrebná štandardizácia a certifikácia na úrovni Európskej únie aj na medzinárodnej úrovni. Takisto sa budú ďalej rozvíjať metódy a prístupy, týkajúce sa analýz životného cyklu.

Posilnenie integrácie SPP a politiky v oblasti výskumu

Chceme zabezpečiť, aby výskumné aktivity reagovali na základné potreby a aby sa výsledky týchto výskumov uplatnili v praxi poľnohospodárov a lesníkov. Preto Európska únia zaviedla opatrenia na priblíženie a prepojenie vedy a praxe. Cieľom je klásť dôraz na politiky výskumu založeného na dopyte a poľnohospodársku politiku viac založenú na dôkazoch.

EIP (European Innovation Partnership) pre produktivitu a udržateľnosť poľnohospodárstva (EIP-AGRI) bol vytvorený na podporu tohto cieľa. Spája rôzne politiky, pôsobí s cieľom uľahčiť zavádzanie výskumných a inovatívnych riešení do praxe a vyvinúť výskumný program, ktorý je viac zameraný na potreby poľnohospodárov a lesníkov.

Dva prúdy financovania pre viac inovatívne poľnohospodárstvo a lesníctvo

Výskum a inovácie budú financované predovšetkým prostredníctvom dvoch prúdov dotácií: Horizon 2020 (výskum a inovácie) a Politika rozvoja vidieka (inovácie).

Európska únia takmer zdvojnásobila svoje úsilie s nebývalým rozpočtom takmer 4 miliárd Eur, vyčlenených na oblasť Horizont 2020 **Spoločenské výzvy 2 „Potravinová bezpečnosť, udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, morský a námorný výskum a výskum v oblasti vnútrozemských vôd a biohospodárstvo“**. Okrem oblasti Spoločenské výzvy 2, aj niektoré ďalšie oblasti programu Horizont 2020 prispievajú k podpore poľnohospodárstva, lesníctva a potravinárskeho priemyslu.

Pracovný program Spoločenské výzvy 2

Pracovný program Spoločenské výzvy 2, prostredníctvom ktorého si Horizont 2020 kladie za cieľ vytvoriť riešenia problémov, ktorým v súčasnosti čelia poľnohospodári a lesníci, ponúka možnosti pre financovanie projektov, v rámci ktorých vedci a odborníci spoločne vyvíjajú riešenia. Za účelom zdieľania poznatkov a výsledkov, ktoré sú pripravené na uvedenie do praxe, bude potrebné vyvinúť značné úsilie s aktívnou podporou EIP-AGRI siete.

Hlavné príležitosti pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka možno nájsť v troch hlavných výzvach:

- **Sustainable Food Security (SFS)**
- **Rural Renaissance (RUR)**
- **Bio-based innovation (BB)**

V rámci týchto výziev si Európska únia kladie za cieľ:

- zlepšiť kapacitu poľnohospodárskych a potravinárskych systémov, aby sa zabezpečilo dostatočné množstvo zdravých potravín pre všetkých, pri súčasnom zachovaní prírodných zdrojov;
- zvyšovať udržateľný rastový potenciál vidieckych oblastí prostredníctvom nových územných prístupov a obchodných modelov;
- re-industrializáciu Európy prostredníctvom nových biologických hodnotových reťazcov, zabezpečenie udržateľného zásobovania biomasou

Výskumné projekty s viacerými aktérmi zahrňujúce poľnohospodársku komunitu

Nový Pracovný program Horizont 2020 na roky 2016-2017 ponúka rozpočet 371 miliónov € v 38 témach, ktoré rešpektujú prístup, zahŕňajúci viacero aktérov (MAA: multi-actor approach) v projektoch v rámci poľnohospodárstva, potravinárstva a lesníctva. Návrhy musia preukázať, že sa zameriavajú na aktuálne potreby koncových užívateľov a zamerať sa na inovácie riadené dopytom. Dôvodom konceptu zahrňujúceho viacero aktérov je, že ľudia, ktorí potrebujú určité riešenia, môžu takisto prispieť k ich vývinu tým, že budú zapojení hneď od začiatku a taktiež počas celého projektu: od fázy definovania otázok cez realizáciu výskumných aktivít, až po účasti na propagácii a šírení výsledkov.

Tento proces výmeny nápadov a ideí medzi rôznymi subjektmi s navzájom sa dopĺňajúcimi znalosťami (skupiny farmárov a poľnohospodárov, poradcovia, podniky, výskumníci a ďalší) by malo viesť k inovatívnym riešeniam, pri ktorých je vyššia pravdepodobnosť, že budú aplikované v teréne.

Výsledky projektu a praktické odporúčania by mali byť predkladané ľahko zrozumiteľným a prístupným spôsobom. Mali by byť prezentované v rámci EIP v oblasti poľnohospodárskej produktivity a udržateľnosti (EIP-AGRI) pre diseminačné účely ako "praktické abstrakty". To takisto pomôže, aby boli dopady výskumníkov na prax lepšie viditeľné a merateľné.

Pre roky 2016-2017 boli vytýčené štyri body v prístupe, zahŕňajúcom viacero aktérov (MAA: multi-actor approach):

- Návrh projektu musí preukázať, ako ciele a aktivity naplňajú potreby a možnosti z praxe.
- Zapojenie aktérov s doplnkovými vedomosťami by sa malo odraziť v navrhovanom konzorciu a dôrazne sa odporúča mediácia medzi nimi.
- Všetky MAA projekty by mali prispieť k podpore EIP-AGRI publikáciou celého radu praktických abstraktov, rešpektujúcich spoločný formát EIP-AGRI.
- Dôrazne sa odporúča zapojenie príslušných interaktívnych inovačných skupín pôsobiacich v EIP-AGRI kontexte.

Tematické siete, zhromažďovanie vedomostí a vytváranie riešení pre prax

Tematické siete sú špeciálnou formou MAA projektov. Zbierajú a rozvíjajú existujúce, ale nedostatočne využívané vedecké poznatky a osvedčené postupy.

Konkrétne témy projektov môžu byť vybrané prístupom zdola nahor, uprednostňujúc najnaliehavejšie potreby poľnohospodárskej a lesníckej výroby. Tieto projektové návrhy by mali:

- Zamerat' sa na existujúce osvedčené postupy a výsledky výskumu, ktoré sa blížia do fázy ich uvedenia do praxe, ale ktoré nie sú dostatočne známe pre ľudí v danej oblasti.
- Zhromažďovať tieto znalosti a pripraviť ich k využitiu v praxi, napríklad prostredníctvom informačných audiovizuálnych materiálov. Tieto materiály, určené pre konečných užívateľov, by mali byť ľahko prístupné a zrozumiteľné. Počas trvania projektu aj po jeho ukončení by mali byť k dispozícii prostredníctvom hlavných existujúcich distribučných kanálov, ktoré poľnohospodári často používajú, a tiež prostredníctvom databázy EIP-AGRI.

V roku 2016 prispievajú tematické siete, financované s celkovým rozpočtom 10 miliónov €, k väčšej konkurencieschopnosti a trvalo udržateľného poľnohospodárstvu (pozri RUR-10-2016-2017).

Päť sietí sa začalo fungovať v roku 2015 a štyri až päť ďalších projektov sa začne realizovať na začiatku roku 2016. Spolu s výstupmi z ďalších projektov v rámci tematických sietí, financovaných v roku 2016 a výziev v roku 2017, obohatia databázu EIP-AGRI konkrétnymi riešeniami, ktoré môžu poľnohospodári ďalej ľahko implementovať.

Príklad projektu: WINETWORK (Thematic Network – H2020)

WINETWORK je tematická sieť, ktorá sa zameriava na kľúčové potreby pestovateľov vína, konkrétne na boj a prevenciu proti chorobám kmienkov viniča (GTD- Grapevine Trunk Disease) a Zlaté žltnutie viniča- flavescence dorée (FD). Tieto dve choroby ohrozujú všetky európske produkcie viniča. Mnoho vinárov už testuje inovačné udržateľné prístupy k boju proti týmto chorobám. 11 partnerov z oblasti vedy, poradenstva a praxe, ktorí spoločne reprezentujú viac ako 90% všetkých vinohradníckych oblastí EÚ, bude zbierať všetky dostupné praktické a vedecké poznatky z danej oblasti.

Facilitátori budú podporovať interaktívne prístupy zdola nahor pre zber dát v zoskupení regionálnych pracovných skupín a v rámci jednej európskej vedeckej pracovnej skupiny. Plánovaná je široká škála aktivít na výmenu vedomostí

za účelom zdieľania všetkých materiálov pre koncových užívateľov s vinármi a poradenskými službami v rámci celej EÚ.

Viac informácií: <http://www.winetwork.eu>

WINETWORK
Knowledge Reservoir

Home About WinetWORK WinetWORK Facts Contact Publications News

7 European countries
10 wine regions
2 diseases
30 months (project duration)
10 technical working groups
10 Facilitators Agents
2 scientific European groups

Description of the project

WINETWORK is a European collaborative project for the exchange and transfer of innovative knowledge between European wine-growing regions to increase the productivity and sustainability of the sector. The 3 years 14 partners of 7 European countries will exchange on their knowledge on the most important diseases in research: grapevine trunk diseases and Downy mildew. These diseases are still found in many vineyards and to a great extent they are still unknown. Different European countries do it from a big scientific standpoint in the European wine industry. No many vineyards are being attacked and with sustainable approaches to fight against these diseases. It is very beneficial to capture these data and to share them between European countries. The project approach is based on interaction between a network of **Facilitators Agents**, regional working groups and four scientific working groups. This participative approach will allow transferring results from science and practical knowledge to vineyards, vineries and wineries. This network will promote interactions between scientists and practitioners to gather and share experiences and knowledge of affected areas from the non-vine producing European regions. The project will also identify the most important issues to be addressed after the end of the project, allowing regular updates, opportunities and sustainability of the project results.

WINETWORK project will identify and regularly involve around 100 experts in viticulture, identify and synthesize best practices and research results from all Europe in order to present and share it to the whole vineyard.

KNOWLEDGE RESERVOIR

Access to knowledge synthesizing scientific and practical knowledge collected in 7 European countries all through the project.

LATEST NEWS & EVENTS

Introduction to the project network
27th Feb. 2016

Timeline report to winter 2015-2016

The project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101017911

3. Spoločenské výzvy 2: Extrakt zo Špecifického programu

SC2: Potravinová bezpečnosť, udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, morský a námorný výskum a výskum v oblasti vnútrozemských vôd a biobiospodárstvo

3.1. Udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo

Pre podporu produktívnejšieho a životaschopnejšieho poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, šetrnejšieho k životnému prostrediu a efektívne využívajúceho zdroje, ktoré produkuje dostatok potravín, krmív, biomasy a surovín a ktoré poskytuje ekosystémové služby, zatiaľ čo v rovnakom čase ochraňuje biodiverzitu a podporuje rozvoj

prosperujúcich vidieckych ekonomík, sú nevyhnutné primerané znalosti, nástroje, služby a inovácie. Výskum a inovácie budú poskytovať možnosti voľby pre začlenenie poľnohospodárskych a environmentálnych cieľov do udržateľnej produkcie, konkrétne: zvýšenie produktivity a efektívnosti využívania zdrojov vrátane efektívnosti využívania vody v poľnohospodárstve; zvyšovanie bezpečnosti rastlinnej a živočíšnej výroby; znižovanie emisií poľnohospodárskych skleníkových plynov; znižovanie produkcie odpadov; redukcia vyplavovania živín a ďalších chemických vstupov z obrábanej pôdy do pôdneho a vodného prostredia; znižovanie závislosti na medzinárodnom dovoze proteínov rastlinného pôvodu do Európy; zvyšovanie úrovne diverzity v systémoch prvovýroby; podpora obnovy biodiverzity.

3.1.1. Zvýšenie produktivity a vyrovnanie sa so zmenami klímy pri súčasnom zaistení udržateľnosti a životaschopnosti

Aktivity zvýšia produktivitu, rovnako ako schopnosť adaptácie rastlín, zvierat a produkčných systémov za účelom vyrovnania sa s rýchlo sa meniacimi podmienkami životného prostredia / klimatickými podmienkami a rastúceho nedostatku prírodných zdrojov. Dosiahnuté inovácie prispievajú k prechodu k ekonomike s nízkou spotrebou energie, nízkymi emisiami a nízkym množstvom odpadov a na zníženie dopytu po prírodných zdrojoch v celom zásobovacom reťazci potravín a krmív. Okrem príspevku k zabezpečeniu potravinovej bezpečnosti budú vytvorené

nové príležitosti pre využitie biomasy a vedľajších produktov z poľnohospodárstva pre širokú škálu nepotravinárskych využití.

Multidisciplinárne prístupy sa budú usilovať o zlepšenie vlastností rastlín, živočíchov a mikroorganizmov, pri súčasnom zabezpečení efektívneho využívania zdrojov (voda, pôda, krajina, živiny, energia a ďalšie vstupy) a ekologickú integritu vidieckych oblastí. Dôraz sa bude klásť na integrované a rozmanité produkčné systémy a poľnohospodárske postupy, vrátane využívania presných technológií a ekologických stratégií intenzifikácie v prospech konvenčného aj ekologického poľnohospodárstva. Takisto bude podporovaná mestská ekologizácia, s novými formami poľnohospodárstva, záhradníctva a lesníctva v mestských a prímestských oblastiach. Tieto oblasti by mali byť zohľadnené implementáciou nových požiadaviek na charakteristiky rastlín, pestovateľských metód, technológií, marketingu a urbanizmu, vo vzťahu k ľudskému zdraviu a blahobytu, životnému prostrediu a klimatickým zmenám. Genetické zlepšovanie rastlín a živočíchov pre adaptačné, zdravotné a produkčné vlastnosti bude vyžadovať využitie vhodných konvenčných a moderných spôsobov chovu a metód pre ochranu a lepšie využívanie genetických zdrojov. Patričná pozornosť sa bude venovať pôdnemu hospodárstvu za účelom zvýšenia produktivity plodín. Ak vezmeme do úvahy celkový cieľ, zabezpečenie kvalitnej a bezpečnej výroby potravín, bude aktívne podporované zdravie rastlín a zvierat. Aktivity v oblasti zdravia a ochrany rastlín zvýšia úroveň znalostí a podporia rozvoj integrovaných stratégií boja proti škodcom, šetrných k životnému prostrediu, produktov a nástrojov na zabránenie rozširovaniu patogénov, hubenie škodcov a chorôb a zníženie strát výťažnosti pred a pri zbere úrody. V oblasti zdravia zvierat budú podporované stratégie pre likvidáciu a efektívnu liečbu chorôb, vrátane zoonóz a výskum v oblasti antimikrobiálnej rezistencie. Bude posilnená integrovaná ochrana proti chorobám, parazitom a škodcom, počnúc od lepšieho pochopenia interakcií medzi hostiteľom a patogénom, až po dohľad, diagnostiku a terapiu. Výskum účinkov postupov týkajúcich sa zdravia zvierat pomôže odstrániť obavy spoločnosti. Vyššie uvedené oblasti budú podporovať hlbší výskum s cieľom riešiť príslušné biologické otázky, ako aj povzbudzovať rozvoj a implementáciu politík Európskej únie a podporovať adekvátne posúdenie ich hospodárskeho a trhového potenciálu.

3.1.2. Zabezpečovanie ekosystémových služieb a verejných statkov

Poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo sú jedinečné systémy, dodávajúce komerčné produkty, ale aj širšie služby pre verejnosť (vrátane kultúrnej a rekreačnej hodnoty) a dôležité ekologické služby, ako je funkčná a in-situ biodiverzita, opeľovanie, uchovávanie a regulácia vodných zdrojov, manažment pôdy, krajiny, znižovanie erózie, odolnosť voči záplavám a suchu a zmiernovanie dopadov skleníkových plynov. Výskumná činnosť prispeje k lepšiemu pochopeniu zložitých interakcií medzi primárnymi produkčnými systémami a ekosystémovými službami a podporí poskytovanie týchto verejných statkov a služieb, najmä prostredníctvom poskytovania riešení v oblasti riadenia, nástrojov na podporu rozhodovania a posudzovania ich trhovej a netrhovej hodnoty. Ku konkrétnym otázkam, ktorým má byť venovaná pozornosť, patrí identifikácia vidieckych a (pred) mestských poľnohospodárskych / lesných systémov a charakteru krajiny, ktoré pravdepodobne dosiahnu tieto ciele. Zmeny v aktívnom riadení poľnohospodárskych systémov - vrátane využitia technológií a zmien postupov - podporia znižovanie emisií skleníkových plynov a schopnosť adaptácie sektora poľnohospodárstva voči nepriaznivým účinkom zmeny klímy.

3.1.3. Posilňovanie vidieckych oblastí, podpora politík a inovácií na vidieku

Príležitosti pre rozvoj vidieckych komunit budú mobilizované posilnením ich kapacity pre prvovýrobu a poskytovaním ekosystémových služieb, ako aj sprístupnením možností produkcie nových a diverzifikovaných produktov (vrátane potravín, krmív, materiálov a energií), ktoré spĺňajú rastúci dopyt po nízkouhlíkových dodávateľských systémoch s krátkym výrobným reťazcom. Za účelom zabezpečenia súdržnosti vidieckych oblastí a predchádzania hospodárskej a sociálnej marginalizácie, podporení diverzifikácie ekonomických aktivít (vrátane sektora služieb), zabezpečenia primeraných vzťahov medzi mestskými a vidieckymi oblasťami, ako aj za účelom uľahčenia výmeny poznatkov, príkladov a inovácií a podpory riadenia participatívnych zdrojov, je potrebné implementovať socio-ekonomický výskum a vedecké a spoločenské štúdie, spolu s rozvojom nových koncepcií a inštitucionálnych inovácií. Takisto je potrebné hľadať spôsoby, akými môžu byť verejné statky vo vidieckych oblastiach premenené do miestnych/ regionálnych socioekonomických výhod. Potreby v oblasti inovácií, definované na regionálnej a miestnej úrovni, budú doplnené medzi-sektorovou výskumnou činnosťou na medzinárodnej, medziregionálnej a európskej úrovni. Poskytnutím potrebných analytických nástrojov, indikátorov, integrovaných

modelov a výhľadových aktivít budú výskumné projekty podporovať tvorcov politík a iných účastníkov v implementácii, monitorovaní a hodnotení príslušných stratégií, politík a právnych predpisov, a to nielen v rámci vidieckych oblastí, ale pre celé biohospodárstvo. Nástroje a dáta sú potrebné pre umožnenie komplexného posúdenia možných kompromisov medzi rôznymi druhmi využívania zdrojov (krajina, voda, pôda, živiny, energia a iné) a produktmi biohospodárstva.

3.1.4. Udržateľné lesné hospodárstvo

Cieľom je udržateľným spôsobom vyrábať bio-produkty v rámci ekosystémov, služieb (vrátane služieb súvisiacich s vodnými zdrojmi a na podporu zmiernenia dopadov klimatických zmien) a dostatočné množstvo biomasy, s patričným ohľadom na ekonomické, ekologické a sociálne aspekty lesného hospodárstva, ako aj na regionálne rozdiely. Celkovo sa budú služby v lesníctve zameriavať na podporu multifunkčných lesov, ktoré poskytujú širokú škálu ekologických, ekonomických a sociálnych benefitov. Činnosti sa budú zameriavať na ďalší rozvoj udržateľných lesných systémov, ktoré môžu riešiť spoločenské výzvy a potreby, vrátane potrieb vlastníkov lesov, najmä prostredníctvom zavedenia multifunkčných prístupov, ktoré zosúladujú potreby poskytovať inteligentný a inkluzívny rast s ohľadom na zmeny klímy. Tieto udržateľné lesné systémy sú nástrojom pre posilnenie odolnosti lesov a ochrany biodiverzity a potrieb uspokojiť zvýšený dopyt za biomasou. Tieto aspekty budú musieť byť podporené výskumom zdravotného stavu drevín a ochrany lesov a ich obnovy v dôsledku požiarov.

3.2. Udržateľný a konkurencieschopný agropotravinársky sektor pre bezpečnú a zdravú výživu

Je potrebné sa zaoberať potrebami spotrebiteľov pre bezpečné, zdravé, vysoko kvalitné a cenovo dostupné potraviny a súčasne zväziť vplyvy správania v oblasti potravinárskej spotreby a potravinárskej výroby a produkcie krmív na ľudské zdravie, životné prostredie a globálny ekosystém. Riešiť sa bude potravinová bezpečnosť, konkurencieschopnosť európskeho agropotravinárskeho priemyslu a udržateľnosť potravinárskej výroby, zásobovania

a spotreby, s pokrytím celého potravinového reťazca a súvisiacich služieb, či už konvenčných alebo ekologických, na všetkých úrovniach od prvovýroby až po konečnú spotrebu. Tento prístup prispeje k zabezpečeniu bezpečnosti potravín pre všetkých Európanov a k eliminácii hladu vo svete; k zníženiu počtu chorôb súvisiacich s nezdravými potravinami a stravou, vďaka podpore prechodu na zdravé a udržateľné stravovanie, prostredníctvom vzdelávania spotrebiteľov a inováciám v agropotravinárskom priemysle; k zníženiu spotreby vody a energií pri spracovaní potravín, doprave a distribúcii; k zníženiu množstva potravinového odpadu o 50% do roku 2030; k produkcii čo najširšieho spektra zdravých, vysoko kvalitných a bezpečných potravín pre všetkých.

3.2.1. Informované rozhodovanie spotrebiteľov

Podporené budú otázky ohľadne spotrebiteľských preferencií, postojov, potrieb, správania, životného štýlu a vzdelávania, ako aj kultúrnych faktorov kvality potravín; bude posilnená komunikácia medzi spotrebiteľmi a výskumnou komunitou v oblasti potravinárstva, s cieľom zlepšiť všeobecnú informovanosť verejnosti o potravinárskej výrobe a poskytnúť spotrebiteľom šancu na informovaný výber, vplyvať na udržateľnú a zdravú spotrebu, na výrobu, inkluzívny rast a kvalitu života, najmä v rámci ohrozených skupín. Sociálne inovácie budú reagovať na spoločenské výzvy a inovatívne prediktívne modely a postupy v oblasti vedy o spotrebiteľovi prinesú konkrétne údaje a položia základ pre tvorbu nových politík Únie.

3.2.2. Zdravé a bezpečné potraviny pre všetkých

Nutričné potreby, vyvážená strava a vplyv potravín na fyziologické funkcie a na fyzickú a psychickú výkonnosť budú prioritné rovnako ako súvislosti medzi stravou, demografickými trendmi (ako je napríklad starnutie) a chronickými chorobami a poruchami. Budú identifikované stravovacie riešenia a inovácie na zlepšenie zdravia a kondície. Taktiež budú analyzované, hodnotené, sledované, kontrolované a monitorované chemické a mikrobiálne riziká kontaminácie potravín a krmív, rovnako ako alergény v rámci celého potravinového a krmivového reťazca a dodávky pitnej vody, od výroby a skladovania až po spracovanie, balenie, distribúciu, stravovanie a spotrebu v domácnostiach. Inovácie v oblasti bezpečnosti potravín, vylepšené nástroje pre posudzovanie rizík a lepšie normy v oblasti bezpečnosti potravín, implementované v celom potravinovom reťazci, povedú k väčšej dôvere spotrebiteľov a ich ochrane v Európe. Globálne vylepšené normy bezpečnosti potravín taktiež prispievajú k posilneniu konkurencieschopnosti európskeho potravinárskeho priemyslu.

3.2.3. Udržateľný a konkurencieschopný agropotravinársky priemysel

Potreby pre potravinársky a krmivársky priemysel na vyrovnanie sa so sociálnymi, environmentálnymi, klimatickými a ekonomickými zmenami od miestnej až po globálnu úroveň budú riešené vo všetkých fázach potravinového a krmivového reťazca, vrátane dizajnu potravín, spracovania, balenia, riadenia výroby, znižovania odpadov, využitia vedľajších produktov a bezpečného nakladania s odpadmi a vedľajšími živočíšnymi produktmi. Na základe vedecky podložených dôkazov budú generované inovatívne a efektívne udržateľné technológie a postupy, ako aj diverzifikované, bezpečné, zdravé, cenovo dostupné a vysoko kvalitné produkty. Toto všetko posilní inovačný potenciál európskeho dodávateľského potravinového reťazca, zvýši jeho konkurencieschopnosť, zaisťuje hospodársky rast a zamestnanosť a umožní európskemu potravinárskemu priemyslu prispôbiť sa zmenám. Ostatné aspekty, ktoré budú riešené, sú sledovateľnosť, logistika a služby, sociálno-ekonomické a kultúrne faktory, dobré životné podmienky zvierat a iné etické otázky, odolnosť potravinového reťazca voči environmentálnym a klimatickým rizikám, obmedzenie negatívnych vplyvov aktivít v rámci potravinového reťazca a meniacich stravovacích návykov a výrobných systémov na životné prostredie.

3.3. Sprístupnenie potenciálu živých vodných zdrojov ...]

3.4. Udržateľné a konkurencieschopné biotechnologické výrobné odvetvia a podpora rozvoja európskeho biohospodárstva

Celkovým cieľom je urýchliť premenu európskeho hospodárstva, založeného na fosílnych palivách, na nízkouhlíkové, úsporné a udržateľné. Výskum a inovácie budú poskytovať prostriedky zníženie závislosti Únie na fosílnych palivách a prispieť k realizácii jej cieľov politík v oblasti energetiky a klimatických zmien na rok 2020 (10% pohonných hmôt z obnoviteľných zdrojov a 20%

zníženie emisií skleníkových plynov). Odhady vedú k záveru, že posun k biologickým surovinám a biologickým metódam spracovania by mohol ušetriť až 2,5 miliardy ton ekvivalentu CO₂ ročne do roku 2030, spolu s významným nárastom trhov pre biotechnologické suroviny a nové spotrebiteľské produkty. Dosiachnutie týchto potenciálov vyžaduje budovanie širokej vedomostnej základne a rozvoj príslušných (bio)technológií, so zameraním

predovšetkým na tri základné prvky: a) transformáciu súčasných procesov na báze fosílnych zdrojov na zdrojovo a energeticky efektívne procesy na biotechnologickej báze; b) vytvorenie spoľahlivých, udržateľných a vhodných dodávateľských reťazcov pre biomasu, vedľajšie produkty a odpadové toky a vybudovanie širokej siete rafinérií v celej Európe; c) podporu vývoja trhu pre produkty a procesy na biotechnologickej báze, s prihliadnutím na súvisiace riziká a prínosy. Synergie sa budú hľadať v rámci osobitného cieľa "Vedúce postavenie v oblasti podporných a priemyselných technológií".

3.4.1. Podpora biohospodárstva pre biotechnologické výrobné odvetvia

Značný pokrok smerom k nízkouhlíkovým, udržateľným odvetviám s efektívnym využívaním zdrojov bude podporený prostredníctvom objavov a výskumov v oblasti využívania suchozemských a vodných biologických zdrojov, pri súčasnej minimalizácii negatívnych dopadov na životné prostredie a spotrebu vody, napríklad zavedením uzavretých okruhov živín, vrátane tých medzi mestskými a vidieckymi oblasťami. Je potrebné preskúmať možné kompromisy medzi rôznymi spôsobmi využitia biomasy. Aktivity by sa mali zamerať najmä na biomasu, ktorá nekonkuruje výrobe potravín, a tiež zvažiť udržateľnosť súvisiacich systémov využitia pôdy. V rámci jednotlivých odvetví a pre spotrebiteľov sa zacieli na vývoj biotechnologických produktov a biologicky aktívnych látok s novými vlastnosťami, funkciami a zlepšenou udržateľnosťou. Ekonomická hodnota obnoviteľných zdrojov, bioodpadov a vedľajších produktov bude maximalizovaná prostredníctvom nových efektívnych spôsobov využívania zdrojov a procesov, vrátane transformácie mestského biologického odpadu pre poľnohospodárske vstupy.

3.4.2. Rozvoj integrovaných biorafinérií

Budú podporované aktivity na podporu udržateľných bioproduktov, polotovarov a bioenergie / biopalív, predovšetkým so zameraním na kaskádový prístup, uprednostňujúci generáciu produktov s vysokou pridanou hodnotou. Budú vyvinuté technológie a stratégie na zabezpečenie dodávok surovín. Podpora rôznych druhov biomasy pre využitie v druhej a tretej generácii rafinérií, vrátane vedľajších produktov z lesníctva, priemyselného a biologického odpadu, pomôže vyhnúť sa konfliktom súvisiacich s potravinami / palivami a podporí ekonomický a ekologický rozvoj vidieckych a pobrežných oblastí v Európskej únii.

3.4.3. Podpora rozvoja trhu pre bioprodukty a bioproceny

Opatrenia na strane dopytu otvoria nové trhy pre biotechnologické inovácie. Normalizácia a certifikácia na úrovni Únie a na medzinárodnej úrovni je potrebná okrem iného, pre stanovenie biologického obsahu, funkcií produktov a biologickej rozložiteľnosti. Metodiky a prístupy k analýze životného cyklu musia byť ďalej rozvíjané a priebežne sa prispôsobovať vedeckému a priemyselnému pokroku. Výskumná činnosť na podporu normalizácie produktov a procesov (vrátane harmonizácie medzinárodných štandardov) a regulačných aktivít v oblasti biotechnológií je považovaná za zásadnú pre podporu tvorby nových trhov a pre realizáciu obchodných príležitostí.

3.5. Prierezový morský a námorný výskum...]

3.6. Špecifické implementačné aspekty

Okrem všeobecných zdrojov externého poradenstva, Stály výbor pre poľnohospodársky výskum (SCAR) bude žiadať špecifické konzultácie v rámci celého radu otázok, vrátane strategických aspektov, prostredníctvom svojich prognostických aktivít a koordinačných aktivít v rámci poľnohospodárskeho výskumu na národnej a európskej úrovni. Bude tiež vytvorené vhodné väzby s aktivitami príslušných EIP a príslušnými aspektmi výskumu a inovačných agend európskych technologických platforiem.

Vplyv a šírenie výsledkov výskumu budú aktívne podporované prostredníctvom konkrétnych krokov v oblasti komunikácie, výmeny poznatkov a zapojenia rôznych aktérov počas celej doby trvania projektov.

Implementácia bude kombinovať širokú škálu aktivít, vrátane významných demonštračných a pilotných aktivít. Bude podporovaný jednoduchý a otvorený prístup k výsledkom výskumu a osvedčených postupov.

Konkrétna podpora malých a stredných podnikov umožní väčšej účasti poľnohospodárskych podnikov, rybárov a iných typov MSP zapojiť sa do výskumných a demonštračných aktivít. Budú zohľadnené špecifické potreby sektora prvovýroby v rámci služieb podpory inovácií a informačných štruktúr.

Implementácia bude kombinovať širokú škálu aktivít, vrátane aktivít na výmenu vedomostí, kde bude účasť poľnohospodárov alebo ostatných prvovýrobcov a sprostredkovateľov aktívne podporená, s ohľadom na

sumarizáciu výskumných potrieb koncových užívateľov. Bude podporený jednoduchý a otvorený prístup k výsledkom výskumu a osvedčeným postupom.

Podpora štandardizácie a regulačných aspektov bude využitá na urýchlenie rozvoja trhu pre nové tovary a služby na biologickej báze.

Takisto možno zväžiť podporu relevantných Spoločných programových iniciatív (JPI) a príslušných partnerstiev verejného sektora a verejného a súkromného sektora.

Budú sa hľadať synergie a ďalšie nasadenie iných fondov Únie, vzťahujúcich sa k tejto spoločenskej výzve, ako napríklad Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EAFRD) a Európsky fond námorného a rybného hospodárstva (EMFF).

Výhľadové aktivity sa budú realizovať naprieč sektormi biohospodárstva, vrátane rozvoja databáz, ukazovateľov a modelov s globálnym, európskym, národným a regionálnym rozmerom. Musí byť založené Európske observatórium na podporu biohospodárstva za účelom mapovania a sledovania európskych a globálnych výskumných a inovačných aktivít, vrátane posudzovania technológií, rozvoja kľúčových výkonnostných ukazovateľov a monitorovania inovačných politík v oblasti biohospodárstva.

4. Pracovný program Spoločenskej výzvy 2, výzvy 2016-2017

Nový Pracovný program na roky 2016 - 2017 v rámci programu Horizont 2020 Spoločenskej výzvy 2 ("Potravínová bezpečnosť, udržateľné poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, morský a námorný výskum a výskum v oblasti vnútrozemských vôd a biohospodárstvo") ponúka rozpočet vo výške okolo 877 miliónov €, z čoho 560 miliónov € sú pre priamu podporu v rámci poľnohospodárstva a rozvoja vidieka.

4.1. Udržateľná potravinová bezpečnosť - Pružné a zdrojovo-efektívne hodnotové reťazce

Výzva v rámci Udržateľnej potravinovej bezpečnosti prináša 431 miliónov € pre zaisťovanie dostatočných, bezpečných a výživných potravín pre všetkých, pri súčasnom zachovaní prírodných zdrojov.

V snahe riešiť problémy, ako nakrmiť 9 miliárd ľudí udržateľným spôsobom do roku 2050, táto výzva predkladá prístupy, ktoré sa zameriavajú na využitie prírody a zdrojov lepšie v rámci investícií do výskumu. Výskum sa výrazne zameriava na klimatické a environmentálne inteligentné produkčné systémy. Rovnako si kladie za cieľ zlepšiť nutričnú pridanú hodnotu a bezpečnosť potravín.

Vzhľadom na globálny charakter tejto úlohy investuje do medzinárodnej spolupráce 52.000.000 €, určených na spoluprácu medzi Európou, Čínou a Afrikou.

Výzva je rozdelená do šiestich hlavných oblastí.

Existujú veľké problémy s dodávkami a kvalitou potravín a krmív, či už suchozemského alebo vodného pôvodu. Tieto problémy vyplývajú zo širokej škály vzájomne prepojených faktorov, ako je napr. zmena klímy, prírodné riziká, nedostatok energie a zdrojov, nevhodné poľnohospodárske postupy a metódy rybolovu, znehodnocovanie pôdy a vodstva, choroby rastlín a živočíchov, neudržateľné výrobné procesy, potravinový odpad, populačný rast, demografické zmeny a neudržateľné stravovacie návyky. Všetky tieto faktory kolektívne ohrozujú potravinovú bezpečnosť a zdravie a blahobyt ľudí v EÚ a na celom svete.

Výskum a inovácie majú zásadný význam pre pochopenie, minimalizáciu a kontrolu rizík v oblasti bezpečnosti potravín a vytváranie nových modelov výroby, spracovania a spotreby.

Cieľom záujmu "Udržateľnej potravinovej bezpečnosti" je klásť väčší dôraz na životaschopnosť prvovýroby, vyrovnanie sa s nadmerným čerpaním zdrojov a zmenou klímy a na výskum a inovácie v rámci celého potravinového

hodnotového reťazca, ako v predchádzajúcom pracovnom programe (2014-2015). Z hľadiska dopytu bude tiež potrebné upozorniť na udržateľný a zdravý spotrebný a životný štýl. Táto tematická oblasť bola zosúladená so strategickými usmerneniami Komisie a s potrebami poskytovať podporu založenú na dôkazoch pre príslušné politiky EÚ, ako je zdravie rastlín alebo potravinová bezpečnosť.

Drvivá väčšina výskumu v Európe je financovaná na národnej úrovni. Je preto dôležité, aby podpora pre medzinárodnú koordináciu národných a regionálnych výskumných programov pokračovala v konsolidácii európskeho výskumného priestoru, a zefektívňovala potrebné výskumné aktivity. COFUND akcie v rámci ERA-NET sú navrhnuté tak, aby posilňovali a zjednodušovali spoluprácu medzi Európskou komisiou a členskými štátmi a podporovali strategickú spoluprácu medzi manažérmi výskumných programov.

Táto tematická oblasť má štyri podoblasti:

- Životaschopnejšie a zdrojovo- efektívne hodnotové reťazce
- Ekologicky a klimaticky inteligentná prvovýroba
- Konkurenčný potravinársky priemysel
- Zdravé a bezpečné potraviny pre všetkých

a dve oblasti zamerané na medzinárodnú spoluprácu:

- Podpora implementácie partnerstva EÚ - Afrika v oblasti potravinovej a výživovej bezpečnosti a v rámci udržateľného poľnohospodárstva
- Implementácia iniciatívy EÚ - Čína v rámci hlavnej iniciatívy v oblasti potravín, poľnohospodárstva a biotechnológií a iniciatívy medzi EÚ- Juhovýchodná Ázia, týkajúcej sa vodného hospodárstva.

Táto tematická oblasť je obzvlášť vhodná pre medzinárodnú spoluprácu, pretože EÚ má popredné odborné znalosti v oblasti udržateľnej produkcie potravín a prístup k zdrojom významných medzinárodných organizácií. Pokiaľ ide o medzinárodnú spoluprácu, táto má za cieľ posilniť úlohu EÚ ako silného globálneho hráča, najmä v oblasti Stredozemia, Afriky, Číny a juhovýchodnej Ázie (vodné hospodárstvo).

Kedykoľvek to bude možné, navrhovatelia môžu hľadať synergie, vrátane možností financovania, s príslušnými národnými / regionálnymi výskumnými a inovačnými programami a / alebo kumulatívne možnosti financovania s

Európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi (ESIF) v súčinnosti so Stratégiami výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR (RIS3).

4.2. Rural Renaissance (Renesancia vidieka)

Výzva Rural Renaissance, na ktorú je vyčlenený rozpočet 128 miliónov €, je o príležitostiach pre udržateľný rozvoj vidieka, na ktorý sa zameriava prostredníctvom integrovaných prístupov, s medzisektorovým prístupom a zohľadňujúc územnú perspektívu. Má ambíciu modernizovať politiky a samosprávy a podporovať nové obchodné príležitosti. Projekty by mali podnietiť inovácie, poradenstvo a demonštračné prístupy v duchu spoluvytvárania a výmeny poznatkov. Za týmto účelom bude výzva investovať do podpory vytvárania lepších rozhodovacích procesov, do nových obchodných modelov a do ľudí, posilňujúc sociálny a ľudský kapitál prostredníctvom lepších zručností a inovačných systémov. Vďaka riešeniam, ktoré budú vytvorené a zdieľané prostredníctvom projektov financovaných v rámci výzvy Rural Renaissance, vidiecke oblasti by mohli dosiahnuť všetko potrebné: väčší počet a lepšie pracovné miesta, lepšie životné prostredie a lepšiu sociálnu a územnú súdržnosť.

Vidiecke oblasti sú v Európe hlavným zdrojom potravy a rezervoárom prírodných zdrojov. Hrajú významnú úlohu pri riadení a zabezpečovaní trvalo udržateľného využívania týchto zdrojov a pri dodávke potravín, verejných statkov a ekosystémových služieb a ako celok poskytujú dlhodobé prínosy pre spoločnosť. Zároveň sú však ovplyvnené radom demografických, ekonomických a spoločenských faktorov, ako je urbanizácia, vyľudňovanie, presun výrobných a obchodných subjektov a starnutie populácie. Výzva bude podporovať "vidiecku renesanciu" zvyšovaním prírodného, spoločenského, kultúrneho a hospodárskeho potenciálu vidieckych oblastí a podporou súdržnosti politik. Bude mať za cieľ podporiť ekonomický rozvoj, environmentálne služby a podnikateľské inovácie vo vidieckych a pobrežných oblastiach najmä v rámci malých a stredných podnikoch. To sa dosiahne tým, že sa bude klásť dôraz na diverzifikáciu a modernizáciu stratégií a využívanie miestnych aktív, vrátane ľudského, prírodného a kultúrneho kapitálu.

Výzva je rozdelená do troch hlavných oblastí:

- Nové prístupy k politikám a riadeniu: aktivity budú zamerané na zlepšenie politik a riadenia na rôznych geografických úrovniach na podporu udržateľného rastu vo vidieckych oblastiach. Budú zastrešovať také aspekty, ako územné väzby a koherentné prístupy politik pre riadenie a využívanie prírodných zdrojov a pre poskytovanie ekosystémových služieb a verejných statkov;
- Nové hodnotové reťazce a obchodné modely: na podporu udržateľného rastu vo vidieckych oblastiach budú vyvinuté nové služby, produkty a hodnotové reťazce, ktoré využívajú technologické a netechnologické inovácie a bude preskúmaný potenciál pre lepšie uplatnenie prierezových synergii;
- Rozvoj inovácií a zručností: aktivity, zamerané na znalostné a inovačné systémy, vzdelávanie a odbornú prípravu, poradenské služby a podnikateľské zručnosti, zvýšia kapacitu vidieckych komunít na mobilizáciu nových poznatkov a technológií pre rozvoj svojich aktivít. Okrem toho budú mať tieto aktivity za cieľ podporu vykonávania politik, súvisiacich s inováciami a prispieť k implementácii EIP "Poľnohospodárska produktivita a udržateľnosť".

Akcie v rámci tejto oblasti konkrétne prispievajú k cieľom Európskych štrukturálnych a investičných fondov, vrátane rozvoja vidieka v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky, Únie inovácií, k nedávnomu vývoju v rámci vidieckych a mestských partnerstiev a politik v oblasti energetiky a klímy.

Podporované sú synergie a / alebo komplementarity naprieč projektmi, vybranými pre financovanie v rámci Spoločenskej výzvy 2, napr. medzi projektmi v rámci Blue Growth Focus a výziev Rural Renaissance (napríklad medzi "novými prístupmi k politikám a riadeniu", "RUR-2-2017: Pobrežné a vidiecke interakcie: posilnenie súčinnosti medzi suchozemskými a morskými aktivitami" a "zdravé oceány a moria pre zdravých ľudí", "BG-8-2017: Inovatívne udržateľné riešenia pre zlepšenie zdravotných a diétnych vlastností morských plodov").

4.3. Inovácie na biologickom základe pre udržateľné tovary a služby – podpora rozvoja európskeho biohospodárstva

Táto výzva s rozpočtom 27 miliónov € pomôže zabezpečiť udržateľné dodávky biomasy pre tovary a služby na biologickom základe a bude podporovať budúci rozvoj trhov na biologickom základe.

Éra rastu priemyslu, podporovaná stále sa zvyšujúcim a neudržateľným využívaním fosílnych zdrojov, sa rýchlo chýli ku koncu. Nová vlna industrializácie prichádza z rozvoja priemyselných odvetví na biologickom základe, ktoré produkujú a využívajú alternatívne biologické zdroje za konkurencieschopné ceny a pretvárajú ich do inovačných, udržateľných a životaschopných priemyselných produktov. Snahy za zmenu tejto paradigmy, posun z fosílnych na Bio, budú mať zásadný význam pre udržanie a posilnenie priemyselnej základne v EÚ a do roku 2020 prispievajú k nárastu podielu priemyslu na HDP EÚ späť na 20%, z menej než 16%, ako je to dnes. Produkty na biologickom základe otvoria nové trhy pre producentov biomasy a zároveň posilnia aj vidiecke ekonomiky a umožnia vytvorenie vysoko kvalifikovaných pracovných miest.

Táto výzva bude zahŕňať dva hlavné aspekty inovácií na biologickom základe. Po prvé, bude sa týkať výroby, mobilizácie a využitia biomasy, vrátane nových modelov obchodu a služieb, aby sa udržateľným spôsobom zabezpečili dodávky surovín pre širokú škálu priemyselných produktov, s prihliadnutím na prípadné dohody s konkurenčnými užívateľmi pozemkov. Po druhé, zväží zapojenie ďalších zúčastnených strán a rozvoj opatrení na strane dopytu, podporujúcich rozvoj trhu s produktmi založenými na biotechnológiách.

V rámci tejto oblasti boli identifikované dve podoblasti:

- Zabezpečenie udržateľnej dodávky biomasy pre tovary a služby na biologickom základe
- Budovanie „trhov budúcnosti na biologickom základe“- podnecovanie zapojenia ďalších zúčastnených strán.

Zabezpečenie udržateľnej dodávky biomasy pre tovary a služby na biologickom základe

Biomasa nie je neobmedzená a úspech prechodu k spoločnosti menej závislej na fosílnych palivách, kde budú inovácie na biologickom základe zohrávať kľúčovú úlohu, bude závisieť od našej schopnosti udržateľným spôsobom zmobilizovať dodávky biomasy, nevyhnutnej pre rôzne konečné využitie. Pre zaistenie udržateľných dodávok pre tovary a služby na biologickom základe je dôležité diverzifikovať a zvýšiť produktivitu, kvalitu a objem

biomasy z lesov, poľnohospodárskej a marginálnej pôdy (vrátane špeciálnych plodín) a z mora, aby sa zabránilo degradácii ekosystémov (vrátane kvality pôdy a vody a aspektov biodiverzity). Rovnako tak je dôležité, aby sa umožnilo využitie potenciálu pozberových zvyškov, priemyselných vedľajších produktov a odpadov. Ďalšie kľúčové aspekty sú: regionálny rozmer mobilizácie surovín a logistiky; potreba budovania mostov medzi rôznymi aktérmi v dodávateľskom reťazci; trade-off aspekty využitia biomasy, rovnako ako aj potreba zabezpečiť prístup k trvalo udržateľným (certifikovaným) zdrojom biomasy pre priemysel.

Budovanie „trhov budúcnosti na biologickom základe“- podnecovanie zapojenia ďalších zúčastnených strán

Zavádzanie produktov na biologickom základe na trh bude ovplyvnené ekonomickými a sociálnymi faktormi, ako sú environmentálne, zdravotné a etické úvahy, ktoré ovplyvnia voľbu koncových spotrebiteľov; Zapojenie ďalších zúčastnených strán bude kľúčové k podpore identifikácie a riešenia záujmov, ambícií a potenciálnych rizík rôznych aktérov, ako aj k maximalizácii prínosov nových obchodných modelov na biologickom základe v rámci spoločnosti. Rovnako dôležité pre rozvoj trhov na biologickom základe je kontinuálna práca na štandardizácii, vrátane ukazovateľov udržateľnosti, kritérií a postupov pre posudzovanie; používanie noriem, ako aj inovácií v prístupoch pri zadávaní verejných zákaziek.

Táto výzva prispieva k dosiahnutiu cieľov stratégie pre biohospodárstvo, SPP / Rozvoj vidieka, Integrovannej námornej politiky a jej environmentálneho piliera, Rámcovej smernice o námornej stratégii; k stratégii Modrý rast, novej stratégii lesného hospodárstva EÚ, politike priemyselnej renesancie a strategickému programu pre Európsku úniu v čase zmien na silnejšie ekonomiky s viac pracovnými miestami a bezpečnú energiu a budúcnosť klímy.

Táto výzva má prierezové väzby s ďalšími oblasťami programu Horizont 2020, ktoré sa vzťahujú na oblasti „Bezpečná, čistá a efektívne využívaná energia“ (Spoločenské výzvy 3), „Opatrenia v oblasti klímy, životné prostredie, efektívne využívanie zdrojov a surovín“ (Spoločenské výzvy 5), „Európa v meniacom sa svete – inkluzívne, inovačné a reflexívne spoločnosti“ (Spoločenské výzvy 6), a LEIT//Nanotechnológie, moderné materiály, biotechnológie a pokročilé výrobné procesy (NMBP).

Kedykoľvek je to možné, môžu sa navrhovatelia usilovať synergie, vrátane možností financovania, s príslušnými národnými / regionálnymi výskumnými a inovačnými programami a / alebo o kumulatívne financovanie s Európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi (ESIF) v súčinnosti so Stratégiami výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu (RIS3).

5. Národné kontaktné body Horizont 2020

Národné kontaktné body (NCP) sú národné podporné štruktúry pre program Horizont 2020. Každý z nich má na starosti niekoľko tematických oblastí programu. Národné kontaktné body na Slovensku sídli v Centre vedecko-technických informácií SR, ktoré je priamo riadenou organizáciou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

NCP fungujú ako podpora pri príprave projektov a pri hľadaní konzorcií pre projekty programu

http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/support/national_contact_points.html

Národní koordinátori NCP:

Bulharsko

Zlatina Karova

Národný koordinátor NCP – Právne a finančné aspekty -

Názov organizácie: Ministerstvo vzdelávania a vedy

Adresa: 2A, Kniaz Dondukov Blvd., 1000, Sofia, Bulgaria

Tel: +359 2 9217 647 - Fax:

Website: <http://www.mon.bg>

z.karova@mon.bg

Taliansko

Dr Maria Uccellatore

Národný koordinátor NCP

Názov organizácie: MIUR

Adresa: Piazzale Kennedy, 20, 00144, ROME, Italy

Tel: +39-06 06 97727639 - Fax: +39-06 06 97727600

maria.ucellatore@miur.it

Portugalsko

Dr Ana Mafalda Dourado

Národný koordinátor NCP - European Research Council - Marie Skłodowska-Curie actions on skills, training and career development - Inclusive, innovative and reflective societies - Spreading excellence and widening participation - Science with and for Society -

Názov organizácie: FCT

Adresa s: Av. D Carlos I 126, 1249-075, Lisboa, Portugal

Tel: 351213917642 - Fax: 351213907481

Website: <http://www.gppq.pt/h2020>

mafalda.dourado@gppq.pt

Slovensko

Jana Tomková

Národný koordinátor NCP - Joint Research Centre -

Názov organizácie: CVTI SR

Adresa: Lamačská cesta 8/A, 81104, Bratislava, Slovakia

Tel: +421 2 6925 3169 - Fax: +421 917 733 516

Website: <http://www.h2020.cvtisr.sk>

jana.tomkova@cvtisr.sk

Španielsko

Dra Almudena Agüero

Národný koordinátor NCP

Názov organizácie: MINECO - Ministry of Economy and Competitiveness

Adresa: Pº. de la Castellana, 162, Planta 16. Pares, 28046, Madrid, Spain

Tel: +34 91 603 79 51 - Fax:

Website: <http://eshorizonte2020.es>

agentesh2020@mineco.es

Bibliografia

- European Commission Decision C(2016)4614 of 25 July 2016. Horizon 2020 Work Programme 2016 – 2017
- Delina, R.; Sabol,T.; Dujčák M. (2014). Horizon 2020: Praktické pokyny pro žadatele. Poslanecký klub ELS, Česká republika.
- Božić, M. (2015). Rural development research under Horizon 2020. EC, Brussels, Belgium.
- Európska únia (2014). HORIZON 2020: Stručný opis program. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie.
- European Commission (2013), Official Journal of the European Union L 347/965, COUNCIL DECISION of 3 December 2013 establishing the specific programme implementing Horizon 2020 - the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020) and repealing Decisions 2006/971/EC, 2006/972/EC, 2006/973/EC, 2006/974/EC and 2006/975/EC
- European Union (2014). Horizon 2020: Open to the world!. EU Publication Office, Belgium.
- European Conference: 'Designing the path' (2016). A strategic approach to EU agricultural research & innovation. European Commission, Belgium.
- EIP-Agri (2016). Funding opportunities under Horizon 2020, Calls 2016.

MODUL 3

SPOLOČNÁ POĽNOHOSPODÁRSKA POLITIKA A ROZVOJ VIDIEKA

---

1. Úvod

Hlavnou úlohou poľnohospodárov je produkcia potravín. Na dosiahnutie tohto cieľa využívajú staré tradície, s ktorými spájajú moderné vedy a technológie, za účelom produkcie kvalitných potravín za prijateľnú cenu. To predstavuje využitie kombinácie tradičných techník a znalostí spolu s technickým know-how a obchodným talentom.

Poľnohospodári čoraz viac využívajú informačné technológie na podporu svojich produkčných a marketingových aktivít. Poľnohospodári musia zvyšovať odborné znalosti v oblasti manažmentu pôd a riadenia životného prostredia.

V posledných rokoch boli nútení zahrnúť bezpečnosť potravín do repertoáru, ktorý už obsahoval poznatky o hygiene a dobrých životných podmienkach zvierat.

Poľnohospodári zastávajú mnoho rôznych funkcií, od produkcie potravín a nepotravinových poľnohospodárskych výrobkov až po manažment krajiny, ochranu prírody a služby v oblasti cestovného ruchu.

Európa je zároveň jedným z hlavných vývozcov a najväčším svetovým dovozcom potravín, najmä z rozvojových krajín. Európske poľnohospodárske odvetvie využíva bezpečné, čisté a ekologické produkčné metódy a dodáva kvalitné produkty, ktoré reagujú na dopyt spotrebiteľov.

Poľnohospodárske odvetvie EÚ je prínosom pre vidiecke spoločnosti. Jeho funkcia nie je obmedzená iba na produkciu potravín, ale zabezpečuje aj rozvoj krajiny ako miesta na bývanie, prácu a návštevu.

Preto EÚ, ako aj ostatné rozvinuté krajiny, zabezpečujú vlastný poľnohospodársky sektor vyčlenením konkrétnych rozpočtov. EÚ vyjadruje túto prioritu poľnohospodárskej politiky prostredníctvom Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorá vznikla v súvislosti s problémami hospodárskej súťaže pre voľný pohyb poľnohospodárskych výrobkov na novom spoločnom trhu, keďže všetky zakladajúce štáty mali pomerne protekcionistickú národnú agrárnu politiku.

Spôsob, akým sa inštitúcie Spoločenstva rozhodli zabezpečiť voľný pohyb poľnohospodárskych výrobkov, bol zrušiť špecifické národné poľnohospodárske politiky a nahradiť ich Spoločnou poľnohospodárskou politikou, SPP.

2. Spoločná poľnohospodárska politika (SPP)

Spoločná poľnohospodárska politika (SPP) je jednou z najstarších oblastí spoločnej politiky EÚ. Dnes je jednou z najintegrovanejších politík s veľkými finančnými transfermi medzi jednotlivými členskými štátmi. Cesta tvorby tejto politiky bola poznamenaná množstvom problémov. Kým v roku 1997 predstavovali výdavky na európske poľnohospodárstvo asi 75% rozpočtu vtedajšieho EHS, v súčasnosti tvoria výdavky na Spoločnú poľnohospodársku politiku asi 44,5 %.

Vzhľadom na dôležitosť poľnohospodárstva bola vytvorená v EÚ koncepcia Spoločnej poľnohospodárskej politiky. Európskej únii sa podarilo vytvoriť jednotný poľnohospodársky trh (črty už v roku 1962).

2.1 Ciele poľnohospodárskej politiky

Ciele spoločnej poľnohospodárskej politiky (uvedené v Zmluve o fungovaní Európskej únie) sú nasledovné:

- a) zvýšiť produktivitu poľnohospodárstva podporovaním technického pokroku a zabezpečením racionálneho rozvoja poľnohospodárskej výroby a optimálneho využívania výrobných faktorov, najmä pracovnej sily;

- b) zabezpečiť týmto spôsobom primeranú životnú úroveň poľnohospodárov, najmä zvýšením individuálnych príjmov jednotlivcov pracujúcich v poľnohospodárstve;
- c) stabilizovať trhy;
- d) zabezpečiť riadne zásobovanie;
- e) zabezpečiť dodávky spotrebiteľom za primerané ceny

Piliere SPP

- „1. pilier“ predstavuje tzv. príjmovú podporu farmárov, ktorá je poskytovaná vo forme priamych platieb a trhových opatrení a je plne financovaná z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu.
- „2. pilier“ predstavuje podporu pre rozvoj vidieckych oblastí, ktorá sa realizuje formou programov rozvoja vidieka a je spolufinancovaná z Európskeho fondu pre rozvoj vidieka

2.2 Nástroje politiky

- Nástroje politiky, ktoré boli vyradené alebo zanikli (zelená mena / mechanizmus prepojenia; peňažné kompenzácie, cieľová cena, prahová cena, variabilné importné clo, garantované prahy, rozpočtové stabilizátory, podpora sektora masla)
- Nástroje politiky, ktoré sa realizujú, ale je pravdepodobné, že stratia dôležitosť v priebehu ďalšieho obdobia, alebo v niektorých prípadoch sa zrušia (intervenčný nákup (vrátane destilácie), exportné dotácie, kvóty, spoluzodpovednosť za platby, vyňatie pôdy z obrábania, tarify).
- Relatívne nové nástroje politiky, ktoré by mohli byť dôležité pri vytváraní SPP v budúcnosti (decoupling, jednotná platba na farmu, jednotná platba na plochu, modulácia, krížové plnenie, mechanizmus finančnej disciplíny, IACS).

Decoupling

- Bol zavedený Fischlerovej reformou (2003) Spoločnej poľnohospodárskej politiky. Je založený na odstránení väzby medzi výškou priamej platby a objemom výroby konkrétneho produktu. Pred touto reformou dostali poľnohospodári priame platby iba v prípade, že vyrábali konkrétny produkt, na ktorý bola priama platba naviazaná. To znamenalo, že ziskovosť výroby nezávisela len od ceny, za ktorú by poľnohospodár predával výrobok na trhu, ale aj od výšky priamych platieb, ktorá bola v súvislosti s týmto konkrétnym výrobku pridelená.

Režim jednotnej platby

- Bol predstavený v rámci reformy spoločnej poľnohospodárskej politiky z roku 2003 a predstavuje schému, prostredníctvom ktorej poľnohospodári dostávajú oddelenú jednotnú platbu. Reforma pre obdobie po roku 2013 bude pokračovať v tejto orientácii, režim jednotnej platby bude transformovaný na režim základnej platby.

Režim jednotnej platby na plochy

- Jedná sa o zjednodušený systém priamych platieb, ktorý môže byť prechodne používaný v nových členských štátoch EÚ (EÚ-12). Umožňuje získať jednotné ročné platby pre farmára na základe výmery farmy.

Modulácia

- Predstavuje zníženie priamych platieb, t.j. prevod finančných prostriedkov z 1. piliera (Európsky poľnohospodársky záručný fond) do 2. piliera (Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka). Modulácia bola zavedená reformou z roku 2003 s cieľom dosiahnutia lepšej rovnováhy medzi nástrojmi politiky určenými na podporu trvalo udržateľného poľnohospodárstva a nástrojmi určenými na podporu rozvoja vidieka.

Krížové plnenie

- Skladá sa z určitých pravidiel, ktoré musia byť splnené, aby bolo možné prijímať priame platby a niektoré ďalšie formy podpory. Tieto pravidlá sa týkajú bezpečnosti potravín, zdravia zvierat, zdravia rastlín, klímy, životného prostredia, ochrany vodných zdrojov, dobrých životných

podmienok zvierat a stavu, v ktorom je udržiavaná poľnohospodárska pôda. Skladá sa z dvoch zložiek, a to zákonných požiadaviek na hospodárenie a dobrých poľnohospodárskych a environmentálnych podmienok.

Mechanizmus finančnej disciplíny

- Predstavuje mechanizmus pre zaistenie toho, že výdavky Spoločnej poľnohospodárskej politiky neprekračujú limity stanovené v rozpočte Európskej únie.

IACS (Integrovaný administratívny a kontrolný systém)

- Povinný systém pre členské štáty na kontrolu vyplácania priamych platieb, na ktoré majú poľnohospodári nárok. Konkrétne IACS zabezpečuje, že platby sú vykonávané správne, a ak sa zistí nezrovnalosť, sú platby sledované.

3. História SPP

1958

V rámci konferencie, ktorá sa konala v Strese (Taliansko) bol vytvorený výbor odborníkov pozostávajúci z členov Európskej komisie, šiestich ministrov poľnohospodárstva, zástupcov združení farmárov a národných expertov. Po konferencii bol komisár pre poľnohospodárstvo, Sicco Mansholt požiadaný, aby vypracoval podrobné návrhy.

Komisia predložila návrhy v júni 1960, ktorých cieľom bolo:

- vytvoriť jednotný trh na základe voľného pohybu poľnohospodárskych produktov,
- zrušiť prekážky obchodu, organizovať trhy výrobkov s cenami, ktoré budú postupne zjednotené a garantované,
- zabezpečiť preferenciu Spoločenstva,
- umožniť spoločnú intervenciu, založiť Európsky poľnohospodársky usmerňovací a záručný fond (EPUZF)
- zaviesť finančnú solidaritu.

1962

Rozhodnutie Rady prijaté v januári 1962 prinieslo:

- organizáciu šiestich spoločných poľnohospodárskych trhov (obilniny, bravčové mäso, vajcia, hydinové mäso, ovocie a zeleninu a víno),
- zavedenie pravidiel hospodárskej súťaže,
- vytvorenie harmonogramu pre mliečne výrobky, hovädzie a teľacie mäso, cukor a ďalších opatrení na podporu obchodu v rámci Spoločenstva,
- zriadenie Európskeho poľnohospodárskeho usmerňovacieho a záručného fondu (EPUZF) na financovanie operácií Spoločnej poľnohospodárskej politiky (záručná sekcia pre ceny a záručná sekcia pre štrukturálne opatrenia).

1968-1972 - Mansholtov Plán

Koncom 60 rokov, kedy spoločné organizácie trhu boli postupne zavedené, Európska komisia stanovila limity na výdavky SPP. Cieľom prvého reformného plánu, ktorý pripravil komisár Sicco Mansholt bolo podporiť takmer päť miliónov farmárov, aby sa vzdali poľnohospodárstva; tým by bolo možné prerozdeliť ich pozemky a zväčšiť veľkosť zostávajúcich rodinných fariem tak, aby boli životaschopné a garantovať pre ich vlastníkov priemerný ročný príjem porovnateľný so všetkými ostatnými pracovníkmi v regióne. Plán bol odmietnutý poľnohospodárskou komunitou, a len tri smernice o reforme poľnohospodárstva boli schválené v roku 1972 (modernizácia poľnohospodárskych podnikov, opustenie poľnohospodárstva a školenie poľnohospodárov).

1984

V roku 1984 v nadväznosti na návrhy Komisie z júla 1983 bol systém výrobných kvót, ktorý bol už aplikovaný na cukor, rozšírený aj na sektor mlieka, aby sa obmedzil prebytok výroby Spoločenstva.

1992

MacSharryho reforma začala prechod od cenovej podpory produktov k podpore výrobcov (prostredníctvom podpory príjmov).

Reforma bola zameraná na zlepšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva EÚ, stabilizáciu poľnohospodárskych trhov, diverzifikáciu produkcie a ochranu životného prostredia, ako aj stabilizácie výdavkov z rozpočtu EÚ.

Boli zavedené priame platby ako kompenzácia za zníženie cenovej podpory (garantované ceny za obilie boli znížené o 35% a hovädzieho mäsa o 15%).

Bolo tiež zavedené povinné vyňatie pôdy z výroby a ďalšie sprievodné opatrenia (agroenvironmentálne programy, zalesňovanie, predčasný odchod do dôchodku, diverzifikácia).

1999

Ciele Agendy 2000 zahŕňajú:

- väčšiu orientáciu na trh a zvýšenie konkurencieschopnosti,
- bezpečnosť a kvalitu potravín,
- stabilizáciu poľnohospodárskych príjmov,
- začlenenie aspektov životného prostredia do poľnohospodárskej politiky,
- rozvoj životaschopnosti vidieckych oblastí,
- zjednodušenie a
- posilnenie decentralizácie.

Bol zavedený druhý pilier SPP - politika rozvoja vidieka. Táto nová politika podporila rad vidieckych iniciatív a zároveň pomáhala poľnohospodárom diverzifikovať, s cieľom zlepšiť uvádzanie výrobkov na trh a reštrukturalizovať ich podnikateľskú činnosť.

2003 – Fischlerovej reforma

V júni roku 2003 sa ministri poľnohospodárstva krajín EÚ dohodli na kompromise, týkajúcom sa radikálnej strednodobej reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Kľúčovými prvkami novej reformovanej Spoločnej poľnohospodárskej politiky boli:

- zavedenie systému jednotnej platby na farmu - platba farmárom v EÚ nezávislá od produkcie, pričom táto platba je viazaná na legislatívu upravujúcu otázky životného prostredia, potravinovej bezpečnosti, zdravia rastlín a zvierat a welfare zvierat, ako aj s požiadavkou na zachovanie poľnohospodárskej pôdy v dobrom stave, a to z hľadiska poľnohospodárskeho aj environmentálneho (krížové plnenie);
- posilnenie politiky rozvoja vidieka prostredníctvom väčšieho množstva finančných prostriedkov z EÚ, nových opatrení na podporu životného prostredia, kvality a welfare zvierat;
- prostredníctvom zníženia priamych platieb ("modulácia") pre väčšie farmy sa financuje nová politika rozvoja vidieka;
- mechanizmus pre finančnú disciplínu, ktorý zabezpečoval, že poľnohospodársky rozpočet stanovený do roku 2013 nebol prekročený;
- asymetrické zníženie cien v sektore výroby mlieka,
- redukcia mesačných príplatkov v sektore produkcie obilnín na polovicu, pri udržaní intervenčnej ceny,
- reformy v sektore produkcie ryže, tvrdej pšenice, orechov, zemiakového škrobu a sušených krmovín.

2008 – "Health Check" Fischlerovej reformy

„Health Check“ je strednodobá reforma Fischlerovej reformy z roku 2003. K hlavným inováciám „Health Checku“ patria:

- Postupné rušenie kvót na mlieko: keďže platnosť kvót na mlieko sa skončí v apríli roku 2015, každoročným zvyšovaním kvót o jedno percento v rokoch 2009/2010 a 2013/2014 sa zabezpečí „hladké pristátie“. V prípade Talianska sa zavedie päťpercentné zvýšenie už v rokoch 2009/2010. Poľnohospodári, ktorí v rokoch 2009/2010 a 2010/2011 prekročia kvóty na mlieko o viac ako šesť percent, budú musieť platiť poplatky o 50 percent vyššie ako predstavuje bežná sankcia.
- Oddelenie podpory od produkcie: v rámci reformy SPP sa priame platby poľnohospodárom „oddělili“, t. j. zrušilo sa prepojenie s produkciou konkrétneho výrobku. Niektoré členské štáty sa však rozhodli zachovať niektoré „viazané“ platby, t. j. platby prepojené s produkciou. Zostávajúce viazané platby sa teraz oddelia a prevedú do režimu jednotnej platby, s výnimkou prémie na dojčiacie kravy, kozy a ovce, v prípade ktorých členské štáty môžu ponechať súčasnú úroveň viazanej pomoci nezmenenú.

- Pomoc odvetviam s osobitnými problémami (tzv. opatrenia podľa článku 68): členské štáty si môžu v súčasnosti ponechať na sektor 10 percent svojich vnútroštátnych rozpočtových stropov na priame platby a využiť túto sumu na opatrenia v oblasti životného prostredia alebo na zlepšovanie kvality a odbytu výrobkov v danom sektore. Táto možnosť bude odteraz pružnejšia. Peniaze už nebude nutné využívať v rovnakom sektore. Bude možné ich využiť na pomoc poľnohospodárom, ktorí sú producentmi mlieka, hovädzieho, kozieho a ovčieho mäsa a ryže v znevýhodnených oblastiach alebo sa venujú typu poľnohospodárstva, ktoré je vystavované rizikám. Takisto bude možné využiť ich na podporu opatrení v oblasti riadenia rizík, ako sú systémy poistenia proti prírodným katastrofám a vzájomné fondy pre prípady ochorení zvierat. Krajiny, ktoré uplatňujú režim jednotnej platby na plochu (SAPS) budú mať nárok na uvedenú pomoc.
- Predĺženie SAPS: členské štáty EÚ, ktoré uplatňujú zjednodušený režim jednotnej platby na plochu, ho budú môcť uplatňovať aj naďalej, až do roku 2013. Nebudú teda nútené prejsť na režim jednotnej platby do roku 2010.
- Doplnkové finančné prostriedky pre poľnohospodárov krajín EÚ-12: krajinám EÚ-12 sa pridelí 90 miliónov EUR, aby mohli ľahšie uplatňovať ustanovenia článku 68 dovtedy, kým sa postupne zavedú priame platby ich poľnohospodárom.
- Využívanie doteraz nevyčerpaných finančných prostriedkov: členské štáty, ktoré uplatňujú režim jednotnej platby, budú môcť využiť doteraz nevyčerpané finančné prostriedky z vnútroštátneho balíka na opatrenia podľa článku 68 alebo ich previesť do fondu pre rozvoj vidieka.
- Presun finančných prostriedkov z rozpočtu pre priamu pomoc do rozpočtu pre rozvoj vidieka: suma platieb všetkým poľnohospodárom, ktorí vo forme priamej pomoci dostávajú viac ako 5 000 EUR, sa v súčasnosti znižuje o 5 percent a získané finančné prostriedky sa presúvajú do rozpočtu pre rozvoj vidieka. Táto miera sa do roku 2012 zvýši na desať percent. V prípade platieb nad 300 000 EUR ročne sa uplatní ďalšie zníženie, a to o 4 percentá. Členské štáty budú môcť takto získané finančné prostriedky využiť na podporu programov v oblasti zmeny klímy, obnoviteľnej energie, hospodárenia s vodou, biologickej rozmanitosti, na inovácie týkajúce sa uvedených štyroch oblastí a na sprievodné opatrenia v mliekarenskom sektore. Tieto prevedené finančné prostriedky bude spolufinancovať EÚ vo výške 75 % a v prípade najmenej rozvinutých regiónov s nižším priemerným HDP vo výške 90 %.

- Investičná pomoc pre mladých poľnohospodárov: suma investičnej pomoci pre mladých poľnohospodárov v rámci rozvoja vidieka sa zvýši z 55 000 EUR na 70 000 EUR.
- Zrušenie povinného vyňatia pôdy z produkcie: požiadavka, aby poľnohospodári nechávali 10 percent svojej ornej pôdy ležať úhorom, sa ruší. Toto im umožní čo najviac zväčšiť ich výrobný potenciál.
- Krížové plnenie: pomoc poľnohospodárom je spojená s požiadavkou na dodržiavanie noriem v oblasti životného prostredia, dobrých životných podmienok zvierat a kvality potravín. Poľnohospodárom, ktorí uvedené pravidlá nedodržiavajú, sa podpora znižuje. Toto tzv. krížové plnenie sa zjednoduší tak, že sa z neho vyjmú normy, ktoré nie sú relevantné alebo nie sú spojené so zodpovednosťou poľnohospodárov. Pridajú sa nové požiadavky, aby sa zachoval prínos pre životné prostredie spojený s vyňatím pôdy z produkcie a aby sa zlepšilo hospodárenie s vodou.
- Intervenčné mechanizmy: opatrenia na zabezpečenie ponuky na trhu by nemali znižovať schopnosť poľnohospodárov reagovať na vývoj na trhu. Intervenčná cena sa v prípade bravčového mäsa zruší a v prípade jačmeňa a ciroku bude nulová. V prípade pšenice sa umožnia intervenčné nákupy počas intervenčného obdobia za cenu 101,31 EUR/tonu, a to až do množstva 3 miliónov ton. V prípade vyššieho množstva sa nákupy uskutočnia prostredníctvom verejnej súťaže. V prípade masla bude horná hranica predstavovať 30 000 ton a v prípade sušeného odtučneného mlieka to bude 109 000 ton. Nad rámec tohto množstva sa intervenčné nákupy uskutočnia prostredníctvom verejnej súťaže.
- Ostatné opatrenia: Od roku 2012 sa súbor menších systémov podpory oddelí od produkcie a prevedie do režimu jednotnej platby. Zrušia sa prémie na energetické plodiny.

2015-2020

Po rozsiahlej verejnej diskusii predložila Európska komisia 18. novembra 2010 Oznámenie "SPP do roku 2020", ktoré načrtlo možnosti pre budúcu SPP, a otvorilo diskusiu s ostatnými inštitúciami a zúčastnenými stranami.

Dňa 12. októbra 2011 Európska komisia predstavila súbor právnych návrhov, ktorých cieľom je, aby SPP bola viac efektívnou politikou pre konkurencieschopnejšie a udržateľnejšie poľnohospodárstvo a dynamické vidiecke oblasti.

Prečítajte si viac o: [Spoločná poľnohospodárska politika po roku 2013](#). Verejná diskusia. Súhrnná správa.

Po takmer dvoch rokoch rokovaní medzi Európskou komisiou, Európskym parlamentom a Radou, politická dohoda o reforme spoločnej poľnohospodárskej politiky bola dosiahnutá dňa 26. júna 2013.

MODUL 3: **SPOLOČNÁ POĽNOHOSPODÁRSKA POLITIKA A ROZVOJ VIDIEKA**

Po schválení Európskym parlamentom a formálnym prijatím Radou boli štyri základné nariadenia a prechodné ustanovenia na rok 2014 zverejnené v úradnom vestníku dňa 20. decembra 2013.

Tieto štyri legislatívne texty odrážajú politickú dohodu medzi Európskou komisiou, ministrami poľnohospodárstva členských štátov EÚ (v Rade) a Európskym parlamentom.

S týmito novými pravidlami, bude drvivá väčšina legislatívy SPP definovaná na základe štyroch po sebe idúcich nariadení.

Pre zaistenie hladkého prechodu, nariadenie 1310/2013 stanovuje určité prechodné ustanovenia, pokiaľ ide o uplatňovanie štyroch základných predpisov v roku 2014.

Pokračujte na: Nová SPP

MODUL 4

**NOVÉ PRÍLEŽITOSTI
ZAMESTNANOSTI**

---

1. Trendy zamestnanosti v stratégii Európa 2020.

Trendy naznačujú, že odborné aktivity v Európe majú tendenciu byť štruktúrované okolo miest s väčším dopytom po vedomostiach a zručnostiach.

V rámci globálneho trhu musí Európa zabezpečiť, aby jej ľudské zdroje boli schopné reagovať na aktuálne potreby ekonomiky. Zlepšenie odborných zručností slúži nielen ako prostriedok na hľadanie lepšej práce: umožňuje tiež tvorbu pracovných miest do budúcnosti a tým aktívne prispieva k inovácii ekonomiky. Členské štáty musia podporovať vzdelávanie a odbornú prípravu a ešte konkrétnejšie, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie.

Všeobecné trendy vedúce k poklesu nízkokvalifikovaných alebo nekvalifikovaných pracovníkov sú v súlade s cieľom premeniť Európu na konkurencieschopnejšiu a dynamickú ekonomiku, založenú na vedomostiach. Priemyselné a technologické zmeny zvyšujú nároky v skupinách so strednou a vysokou kvalifikáciou, ale na úkor skupín s nízkou kvalifikáciou.

Podľa analýzy CEDEFOP (Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania) ohľadne ponuky a dopytu po zručnostiach v Európe, v roku 2020 bude k dispozícii o sedem miliónov viac pracovných miest než v súčasnosti. Okrem toho sa odhaduje, že 73 miliónov ďalších pracovných príležitostí bude vytvorených z dôvodu potreby nahradiť pracovníkov, napríklad z dôvodu odchodu do dôchodku alebo zmeny zamestnania. Preto sa odhaduje, že celkový počet voľných pracovných miest vytvorených v priebehu nasledujúcich desiatich rokov bude približne 80 miliónov.

Z tohto dôvodu, formálne a neformálne vzdelávanie hrá významnú úlohu aj pri riešení nerovností a podpore väčšieho prispôsobenia zručností pre jednotlivé pracovné pozície.

Európska stratégia zamestnanosti má za cieľ vytváranie väčšieho počtu kvalifikovanejších pracovných miest v celej Európskej únii a je súčasťou stratégie rastu Európa 2020.

2. Európska politika zamestnanosti

2.1. Prvé kroky

Už v roku 1950 zamestnanci ťažili z podpory z Európskeho spoločenstva uhlia a ocele (ESUO). Pomoc bola poskytnutá pracovníkom v uhoľnom a oceliarskom odvetví, ktorých pracovné miesta boli ohrozené reštrukturalizáciou priemyslu. Európsky sociálny fond (ESF), ktorý bol vytvorený v raných 60tych rokoch, bol hlavným nástrojom na boj s nezamestnanosťou.

Počas rokov 1980 až 1990, akčné pracovné programy boli zamerané na špecifické skupiny; boli vytvorené rôzne pozorovacie a dokumentačné systémy.

Aby bolo možné podporovať voľný pohyb a pomôcť pracovníkom pri hľadaní zamestnania v inom členskom štáte, v roku 1992 došlo k zlepšeniu starého SEDOC systému, ktorý bol premenovaný na EURES (Európske služby zamestnanosti).

Cieľom siete EURES je poskytovať služby pre zamestnancov, zamestnávateľov a každého občana, ktorý si želá mať prospech zo zásad voľného pohybu osôb, najmä prostredníctvom poskytovania informácií a poradenstva o pracovných ponukách a dopytoch, situácii a vývoji na trhu práce a o životných a pracovných podmienkach v jednotlivých krajinách.

EURES je kolaboratívna sieť, vytvorená medzi Komisiou a verejnými službami zamestnanosti členských štátov Európskeho hospodárskeho priestoru (plus Švajčiarsko) a ďalšími partnerskými organizáciami.

2.2. Smerom ku komplexnejšej politike zamestnanosti.

A. Biela kniha o raste, konkurencieschopnosti a zamestnanosti (1993)

Dôležité zásady, ciele a činnosti uvedené v zmluve zahŕňajú podporu vysokej úrovne zamestnanosti prostredníctvom rozvoja koordinovanej stratégie, najmä pokiaľ ide o vytváranie kvalifikovanej, vzdelanej a prispôsobivej pracovnej sily a pracovných trhov reagujúcich na hospodárske zmeny.

B. Prínos Amsterdamskej zmluvy (1997)

Nový článok "Zamestnanosť", zavedený Amsterdamskou zmluvou, ktorá vstúpila do platnosti v roku 1999, vytvoril základ na vytvorenie európskej stratégie zamestnanosti, rovnako ako stáleho, vychádzajúceho zo zmluvy a poradného Výboru pre zamestnanosť, slúžiaceho na podporu koordinácie medzi členskými štátmi v oblasti politiky zamestnanosti a trhu práce.

Avšak, politika zamestnanosti zostala vo výlučnej právomoci členských štátov.

Zahrnutie protokolu o sociálnej politike do zmluvy posilnilo zapojenie sociálnych partnerov.

C. Luxemburský proces: Európska stratégia zamestnanosti (1997-2004)

Na Luxemburskom summite o pracovných miestach v novembri 1997 otvorila Európska rada na pozadí vysokej nezamestnanosti Európsku stratégiu zamestnanosti (ESZ). Tá pripravila pôdu pre členské štáty a Komisiu, aby pomocou spolupráce a zdieľaním skúseností dosiahli spoločné ciele a plány pre viac a lepšie pracovné miesta v Európe.

ESZ bola založená na týchto prvkoch:

- Usmernenia politík zamestnanosti sú spoločné priority a ciele pre politiky zamestnanosti navrhnuté Komisiou, odsúhlasené národnými vládami a prijaté Radou EÚ
- Národné programy reforiem (NPR)

- Spoločná správa o zamestnanosti (JER) je založená na a) hodnotení situácie v oblasti zamestnanosti v Európe, b) vykonávaní usmernení politík zamestnanosti a c) posúdení hodnotiacej tabuľky kľúčových ukazovateľov zamestnanosti a sociálnej situácie. Vydáva ju Komisia a prijíma Rada EÚ.
- Na základe posúdenia NPR Komisia vydáva sériu správ o jednotlivých krajinách, v ktorých analyzuje hospodársku politiku členských štátov a uverejňuje odporúčania pre jednotlivé krajiny.

ESZ postavila cieľ vysokej zamestnanosti na rovnakú úroveň s prioritami rastu a makroekonomickej stability.

D. Lisabonská stratégia (2000-2010)

V marci 2000 sa najvyšší predstavitelia štátov a vlád členských štátov EÚ na rokovaní v Lisabone dohodli na ambicióznom ciele: urobiť z EÚ do roku 2010 najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšiu poznatkovo orientovanú ekonomiku sveta schopnú trvalo udržateľného rastu, s väčším množstvom pracovných miest a väčšou sociálnou súdržnosťou. Podľa miesta, v ktorom Európska rada sformulovala tento zámer, vznikol názov Lisabonská stratégia.

V r. 2005 bola Lisabonská stratégia revidovaná pod názvom Stratégia rastu a zamestnanosti, resp. obnovená Lisabonská stratégia. Dôvodom boli neuspokojivé výsledky implementácie stratégie v predchádzajúcom období.

V r. 2010 Európska rada schválila stratégiu pre ďalšie obdobie, ktorá dostala názov stratégia Európa 2020.

E. Stratégia Európa 2020 (2010-2020)

Táto desaťročná stratégia pre zamestnanosť, inteligentný a udržateľný rast definuje po prvýkrát niekoľko kľúčových cieľov, vrátane:

- Trh práce: Zvýšenie miery zamestnanosti osôb vo veku medzi 20 a 64 rokov na 75% do roku 2020.
- Sociálna inklúzia a boj proti chudobe: Vymaniť najmenej 20 miliónov obyvateľov EÚ z rizika chudoby a sociálneho vylúčenia.
- Zvýšenie kvality a výsledkov systémov vzdelávania a odbornej prípravy: znížiť mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky zo súčasných 15 % na 10 % a zároveň zvýšiť podiel obyvateľov vo veku 30–34 rokov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním z 31 % na min. 40.

Členské štáty by mali premietnuť päť hlavných cieľov do národných cieľov s prihliadnutím na národné východiská a rôzne okolnosti.

Desať integrovaných usmernení obsahuje šesť hlavných smerníc pre hospodárske politiky a štyri smernice pre zamestnanosť.

USMERNENIA PRE ZAMESTNANIE

1. Zvýšiť mieru účasti žien a mužov na trhu práce, znížiť štrukturálnu nezamestnanosť a podporovať kvalitu zamestnanosti.
2. Dosiahnuť kompetentnosť populácie, ktorá reaguje na potreby trhu práce a podporovať celoživotné vzdelávanie.
3. Zlepšiť kvalitu a výsledky systémov vzdelávania a odbornej prípravy na všetkých úrovniach a zvýšiť účasť v rámci vyššieho vzdelávania.
4. Podporovať sociálnu integráciu a boj proti chudobe.

V marci 2015 Komisia zverejnila návrh revidovaných usmernení so zameraním najmä na trh práce:

- Zvýšenie dopytu po práci:
  - vytváranie pracovných miest.
  - zdaňovanie práce.
  - fixácia mzdy.

- Zlepšenie pracovných ponúk a kvalifikácií:
  - účasť a úrovne kvalifikácie.
  - boj proti štrukturálnym nedostatkom vo vzdelávacích systémoch.
  - nezamestnanosť mládeže a dlhodobá nezamestnanosť.

- Zlepšenie fungovania trhov práce:
  - zníženie segmentácie trhu práce.
  - účasť sociálnych partnerov.
  - posilnenie politík aktívneho trhu práce.
  - mobilita zamestnancov.

- Zabezpečenie rovnosti, boj proti chudobe, podpora rovnakých príležitostí:
  - modernizácia systémov sociálnej ochrany.
  - zdravotná starostlivosť a dlhodobá starostlivosť.
  - špecifické sociálne politiky pre prevenciu predčasného ukončenia školskej dochádzky a sociálneho vylúčenia.

Tieto usmernenia by mali byť prijaté Radou po prerokovaní v parlamente.

2.3. Nástroje finančnej podpory a zameranie politík.

Program Európskej únie pre zamestnanosť a sociálne inovácie (EASI), ktorý bol prijatý Európskym parlamentom a Radou v roku 2013, združuje tri existujúce programy:

Progress (Program pre zamestnanosť a sociálnu solidaritu)	Kladie si za cieľ vytváranie analytických poznatkov a podporuje výmenu informácií a vzájomné učenie.
EURES (Európske služby zamestnanosti)	Je to mobilná sieť, ktorá poskytuje informácie, rady a náborové služby v rámci celej Európskej

	únií.
Nástroj mikrofinancovania a sociálneho podnikania.	Zahrňa prístup k mikro-financovaniu pre mikropodniky a jednotlivcov a posilňovanie kapacít poskytovateľov mikroúverov, takisto podporuje sociálne podniky, t.j. podniky ktorých hlavný cieľ je sociálne motivovaný.

Okrem tohto programu Komisia formuluje smery politiky vo forme "balíčkov".

Zamestnanecký balík z apríla 2012 navrhuje sériu opatrení, zameraných na otázky dopytu v rámci tvorby pracovných miest prostredníctvom znižovania daní a podpory tvorby nových podnikov.

V rámci tohto balíka sa tiež zdôrazňuje, že je potrebné posilniť sociálny a pracovný rozmer verejnej správy Únie a vymedziť spôsoby užšej participácie zástupcov zamestnávateľov a zamestnancov pri stanovovaní priorít Únie.

V decembri 2012, za účelom uplatnenia všeobecných častí Zamestnaneckého balíka, Európska komisia navrhla Zamestnanecký balík pre mladých- sériu opatrení, ktoré pomôžu členským štátom riešiť konkrétne nezamestnanosť a sociálne vylúčenie mladých ľudí s ohľadom na pretrvávajúcu a vysokú nezamestnanosť mládeže:

- Odporúčanie Rady o zriadení záruky pre mladých (apríl 2013), ktorého cieľom je zabezpečiť, aby všetci mladí ľudia do 25 rokov dostávajú dobré ponuky na pracovného miesta, možnosti ďalšieho vzdelávania, odborné vzdelávanie či stáže, v priebehu štyroch mesiacov potom, ako sa stali nezamestnanými, alebo ukončili formálne vzdelanie.
- Európska aliancia pre učňovské vzdelávanie (júl 2013).
- Odporúčanie Rady ohľadne kvalitatívneho rámca pre stáže (marec 2014).

Vo februári 2016 prijala Rada návrh Komisie na odporúčania, týkajúce sa integrácie dlhodobo nezamestnaných na trh práce, ktorý sa zameriava na registráciu služieb v zamestnanosti, detailné individuálne posudzovanie a integračné pracovné dohody.

Takisto bude v rámci Európskeho semestra a Výboru pre zamestnanosť zriadený monitorovací systém.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

Kým ESF môže financovať obe iniciatívy, Európska rada vo februári 2013 rozhodla o vytvorení Iniciatívy na podporu zamestnanosti mladých ľudí s rozpočtom vo výške až 6,4 miliardy € na obdobie 2014-2020. Bola spustená s cieľom poskytnúť podporu mladým ľuďom, žijúcim v regiónoch, kde nezamestnanosť mladých v roku 2012 dosahovala viac ako 25 %. Zameriava sa výlučne na mladých ľudí, ktorí neštudujú, nepracujú, ani sa nezúčastňujú na odbornej príprave vrátane dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí alebo tých, ktorí nie sú evidovaní ako uchádzači o zamestnanie.

Za účelom lepšieho zosúladenia zručností s potrebami trhu práce, v júni 2016 zverejnila Komisia Nový program v oblasti zručností pre Európu, balíček opatrení zahŕňajúci 10 kľúčových akcií, vrátane:

- Nové príležitosti pre dospelých: má dospelým s nízkou kvalifikáciou pomôcť získať minimálnu úroveň gramotnosti, matematických a digitálnych zručností a pokročiť k nadobudnutiu vyššej stredoškolskej kvalifikácie.
- Preskúmanie európskeho kvalifikačného rámca pre lepšie pochopenie kvalifikácií a lepšie využitie všetkých dostupných zručností na európskom trhu práce.
- Koalícia pre digitálne zručnosti a pracovné miesta: združujúca členské štáty a zainteresované strany z oblasti vzdelávania, zamestnanosti a priemyslu na rozvoj širokého spektra digitálnych talentov a na zabezpečenie toho, aby ľudia v Európe disponovali primeranými digitálnymi zručnosťami.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

- Konceptia sektorovej spolupráce v oblasti zručností: na zlepšenie informovanosti pre oblasť zručností a riešenie problému nedostatkových zručností v konkrétnych hospodárskych odvetviach.

Na druhej strane, tieto budú akcie zahŕňať:

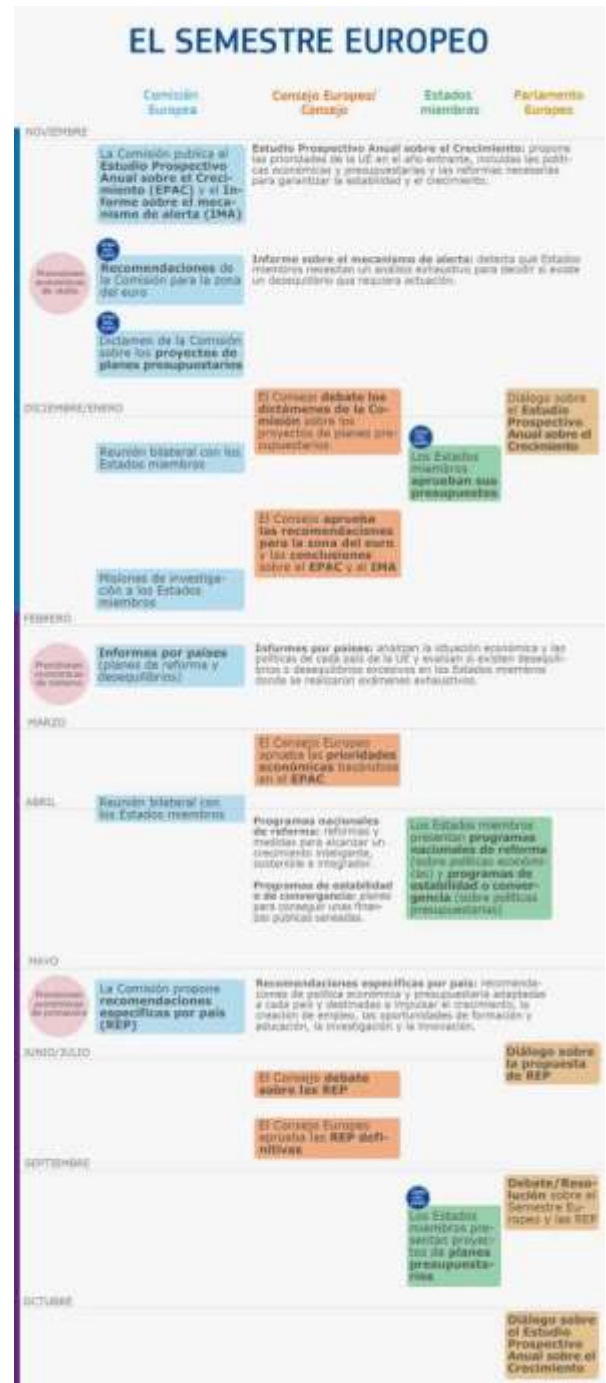
- Prehľad o novom rámci Europass v roku 2016, ktorý ponúka ľuďom lepšie a ľahšie ovládateľný nástroj na prezentáciu svojich zručností a užitočné informácie v reálnom čase o potrebách a trendoch v zručnostiach, ktoré môžu pomôcť pri výbere vzdelávacích možností.
- “Súbor nástrojov pre kompetenčný profil pre príslušníkov tretích krajín”, na podporu včasnej identifikácie a rýchleho profilovania kvalifikácií žiadateľov o azyl, utečencov a ďalších migrantov.
- Zabezpečiť, aby sa vzdelávanie a odborná príprava stali prvou voľbou, a to najmä zlepšením príležitostí pre študentov odborného vzdelávania a prípravy, aby mohli aplikovať pracovné skúsenosti z oblasti vzdelávania a propagovali dobré výsledky na trhu práce.
- Revízia Odporúčaní o kľúčových kompetenciách, s cieľom pomôcť viacerým získať základný súbor zručností, potrebných na prácu a život v 21. Storočí, s osobitným dôrazom na podporu mentality a zručností zameraných na podnikanie a inovácie.

3. Európsky semester

Európsky semester je cyklus koordinácie hospodárskych a fiškálnych politík v rámci EÚ. Je súčasťou rámca Európskej únie pre správu hospodárskych záležitostí. Zameriava sa na 6-mesačné obdobie od začiatku každého roka, odtiaľ pochádza aj jeho názov – „semester“. Členské štáty počas európskeho semestra zosúladujú svoje rozpočtové a hospodárske politiky s cieľmi a pravidlami, ktoré sa dohodli na úrovni EÚ.

Súčasná hospodárska kríza ukázala, že je potrebné posilniť správu hospodárskych záležitostí a zlepšiť koordináciu politík medzi členskými štátmi EÚ. Posilnená koordinácia politík môže v rámci vysoko integrovaných hospodárstiev Únie pomôcť zabrániť nezrovnalostiam a prispieť k zabezpečeniu konvergencie a stability v celej EÚ, ako i v jej členských štátoch. Postupy koordinácie hospodárskych politík, ktoré existovali do roku 2010, sa vykonávali nezávisle jeden od druhého. Členské štáty preto považovali za potrebné zosúladiť harmonogramy týchto postupov, aby sa celý proces zefektívnil a aby sa lepšie zosúladili ciele vnútroštátnych rozpočtových politík, politík rastu a zamestnanosti, a pritom zohľadnili ciele stanovené na úrovni EÚ. Okrem toho vznikla potreba rozšíriť dohľad a koordináciu na širšiu oblasť makroekonomických politík.

Z týchto dôvodov a ako súčasť širšej reformy správy hospodárskych záležitostí EÚ sa Európska rada v roku 2010 rozhodla ustanoviť európsky semester.

4. Zdroje zamestnanosti vo vidieckych oblastiach

4.1. Európske observatórium zamestnanosti

Európske observatórium zamestnanosti je technická jednotka, ktorá analyzuje stav a trendy na trhu práce, povolania, kolektívny záujem o zamestnanie a zmeny súvisiace zmeny na trhu práce. Jeho úlohou je predvídať výzvy a požiadavky, ktoré vznikajú na trhu práce.

Jeho cieľom je vytvoriť sieť pre výmenu informácií medzi členskými štátmi EÚ a Európskou komisiou, ktorá by poskytla komparatívne štúdie o politikách zamestnanosti a trendoch na trhu práce:

- Štúdie o aktivitách a povolaniach, v rámci ktorých sa vytvára zamestnanosť.
- Informácie o profiloch povolání a potrebách odbornej prípravy pracovníkov.
- Nové zdroje zamestnania, ako aj zmeny, ktoré sa vyskytujú na trhu práce a ktoré menia obsah povolání.
- Konferencie, prednášky, semináre a fóra na trhu práce.
- Odkazy na iné európske organizácie a národné webové stránky.

4.2. Podporné štruktúry pre uchádzačov o zamestnanie.

A) Podporné inštitúcie:

- Obchodné komory: Združenia podnikov mesta, regiónu alebo krajiny, vytvorené na ochranu a podporu hospodárskych záujmov svojich členov prostredníctvom legislatívnych a iných prostriedkov.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

- Odbory: Organizácie, ktorých členstvo pozostáva z pracovníkov a vedúcich odborových zväzov, zjednotených na ochranu a podporu svojich spoločných záujmov.
- Profesionálne združenia: Zvyčajne ide o neziskové organizácie, ktoré sa snažia podporiť konkrétnu profesiu, záujmy jednotlivcov, ktorí participujú v rámci týchto profesií a verejných záujmoch.

B) Udalosti súvisiace s trhom práce:

- Globálny kariérny veľtrh: on-line aktivita, ktorá vás spája s náborovými pracovníkmi z popredných medzinárodných organizácií verejného sektora, mimovládnych organizácií a charitatívnych organizácií z celého sveta.

C) Informačné portály pre mládež:

- Drop'pin: miesto pre zdieľanie európskych príležitostí pre mládež.
- Európsky portál pre mládež: informácie a príležitosti pre mladých ľudí v celej Európe.
- Eurodesk: sieť s viac ako 1000 odborníkmi pre mládež spolupracuje s Eurodeskom v 34 krajinách, s cieľom zvýšiť povedomie mladých ľudí o možnostiach vzdelávacej mobility a povzbudiť ich k tomu, aby sa stali aktívnymi občanmi.

4.3. Webstránky

Na všeobecnej úrovni nájdeme nasledujúce portály:

- **MONSTERS:** Je jednou z najväčších webových stránok pre hľadanie zamestnania na svete. Má celosvetovú pôsobnosť (viac ako 40 krajín).

The logo for MONSTER is displayed in a bold, purple, sans-serif font. The letters are slightly shadowed, giving it a three-dimensional appearance.

- **ADECCO:** Je najväčšou personálnou agentúrou na svete, poskytuje služby a riešenia pre dočasný personál, trvalé zamestnávanie, kariérny posun a rozvoj talentu, ako aj pre outsourcing a konzultácie v podnikaní.

- **RANDSTAD:** Je medzinárodná poradenská spoločnosť pre ľudské zdroje. Je druhým najväčším poskytovateľom služieb v oblasti ľudských zdrojov na svete.

Oblasť		
Turizmus	HOTEL CAREER	- Pracovná platforma, ktorá sa špecializuje na pohostinstvo, gastronómiu a cestovný ruch.
	HOSPITALITY ONLINE	- Najväčšia kariérna spoločnosť v oblasti pohostinstva na svete, s tisíckami hotelových, reštauráčnych a rekreačných služieb v rámci siete Hospitality Online.
Jazyky	EUROPE LANGUAGE JOBS	- Pracovný portál v rámci jazykových zručností, v rámci ktorého sa uchádzači môžu zaregistrovať a vyhľadávať pracovné ponuky v európskych destináciách.
	MULTILINGUAL VACANCIES	- Online agentúra s ponukami práce v rámci jazykových zručností.

Výskum a veda	EURAXESS	- “Výskumní pracovníci v pohybe” sú jedinečnou celoeurópskou iniciatívou, poskytujúcou informačné a podporné služby profesionálnym výskumníkom.
	ACADEMIC POSITIONS	- Európska kariérna sieť pre akademických pracovníkov, výskumníkov a vedcov.
Strojárstvo	JUST ENGINEERS	- Ponuka širokého spektra inžinierskych pracovných miest v Spojenom kráľovstve, Európe a vo svete.
	EURO ENGINEER JOBS	- Inžinierske práce v celej Európe pre medzinárodných a anglicky hovoriacich uchádzačov o zamestnanie.
Sezónne práce	SUMMER JOBS	- Je zdrojom na hľadanie letných pracovných miest a sezónnych zamestnancov v táboroch, zábavných parkoch, strediskách, národných parkoch, hoteloch, ekologických organizáciách a ďalších.
	SEASONAL JOBS	Pracovné miesta a sezónne práce v oblasti pohostinstva, športu, cestovania, cestovného ruchu a voľného času
Slobodné povolania	TWAGO	- Popredná platforma na prepojenie klientov s dodávateľmi.

	FREELANCERS	- Je najväčším svetovým nezávislým, outsourcingovým a crowdsourcingovým trhom podľa počtu používateľov a projektov.
	FIVERR	- Je najväčším svetovým trhoviskom pre digitálne služby.

4.4. Sociálne siete

EUROPASS: Dokument, ktorý vám umožní efektívne a jasne prezentovať svoje zručnosti a kvalifikácie.

VISUAL CV: Vytvorte profesionálne životopisy, online portfóliá a osobné webové stránky.

YOVIJOB: Ponúka možnosť jednoduchého a rýchleho nahrávania Video-CV. Video-CV je odlišný spôsob, ktorý je zábavný a efektívny.

LinkedIn: Podnikateľská a profesne orientovaná služba sociálnych sietí.

ABOUT ME: Ide o osobnú webhostingovú službu, zameranú hlavne na tvorbu profesionálneho profilu.

4.5. Práca v zahraničí

A) Pracovné príležitosti v medzinárodných organizáciách:

- EPSO: Úrad pre výber pracovníkov pre európske inštitúcie.
- UN CARRERS: Úrad pre nábor pracovníkov Organizácie Spojených národov.
- YOUNG PROFESSIONALS PROGRAMME (YPP): Náborová iniciatíva talentovaných vysokokvalifikovaných profesionálov pre rozbeh kariéry medzinárodného úradníka v rámci sekretariátu Organizácie Spojených národov.

B) Iniciatívy v oblasti zamestnanosti na úrovni EÚ:

- EURES NETWORK: Táto platforma pomáha uchádzačom o zamestnanie presťahovať sa do zahraničia prostredníctvom nájdením práce v Európe.

MODUL 4: **NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI**

- My first EURES Job: Schéma pracovnej mobility Európskej únie, s cieľom pomôcť mladým ľuďom nájsť si prácu, stáž alebo príležitosť praxe.
- EUROPEAN JOBS DAYS: On-site alebo on-line celoeurópske náborové veľtrhy, ktoré spájajú uchádzačov o zamestnanie so zamestnávateľmi v iných európskych krajinách.

C) **Programy mladých profesionálov / absolventov:**

- Štruktúrovaný program, ktorý kombinuje prácu s odbornou prípravou, zameraný na čerstvých absolventov. Ponuky sú predovšetkým od veľkých zamestnávateľov a môže trvať 3 mesiace až 3 roky.

5. Súčasný odborný vzdelávanie a trh práce vo vidieckych oblastiach

5.1. Inovatívne OVP ako odpoveď na globalizovaný trh

Na svetových trhoch s vysokým stupňom konkurencieschopnosti a neistoty, meniacou sa globálnou reguláciou, neustálymi demografickými pohybmi, rýchlymi technologickými zmenami, neustálym dopytom po nových kapacitách a zručnostiach, prispôsobených podnikateľskej činnosti a vzniku nových zdrojov zamestnanosti, by sme nemali prehliadať potrebu nepretržitej aktualizácie odborného vzdelávania (OVP), ktorá bráni pedagógom a zamestnávateľom žiť v paralelných vesmíroch.

Globalizovaná perspektíva zdôraznená v záveroch z Rigy o novom súbore krátkodobého a strednodobého programu v oblasti odborného vzdelávania a prípravy plánovaného na roky 2015-2020: "Sme odhodlaní posilniť medzinárodnú konkurencieschopnosť ľudského kapitálu, poskytovanú európskymi systémami odborného vzdelávania a prípravy a zlepšiť uznávanie kvalifikácií v tejto oblasti, tak v Európe, ako aj vo zvyšku sveta".

Musíme pochopiť, že OVP, ktoré čelí výzve globalizácie, s optimálnou kombináciou globalizovaných a vnútroštátnych riešení môže ponúknuť väčšiu medzinárodnú konkurencieschopnosť vo vzdelávacích programoch a učebných osnovách a viac príležitostí pre profesionálny rozvoj študentov a učiteľov. Samozrejme, integrácia celosvetového vzdelávania by mala byť primeraná, aby sa zabránilo strate konkurencieschopnosti a znalosti miestneho trhu.

Okrem toho, vstup inovácií na trh práce si vyžaduje čoraz inovatívnejšie a dynamickejšie odborné vzdelávanie a prípravu nielen v oblasti odbornej prípravy študentov a učiteľov, ale aj z pohľadu atraktívnejšej ponuky vzdelávacích možností, ktoré posilňujú hospodárstvo a získavajú dôveru podnikateľskej verejnosti. Nezabúdajme, že v odbornom vzdelávaní existuje veľa druhov inovácií, ktoré zohrávajú veľmi dôležitú úlohu pre malé a stredné podniky v našej podnikateľskej štruktúre, pretože to, čo je inovácia v jednom kontexte, môže byť bežnou praxou v inom.

Odborné vzdelávanie a príprava sa zlepšuje reformou a aktualizáciou učebných osnov, vytváraním flexibilného prístupu a nových prepojení medzi učebnými osnovami, vytváraním nových sietí a spolupráce, využívaním nových technológií, uplatňovaním rôznych modelov financovania, experimentovaním s novými metódami výučby a hodnotenia, propagovaním pozitívneho obrazu odborného vzdelávania a rozvojom viacerých nových opatrení v jednotlivých európskych krajinách.

5.2. Odborné vzdelávanie a príprava ako podpora vzdelávania a celoživotného vzdelávania

Kodanský proces, podpísaný v roku 2002, koordinuje technickú a politickú podporu dobrovoľnej spolupráce v rámci spoločných cieľov, priorít a referenčných kritérií odbornej prípravy. Pokrok v tejto oblasti bol pravidelne hodnotený a riešený prostredníctvom súboru vyhlásení, z ktorých najnovšie bolo prijaté v decembri 2010- Bruggské komuniké, v ktorom vymedzujú spoločné ciele do roku 2020":

- Zabezpečiť, aby odborné vzdelávanie a príprava predstavovalo atraktívnu a relevantnú možnosť a podporovala sa kvalita a efektivita v OVP.
- Realizovať permanentné vzdelávanie a mobilitu v odbornom vzdelávaní.
- Podporovať tvorivosť, inovácie a podnikanie v OVP.
- Ponúknuť komplexnejší systém OVP.

So zámerom napomôcť dosiahnutie týchto všeobecných cieľov bolo Bruggské komuniké sprevádzané sériou opatrení, v rámci ktorých zúčastnené krajiny spolupracovali v období rokov 2011 - 2014 a združovali Európsku komisiu, zúčastnené krajiny (28 členských štátov Európskej únie, Nórsko, Island a kandidátske krajiny) s európskymi sociálnymi partnermi. Prispôsobenie sa potrebám trhu práce a predchádzanie nesúladu v ponuke a dopyte po

kvalifikáciách si vyžaduje flexibilné možnosti vzdelávania a odbornej prípravy, ktoré kombinujú rôzne typy a úrovne vzdelávania počas celého života.

Spomedzi štyroch hlavných cieľov sa pristavíme pri 2. ciele, aby sme zdôraznili základnú úlohu odborného vzdelávania a prípravy pri podpore celoživotného vzdelávania, uznávania odborných skúseností a podpore vzdelávacích metód prostredníctvom podpory flexibilnej formálnej a neformálnej vzdelávacej ponuky, rozsahu postupov hodnotenia a akreditácie odborných kompetencií s cieľom reagovať na všetky kvalifikačné potreby rôznych odborných odvetví.

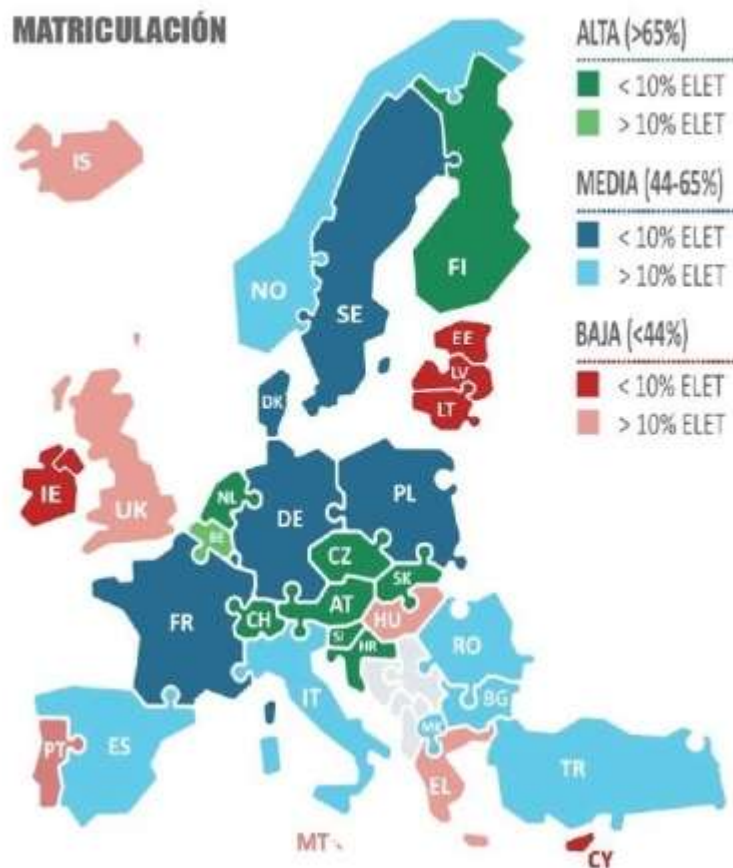

Európska únia (EÚ) intenzívne pracovala na opatreniach zameraných na prevenciu a boj proti predčasnému ukončeniu školskej dochádzky a na zníženie súvisiacich obrovských ľudských a spoločenských nákladov; teraz je na dobrej ceste dosiahnuť svoj cieľ percentuálneho podielu v danej oblasti pod 10% do roku 2020.

Štatistické údaje ukazujú, že vysoká účasť na programoch odborného vzdelávania a prípravy a vysoká miera udeľovania titulov v určitých krajinách je spojená s nízkym počtom predčasne ukončených štúdií a zároveň, že študenti si vyberajú druhú možnosť vzdelávania buď preto, že predtým opustili školu, alebo preto, že sa rozhodli

zmeniť spôsob vzdelávania, často sa rozhodnú pre odbornú prípravu. Je načase, aby sa odborné vzdelávanie a príprava prispôbilo všetkým týmto potrebám a ponúklo pozitívnu odpoveď spoločnosti.

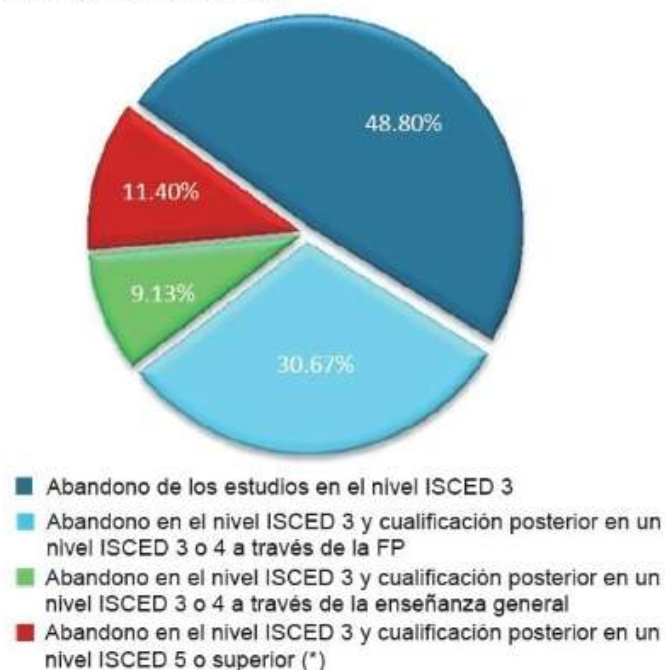
Comparación de las tasas de abandono (encuesta de población activa, 2013) y la matriculación de alumnos en programas de FP de segundo ciclo de secundaria (2011)

Nota: ELET: sigla inglesa de "abandono escolar".
Fuente: Cálculos del Cedefop basados en datos de la UOE y la EPA.

Existuje však aj ďalší veľmi dôležitý aspekt, ktorý by sa nemal prehliadať: celková účasť dospelých na aktivitách celoživotného vzdelávania- cieľom EÚ je 15% účasť dospelých na daných aktivitách do roku 2020, ktorý sa väčšine krajín zatiaľ nepodarilo dosiahnuť.

Proporción de jóvenes (entre 16 y 34 años) que abandonan la enseñanza secundaria y obtienen posteriormente una cualificación de segundo ciclo de secundaria a través de la FP

Fuente: Cálculos del Cedefop basados en el PIAAC.

Do roku 2020 by európske systémy OVP mali byť prít'azlivejšie, relevantnejšie, viac orientované na zamestnanie, inovatívnejšie, prístupnejšie a pružnejšie než v roku 2010 a mali by prispievať k excelentnosti a spravodlivosti v celoživotnom vzdelávaní, a to poskytovaním:

- prít'azlivého a inkluzívneho OVP s vysokokvalifikovanými učiteľmi a školiteľmi, inovatívnymi študijnými metódami, vysokokvalitnou infraštruktúrou a vybavením, vysokou relevantnosťou pre trh práce, ako aj možnosťami ďalšieho vzdelávania a odbornej prípravy;
- vysokokvalitného počiatočného OVP, ktoré môžu študenti, rodičia a spoločnosť ako taká považovať za prít'azlivú voľbu rovnocennú všeobecnému vzdelaniu. Počiatočné OVP by mali študentov vybaviť kľúčovými kompetenciami aj špecifickými odbornými zručnosťami;

- ľahko dostupného kontinuálneho OVP, ktoré je zamerané na zamestnanie a umožňuje rozvíjanie kompetencií a zmenu zamestnania, a to pre zamestnancov, zamestnávateľov, samostatných podnikateľov aj nezamestnaných;
- pružných systémov OVP založených na prístupe vychádzajúcom z výsledkov vzdelávania, ktoré podporujú pružné študijné dráhy, umožňujú priepustnosť medzi jednotlivými podsystémami vzdelávania a odbornej prípravy (školské vzdelávanie, OVP, vysokoškolské vzdelávanie, vzdelávanie dospelých) a ktoré sú zamerané na validáciu neformálneho a informálneho vzdelávania vrátane kompetencií nadobudnutých v praxi;
- európskeho priestoru vzdelávania a odbornej prípravy s transparentnými
- systémami kvalifikácií, ktoré umožňujú prenos a zhromažďovanie
- výsledkov vzdelávania, ako aj uznávanie kvalifikácií a kompetencií, a ktoré zvyšujú mobilitu medzi krajinami;
- podstatne vyššieho množstva príležitostí pre cezhraničnú mobilitu študentov a pracovníkov v oblasti OVP;
- ľahko dostupných a veľmi kvalitných služieb, ktoré by v oblasti celoživotného vzdelávania poskytovali informácie, usmerňovanie a poradenstvo, ktoré tvoria súdržnú sieť a európskym občanom umožňujú prijímať uvážené rozhodnutia a riadiť ich vzdelávanie a kariéru bez ohľadu na tradičné rodové profily

6. Nové možnosti zamestnanosti na vidieku v EÚ

Nové zdroje zamestnanosti (NZZ) sú všetky pracovné miesta, ktoré vznikajú v dôsledku sociálnych a technologických zmien a nových požiadaviek, ktoré je potrebné pokryť v rámci spoločnosti. Tieto činnosti majú vysoký potenciál na vytváranie pracovných miest, pretože sú to často sektory, ktoré nie sú na trhu dostatočne zastúpené, či už z dôvodu novovzniknutých potrieb spoločnosti, alebo z dôvodu ich problematického rozvoja.

Koncept Nových zdrojov zamestnanosti sa po prvýkrát objavuje v roku 1993 v dokumente Európskej komisie "Rast, konkurencieschopnosť a zamestnanosť, výzvy a kľúčové aspekty pre vstup do 21. storočia", známy ako Delorova Biela kniha. Odvtedy sa NZZ stali súčasťou politik a programov zamestnanosti všetkých krajín Európskej únie a transformovali sa tak, ako sa spoločnosť vyvíjala.

Nové zdroje zamestnanosti sú rozdelené na štyri hlavné oblasti, v ktorých je zahrnutých 19 kľúčových oblastí pracovných činností pre hospodársky rozvoj a tvorbu pracovných miest.

1. Služby každodenného života: Domáce služby, starostlivosť o deti, nové informačné a komunikačné technológie, pomoc mladým ľuďom s problémami, sprostredkovateľské služby a poradenstvo pri riešení konfliktov.
2. Služby na zlepšenie kvality života: Zlepšenie bývania, bezpečnosť a prevencia pracovných rizík, miestna hromadná doprava, využívanie a prehodnocovanie mestských verejných priestorov a miestnych podnikov.
3. Kultúrne a rekreačné služby: Cestovný ruch, audiovizuálny sektor, kultúrne dedičstvo, miestny kultúrny rozvoj a šport.
4. Environmentálne služby: Odpadový manažment, vodné hospodárstvo, energetický manažment, alternatívne zdroje energií, ochrana a zachovanie prírodných oblastí, regulácia a kontrola znečistenia.

Z vyššie uvedených oblastí sa v dôsledku zmien, ktoré ovplyvňujú trh práce, vyvíjajú nové sektory aktivít.

Medzi týmito zmenami môžeme vyzdvihnúť niektoré, ktoré sú najbežnejšie a všimneme si ich na prvý pohľad: starnutie obyvateľstva, zapojenie väčšieho počtu žien na trhu práce, pokroky v technológiách a masívne využívanie nových informačných technológií, zhoršovanie životného prostredia, rastúci záujem o voľný čas a kultúru.

6.1 Nové sektory s veľkým potenciálom na trhu práce.

6.1.1. Environmentálne služby

Ekonomika Európskej únie (EÚ) vo veľkej miere závisí od životného prostredia. Podľa údajov z roku 2013, podniky v sektore životného prostredia - tiež nazývané "ekopriemysel" - zamestnávali viac ako 4,2 milióna ľudí, s celkovým obratom viac ako 700 000 miliónov eur. Sektor environmentálnych tovarov a služieb prispieva k regulácii znečistenia a riadeniu prírodných zdrojov. Jeho aktivity sa okrem iného dotýkajú odpadového hospodárstva, znečistenia ovzdušia, manažmentu pôd, recyklácie a dodávok vody a využívania zdrojov obnoviteľných energií.

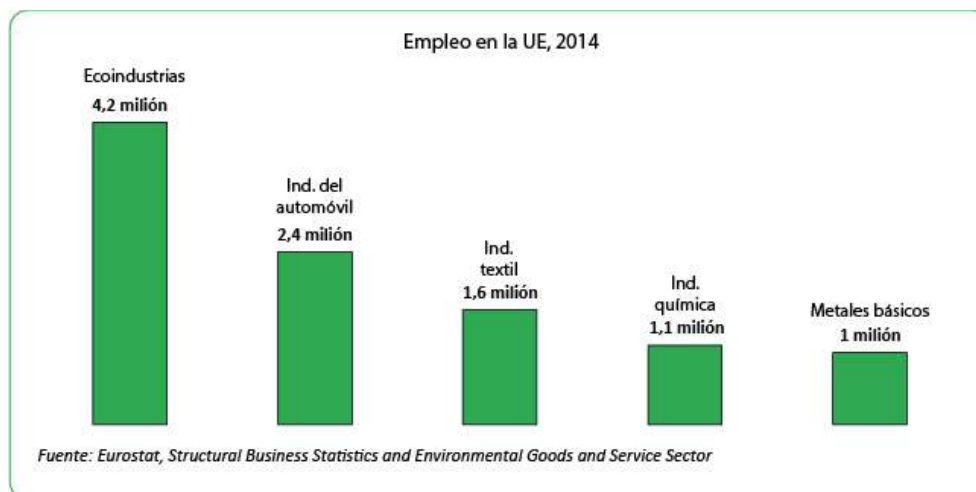

Zelená ekonomika sa nevzťahuje len na odvetvie ekologického priemyslu. Ekologický chov hospodárskych zvierat, trvalo udržateľné poľnohospodárstvo a ekoturizmus závisia od zdravého životného prostredia. Množstvo ďalších pracovných miest je ovplyvnené nepriamo. Napríklad produkcia potravín závisí od schopnosti pôdy produkovať kvalitné plodiny.

Najnovšia správa SOER (Štátna prehľadová správa o životnom prostredí) zistila, že v rokoch 2000 až 2010, počas jedného z období najväčších turbulencií v hospodárstve za posledných sto rokov, sa európske zelené odvetvia naďalej rozmáhali. Ich počet vzrástol o 50%, pričom priemerná ročná miera rastu bola 7%. V súčasnosti majú európske spoločnosti asi tretinový podiel na globálnom trhu v rámci environmentálnych riešení. Podľa odhadov sa celosvetový trh s čistými technológiami do roku 2020 zdvojnásobí. To znamená veľa nových pracovných miest v prípade, ak si Európa udrží svoj podiel.

Napriek obrovskému pokroku, ktorý sa dosiahol v Európe v oblasti ekologických technológií a zamestnanosti, medzi jednotlivými členskými štátmi stále existujú značné rozdiely. Do roku 2014 zamestnávali dánske spoločnosti približne 300 000 ľudí v rámci pracovných miest v oblasti zelenej ekonomiky, čo predstavuje 11% celkovej pracovnej sily v krajine. V ostatných členských štátoch však bolo toto percento oveľa nižšie.

V mnohých krajinách chýbajú zručnosti, potrebné pre rozvoj ich "zelených" ekonomík. Sú potrební pracovníci, ktorí sú schopní plniť nové úlohy a prevziať tradičné, ale inovované pracovné pozície; od inžinierov, ktorí navrhujú inovatívne materiály, po elektroinštalatérov, ktorí vedú inštalovať solárne panely.

Politiky v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy môžu tieto zručnosti podporiť, s cieľom maximalizovať príležitosti v odvetviach šetrných k životnému prostrediu a efektívne využívajúcich zdroje. Ak firmy budú mať kvalifikovaných zamestnancov, potrebných na dosiahnutie úspechu, s nimi bude rásť zamestnanie vyššej, strednej aj nižšej kvalifikácie.

Okrem toho za každé 1%, o ktoré sa zníži spotreba zdrojov v Európe, podniky ušetria približne 23 000 miliónov eur a mohli by vytvoriť medzi 100 000 a 200 000 novými pracovnými miestami. Zníženie zdrojov spotrebovaných v hospodárstve EÚ o jednu šestinú je realistickým cieľom, ktoré by zvýšilo HDP o 3,3% a vytvorilo by medzi 1,4 a 2,8 milióna nových pracovných miest.

Zamestnanosť v rámci zelenej ekonomiky stále rastie. Ďalšia integrácia environmentálnych a klimatických otázok do politik v oblasti energetiky a vzdelávania by mohla naďalej podporovať tento rast a súčasne chrániť naše životné prostredie.

Na druhej strane, zachovanie prírodných oblastí už nie je realizované výhradne verejnými orgánmi, pretože v čase krízy sú ich zdroje obmedzené. Preto sa začali objavovať organizácie, ktoré ponúkajú tento typ služieb.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

Štúdia, ktorá sa uskutočnila v rámci britského sčítania ľudu od roku 1871 tvrdí, že napriek tomu, že niektoré druhy manuálnej práce nahrádzajú technológiami, technologický pokrok pomáha zvýšiť produktivitu a zamestnanosť v iných odvetviach, ako sú zdravotníctvo, vzdelávanie a iné odborné služby.

Štúdia tvrdí, že ak sa napríklad rozšíria nové digitálne alebo robotické štruktúry, bude sa následne s týmito súvisiacimi úlohami zaoberať viac odborníkov a inžinierov, profesie budú kvalifikovanejšie s kvalitnejšími výstupmi.

Technologická revolúcia priniesla preto potrebu, aby spoločnostiam a odvetviam boli dodávané nové pracovné miesta. Internet je v tomto zmysle jedným zo základných generátorov zaujímavých a náročných profesií.

Profesie, pred desiatimi rokmi nepredstaviteľné, ako napríklad pilot dronov, sú dnes viac ako bežné. Špecialisti v oblasti ochrany údajov, webmasteri alebo webdizajnéri, programátori mobilných aplikácií, digitálni forenzní technici a softvéroví inžinieri sú tiež pracovné miesta, vytvorené vďaka internetu.

V dnešnej dobe, kedy je potrebné byť na digitálnom trhu, mať dobrý manažment imidžu firmy/značky, diferencovanú stratégiu pred konkurenciou a pripraviť sa na optimalizáciu virtuálnych vzťahov s klientmi, všetky tieto aspekty sú dôvodom motivácie vzniku tohto typu pracovných miest.

No nielen nezastaviteľný pokrok v internete znamenal prínos nových pracovných miest. Pokroky v biotechnológiách, genetickom inžinierstve alebo robotike tiež začnú vytvárať nové štruktúry zamestnanosti, ktoré budú rozhodujúce pre vývin a inovácie v spoločnostiach budúcnosti.

Vyžadujú profesionálov s komplexným digitálnym vzdelaním, prispôsobených nepretržitým technologickým zmenám, ale výlučne s ľudskými vlastnosťami. Špecializácia na riešenie problémov sa napríklad stáva vysoko cenenou zručnosťou v spoločnostiach.

Ide o kognitívne funkcie, ktorú stroje nie sú schopné zastávať a sú veľmi produktívne pre organizácie. Pracovné miesta, ktoré zahŕňajú rozvoj kreatívnych, spoločenských a rozhodovacích úloh, bude tiež ťažké reprodukovať algoritmom, ktorý však môže jednoducho podporiť plnenie týchto úloh.

6.1.3. Cestovný ruch.

Cestovný ruch je jedným z hlavných zdrojov príjmov viacerých krajín; Okrem toho je to rastúci sektor, dokonca aj v čase krízy.

Objavujú sa nové požiadavky, ktoré podporujú tvorbu pracovných miest. Príkladom toho je špecializovaný cestovný ruch: zameraný na zdravie, dobrodružstvo, plavby, golf alebo vidiek. Napríklad európsky program LEADER na ozdravenie a propagáciu rodinných a vidieckych hotelov významne prispel k relatívnemu rozmachu tejto alternatívy cestovného ruchu.

Je to takisto sektor, ktorý zahŕňa veľké množstvo aktivít, ako sú ubytovacie služby, stravovanie, administratíva, upratovacie služby, doprava, cestovanie atď.

V súlade s hospodárskym plánom Stratégie Európa 2020 sa môže rámec pre oblasť cestovného ruchu EÚ rozvíjať v rámci týchto troch priorit:

- a. Podpora konkurencieschopnosti európskeho sektoru cestovného ruchu prostredníctvom: inovácií, zlepšovania odborných zručností, rozšírenia dočasnej povahy dopytu, diverzifikácie poskytovania služieb cestovného ruchu, koordinácie výskumu a konsolidácie ekonomických údajov.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

- b. Podpora rozvoja udržateľného, zodpovedného a kvalitného cestovného ruchu prostredníctvom: rozvoja systému ukazovateľov a značiek kvality trvalo udržateľných destinácií, organizovaním kampaní na zvyšovanie povedomia, rozvojom európskej značky kvality cestovného ruchu, identifikáciou rizík spojených s klimatickými zmenami, návrhom trvalo udržateľnej a zodpovednej charty cestovného ruchu, návrhom stratégie trvalo udržateľného pobrežného a námorného cestovného ruchu, spoluprácou medzi EÚ a rozvíjajúcimi sa a stredomorskými krajinami.
- c. Konsolidácia imidžu a zviditeľnenia Európy ako súboru trvalo udržateľných a kvalitných destinácií prostredníctvom: vytvorenia "európskej značky kvality", presadzovaním Európy ako súboru udržateľných a kvalitných turistických destinácií a účasti EÚ v medzinárodných organizáciách.

Niektoré iniciatívy ohľadne súčasných otázok, týkajúcich sa európskeho cestovného ruchu sú:

EDEN	Zameriava sa na podporu európskych turistických destinácií excelentnosti, rozvíjajúcich sa destinácií, ktoré sú stále málo známe, ale rešpektujú zásady udržateľnosti.
CALYPSO	Zameriava sa na cestovný ruch pre starších ľudí, znevýhodnených mladých ľudí, chudobné rodiny a ľudí so zníženou mobilitou.
THE GREEN BELT	6800 km trás od Barentsovho mora po Čierne more. Cieľom je transformovať starú železnú oponu na cezhraničnú sieť cyklistických a turistických chodníkov.
EUROVELO	Sieť 14 dlhých cyklistických trás, prevádzkovaných Európskou cyklistickou federáciou.
COSME	Podporuje a rozvíja produkty a služby v oblasti športu, ako aj v rámci európskeho kultúrneho a priemyselného dedičstva.
NECSTouR	Otvorená sieť európskych turistických regiónov, ktorá by mala slúžiť ako platforma na výmenu poznatkov a inovatívne riešenia v oblasti trvalo udržateľného a konkurencieschopného cestovného ruchu.

6.1.4. Služby každodenného života.

Starnutie obyvateľstva a začlenenie žien do pracovného procesu sú hnacou silou tohto sektoru zamestnanosti: starostlivosť o starších ľudí, dodávka jedál a tovaru do domácností, starostlivosť o deti, denná starostlivosť, materské školy

Na druhej strane, vysoká miera nezamestnanosti mladých ľudí a politiky zamerané na zmiernenie tejto situácie podporujú realizáciu projektov, ktoré zvyšujú dopyt po profesiách, súvisiacich s umiestňovaním na trh práce a sociálnou integráciou týchto skupín.

A) Domáce opatrovateľské služby.

Tieto služby sú poskytované tak, aby spĺňali potreby ľudí, ktorí majú zvyčajne určitý stupeň fyzického a / alebo mentálneho postihnutia, čo im znemožňuje vykonávať každodenné činnosti v ich domácom prostredí. Môžu byť zoskupené do dvoch oblastí aktivít:

- Služby v rámci domácich prác: Upratovanie, pranie, žehlenie, nakupovanie, varenie atď.
- Služby osobnej starostlivosti: Zameriava sa na ľudí, ktorí kvôli určitým faktorom (starší ľudia, ľudia s telesným alebo mentálnym postihnutím, deti, chorí ...) potrebujú pomoc pri každodenných činnostiach (spánok, prebudenie, starostlivosť, výživa, spoločnosť, ošetrovateľská starostlivosť atď. ...)

V oblasti domácich opatrovateľských služieb sú domáce práce a osobná starostlivosť o starších ľudí tie, ktoré predstavujú najväčšie možnosti zamestnania.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

Niektoré z najvýznamnejších ekonomických aktivít sú: Služby domácej pomoci, denné centrá, tele-asistencia, kaderníctvo, podiatria a manikúra v domácom prostredí, hygienické asistenčné služby, domáce doručovacie služby.

Faktory, ktoré najviac prispievajú k rastu služieb zameraných na seniorov sú:

- Nárast starnúceho obyvateľstva.
- Pokračujúce všeobecné zvyšovanie kvality života spoločnosti, zvýšenie miery aktivity žien.
- Vývoj rodinných štruktúr.

Hlavné faktory

- Starnutie obyvateľstva.
- Významné začlenenie žien v rámci trhu práce.
- Stúpajúce nároky: starší ľudia a osoby so zdravotným postihnutím.
- Rozmah verejných sociálnych programov.
- Spolupráca medzi rôznymi orgánmi verejnej správy.
- Prítomnosť mimovládnych organizácií a dobrovoľníctvo.
- Nové technológie: Teleasistencia.

Hlavné prekážky

- Nadmerná závislosť od administratívy.
- Problémy s prístupom niektorých iniciatív, ktoré sú predmetom záujmu.
- Nedôvera k vstupu do domáceho prostredia zo strany niektorých skupín.
- Neistá inštitucionalizácia sektora.
- Nízke spoločenské uznanie.
- Nízka ziskovosť.
- Izolácia vidieckych oblastí.
- Ekonomické náklady.

B) Starostlivosť o deti.

S postupným začleňovaním žien v rámci trhu práce a s prispením ďalších faktorov, ako je napríklad pracovná doba, ktorá je nezlučiteľná so školskou dochádzkou detí, veľké vzdialenosti medzi domovom a pracoviskom, nárast počtu neúplných rodín atď., výrazne vzrastá dopyt po službách starostlivosti, vzdelávania a voľnočasových aktivít detí.

Premeny, ktoré sa odohrávajú v tradičnej štruktúre rodiny a v ich návykoch a životnom štýle spôsobili, že veľká skupina rodín, v ktorých pracujú obaja manželia, využíva pre svoje deti špecializované centrá, ako sú súkromné materské školy a vzdelávacie agentúry.

Prítomná je tiež rastúca tendencia využívať služby starostlivosti o deti počas ich voľného času (mimoškolské aktivity, detské centrá voľného času, športové a vzdelávacie pobyty, školské farmy, letné tábory atď.). Ďalšími dôležitými ekonomickými aktivitami sú služby stravovacích zariadení, opatrovateliek, psycho-pedagogické centier atď..

Hlavné faktory

- Zamestnanie žien.
- Rastúca urbanizácia.
- Približovanie vidieckeho a mestského spôsobu života.
- Požiadavky zvýšenej socializácie detí.
- Úsilie pedagogických inovácií v detstve.
- Rozvoj multidisciplinárnych aktivít: služby, životné prostredie, rekreácia a voľný čas.
- Spolupráca s orgánmi verejnej správy.
- Integrácia detí z rôznych kultúr.

Hlavné prekážky

- Problémy financovania infraštruktúr a zariadení.
- Nedostatočná citlivosť zo strany (niektorých) rodín.
- Nedostatok predkladateľov projektov.
- Nedostatočný a nestabilný (sezónny) dopyt.
- Nedostatok referencií z pohľadu cenovej politiky.
- Nezaručená kvalita a kontinuita služieb.

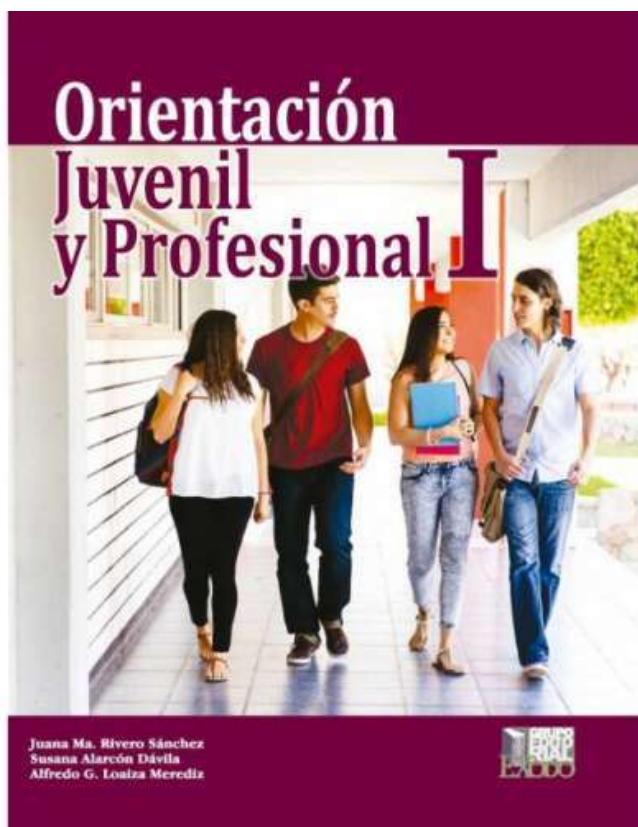
- Slabá inštitucionalizácia sektora.

C) Pomoc mladým ľuďom s ťažkosťami s umiestňovacím na trh práce.

Pri prechode do života dospelých bude mať proces s umiestňovacím na trh práce veľký vplyv na všetky ostatné zmeny v živote mládeže. Práca je kľúčovým prvkom sociálnej integrácie, mladý ľudia si hľadajú svoje miesto v spoločnosti, snažia sa dosiahnuť ekonomickú nezávislosť, rozvíjať svoje sebavedomie, realizovať svoje osobné očakávania a chcú byť považovaní za dospelých.

Neúspech v škole a predčasné ukončenie školskej dochádzky spôsobujú, že mnoho mladých ľudí opúšťa trh práce a stráca svoju príležitosť otvoriť nové perspektívy a integrovať sa do širšej spoločnosti, čo znamená vážne riziko vstupu do začarovaného kruhu nezamestnanosti, marginalizácie a sociálneho vylúčenia.

V dôsledku procesov inovácií a technologických zmien sa dnes objavujú aj nové formy sociálneho vylúčenia. Skupiny patriace k rodinám s nižšími príjmami majú horší prístup k technológiám, a preto je pravdepodobnejšie, že budú vylúčení z trhu práce a z procesu všeobecného, sociálneho a kultúrneho rozvoja.

MODUL 4: NOVÉ PRÍLEŽITOSTI ZAMESTNANOSTI

Hlavným cieľom je preto pomôcť mladým ľuďom v procese opätovného začlenenia a prispôsobovania sa komunite, pri prekonávaní rodinných a osobných konfliktov a pod., čo ich podporí k získaniu zamestnania.

Medzi najvýznamnejšie aktivity v tejto oblasti patria: poradenské a motivačné služby pre odbornú prípravu a zamestnanosť, projekty na pomoc marginalizovanej mládeži (vzdelávanie a zamestnanie, prevencia kriminality a užívania drog), organizácie s orientáciou na voľnočasové aktivity pre mladých ľudí, združenia zaoberajúce sa kultúrnymi, športovými a rekreačnými aktivitami, školské programy, remeselné domy atď. ...

Hlavné faktory:

- Zlyhanie v školskej dochádzke.
- Zlepšenie úrovne vzdelania.
- Veľmi vysoká nezamestnanosť (najmä medzi mladými ľuďmi).
- Vznik početných iniciatív (mimovládnych a inštitucionálnych) na podporu mládeže: komplexný prístup niektorých z nich.
- Spolupráca mimovládnych organizácií a inštitúcií.
- Mladí zamestnanci, zodpovední za tieto iniciatívy.

Hlavné prekážky:

- Nedostatok stabilného financovania aktivít.
- Nedostatočná koordinácia medzi inštitúciami, zodpovednými za oblasť vzdelávania, práce a sociálnej integrácie.
- Legislatívne medzery.
- Demotivácia mladých ľudí.
- Nedôvera voči dobrovoľníctvu.
- Ťažkosti pri medializácii iniciatív.

5

MODUL 5

UDRŽATELNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

1. Koncept

1.1. Cestovný ruch.

Svetová organizácia cestovného ruchu (UNWTO) definuje cestovný ruch ako: *"aktivity, ktoré ľudia vykonávajú počas výletov a pobytov v miestach, odlišných od svojho obvyklého prostredia, po sebe nasledujúcom období, po dobu menej ako jedného roka, za účelom trávenia voľného času, odpočinku, služobných ciest a iných dôvodov"*.

Organizácia UNWTO je popredná medzinárodná organizácia v oblasti cestovného ruchu. Bola vytvorená 27. septembra 1970 v Mexiku. Je to organizácia, ktorá má zastúpenie vo všetkých regiónoch sveta a zahŕňa viacero oblastí: kvalitu služieb cestovného ruchu, štúdie trhu a štatistiky, životné prostredie a plánovanie, vzdelávanie a odbornú prípravu. Od roku 1976 sídli Generálny sekretariát v Madride, kde sa nachádza od tej doby až dodnes.

Organizácia UNWTO, v knihe „Úvod do cestovného ruchu“ (1998), definuje najdôležitejšie charakteristiky cestovného ruchu:

- Predstavenie možných motivačných prvkov pre výlet: voľný čas, obchod, iné.
- Časovo ohraničená perióda počas roka.
- Hranice vykonávaných aktivít pred a počas pobytu.
- Lokalizácia turistických aktivít, ako činností uskutočnených mimo obvyklého prostredia.

Obvyklé prostredie sa podľa definície UNWTO skladá z určitej oblasti okolo miesta bydliska osoby vrátane všetkých miest, ktoré osoba často navštevuje.

Aktivity v cestovnom ruchu je potrebné rozlišovať ku vzťahu k prvkom, ktoré sú jeho súčasťou a ktoré sú kľúčové, pokiaľ sa jedná o udržateľný cestovný ruch:

Dopyt po cestovnom ruchu	Klienti a potenciálni klienti cestovného ruchu. Inými slovami, skupina ľudí, ktorí sa obracajú na odvetvie cestovného ruchu, pretože chcú usporiadať výlet.
Ponuka cestovného ruchu	Produkty a služby, ktoré sú k dispozícii pre klientov.
Geografická poloha	Cieľové miesto v ktorom sa vykonáva turistická aktivita.
Agenti cestovného ruchu	Spoločnosti a zložky, ktoré uľahčujú prechod od ponuky k dopytu. Inými slovami tí, ktorí organizujú a uvádzajú produkt na trh.

1.2. Udržateľnosť

Pojem udržateľný rozvoj (alebo udržateľnosť) sa objavil po prvýkrát na medzinárodnej scéne v roku 1980 pod názvom „trvalo udržateľný rozvoj“ pomenovaný podľa „Stratégie zachovania sveta“ (World Conservation Strategy). Je to dokument vypracovaný podľa Medzinárodnej únie pre ochranu prírody (IUCN); dnes si stále zachováva rovnaké skratky, ale jej názov bol zmenený na „Svetová ochrannárska Únia“ (World Conservation Union). Od tej doby bol termín udržateľnosť začlenený, kúsok po kúsku, do nášho každodenného života.

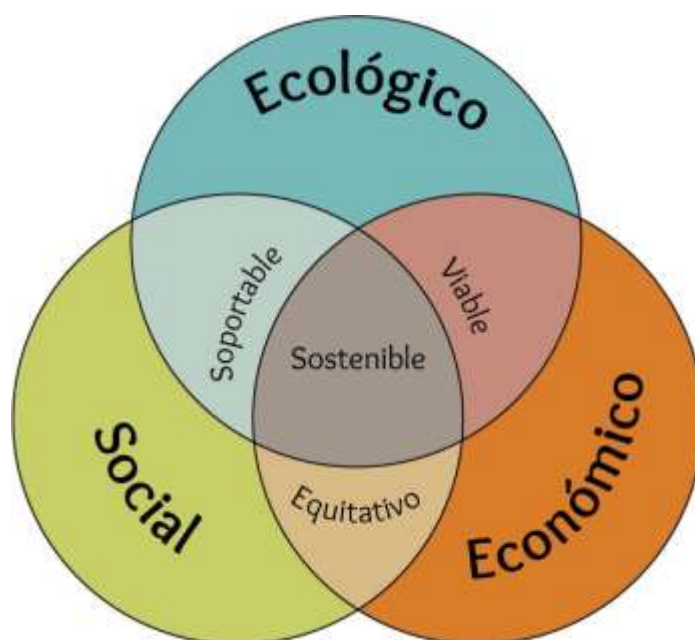

IUCN združuje členské štáty, ako aj mimovládne organizácie (MVO) a ďalšie medzinárodné agentúry. V súčasnej dobe sa stáva najdôležitejšou inštitúciou na globálnej úrovni za účelom ochrany životného prostredia, organizuje „Svetový ochranársky kongres“, je prítomný na všetkých medzinárodných stretnutiach o otázkach udržateľnosti. Okrem toho po celé roky pôsobí IUCN vo veci trvalo udržateľného cestovného ruchu.

V roku 1983 Organizácia spojených národov (OSN) vytvorila „Svetovú komisiu pre životné prostredie a rozvoj“, ktorá je zodpovedná za priekopnícke správy o situácii v oblasti globálneho životného prostredia, ktoré boli spracované v dokumente s názvom „Naša spoločná budúcnosť“, alebo viac známe ako „Bruntladova správa“, v ktorej bol definovaný pojem „trvalo udržateľný rozvoj“ prvýkrát ako *„rozvoj, ktorý uspokojuje potreby súčasnej generácie bez toho, aby obrozoval schopnosť budúcich generácií uspokojovať svoje vlastné potreby“*.

V roku 1992 sa konala v Rio de Janeiro „Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji“ (UNCED), pomenovaná ako „Summit Zeme“, kde termín „udržateľný rozvoj“, začal byť populárny. Základný dokument, ktorý bol vytvorený z tohto stretnutia je Agenda 21, skladajúca sa z metodiky ako postupovať pri realizácii udržateľného rozvoja v XXI storočí.

V roku 2002 sa konal v juhoafrickom meste Johannesburg „Svetový summit o udržateľnom rozvoji“ (WSSD), kde sa koncept udržateľnosti stal skutočnosťou. Svetu boli oficiálne predstavené tri kľúčové prvky udržateľnosti: ekonomické, environmentálne a sociálne.

1.3. Udržateľný cestovný ruch

Podľa UNWTO udržateľný cestovný ruch je „*ruch, ktorý sa snaží uspokojiť potreby návštevníkov, rovnako ako hostiteľských komunit, za účelom ochrany a nárastu budúcich príležitostí*“.

Inými slovami, organizovať zdroje tak, aby boli ekonomické, sociálne a vizuálne potreby uspokojené, zatiaľ čo kultúrna integrita, základné ekologické procesy, biologická diverzita a životné systémy sú udržiavané (Perez de las Heras M., 2004).

Preto je hlavným cieľom udržateľného cestovného ruchu byť prevádzkovaný v priebehu dlhšieho časového obdobia, pri dosiahnutí maximálneho zisku, ale súčasne aj chrániť prírodné zdroje, ktoré ho udržujú a rešpektovať a zapojiť miestnych obyvateľov.

3 ZLOŽKY UDRŽATEĽNOSTI	
Ekonomické	Udržateľný cestovný ruch musí byť ziskový, iba tak môže byť životaschopný. Žiadny podnikateľ nebude chcieť stavať na udržateľnosť, pokiaľ nie jeho biznis zaručený.
Sociálne	Udržateľný rozvoj cestovného ruchu musí prispieť k posilneniu hodnôt vzťahov, výmene skúseností, obohatiť čo najviac návštevníkov ako aj miestnych obyvateľov.
Environmentálne	Udržateľný rozvoj cestovného ruchu musí spolupracovať pri ochrane a zachovaní životného prostredia, v ktorom je rozvinutý, pretože na ňom závisí.

Udržateľný cestovný ruch teda nie je len odvetvie cestovného ruchu, ale je cieľom, ku ktorému všetky druhy cestovného ruchu musia smerovať: kultúrny, športový, letný, prímorský, obchodný, vidiecky, ekoturizmus, atď., podobne aj všetky sektory zahrnuté v cestovnom ruchu: ubytovanie, doprava, aktivity, výlety, sprievodcovia, atď.

Podľa UNWTO vo svojej publikácii „Úvod do cestovného ruchu“, koncept udržateľnosti je viazaný na tri dôležité skutočnosti: kvalita, kontinuita a rovnováha. Preto je udržateľný cestovný ruch, model ekonomického rozvoja navrhnutý tak, aby:

- sa zlepšila kvalita života miestnych obyvateľov, ľudí, ktorí pracujú a žijú v turistickej destinácii.
- boli poskytnuté služby vyššej kvality pre návštevníka.
- sa udržala kvalita životného prostredia, na ktorej je miestne obyvateľstvo, rovnako ako aj návštevníci závislí.

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- sa získala vyššia úroveň ekonomickej rentability aktivít cestovného ruchu pre miestnych obyvateľov.
- bolo zaistené získanie výhod pre podnikateľov v oblasti cestovného ruchu.

Bola definovaná aj rada princípov, na medzinárodnej úrovni, ktoré musí udržateľný cestovný ruch spĺňať:

- A) Umiernenosť vo využívaní zdrojov: je jasné, že prírodné zdroje nie sú nekonečné a preto je potrebné, aby bolo o ne postarané vo všetkých hospodárskych odvetviach, teda aj v cestovnom ruchu.
- B) Zníženie nadmernej spotreby a tvorby odpadu: racionálne využívanie zdrojov, je potrebné kontrolovať spotrebu a množstvo odpadu, ktoré sa vyprodukuje, keďže v oblasti cestovného ruchu sa produkuje viac, ako je obvyklé.
- C) Zachovanie biologickej diverzity: zachovanie ekosystémov, druhov a génov, to znamená, všetkých zdrojov, ktoré tvoria biodiverzitu.
- D) Starostlivé plánovanie cestovného ruchu: vziať do úvahy aj predchádzajúce projekty cestovného ruchu, nielen tie súčasné.
- E) Podpora miestneho hospodárstva tak, aby cestovný ruch prevažoval v dlhom časovom období a na mieste tam, kde je potrebné podporovať miestnu ekonomiku tým spôsobom, že ľudia sú spokojní s prílevom cestovného ruchu.
- F) Zapojenie miestneho obyvateľstva: miestne komunity sa musia podieľať na rozhodnutiach, ktoré sa vykonávajú v oblasti cestovného ruchu.
- G) Špecifické školenie personálu: podľa predstáv udržateľného cestovného ruchu musí personál tiež vykonávať tú istú udržateľnosť.
- H) Zodpovedný marketing: smerovať k podpore a reklame cieľovej destinácie, ktoré poukazujú na to, čo turista skutočne vie v destinácii nájsť.
- I) Prieskum a motivácia: s cieľom zaviesť do praxe nové nápady, ktoré pomáhajú urobiť odvetvie viac udržateľným.

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Pri začatí boja za udržateľnosť, odvetvie cestovného ruchu si stanovilo 10 vysoko prioritných oblastí, na ktoré by sa mal klásť väčší dôraz:

1.	Znižovanie tvorby odpadu, jeho recyklácia a opätovné použitie.
2.	Energetická efektívnosť, jej udržanie a riadenie.
3.	Integrovaný manažment čistenia vodných zdrojov.
4.	Integrovaný manažment odpadových vôd.
5.	Integrovaný manažment nebezpečných látok.
6.	Udržateľné spôsoby dopravy.
7.	Manažment a náležité plánovanie cestovného ruchu.
8.	Zapojenie miestnych pracovníkov, klientov a komún do environmentálnych aktivít.
9.	Komplexnosť udržateľných systémov.
10.	Zavedenie zmlúv o spolupráci na dosiahnutie udržateľného rozvoja.

1.4. Ukazovatele udržateľnosti.

Podľa EUROPARC-Španielsko (2002), v súčasnosti jeden z hlavných problémov, že cestovný ruch je „menej udržateľný“, je hlavne kvôli nedostatočnej znalosti o vplyve, ktorý cestovný ruch spôsobil. Odvetvie cestovného ruchu nevie o škodách, ktoré zapríčinilo, ale nevedia o nich ani ochranárske organizácie. V skutočnosti, toto odvetvie bolo považované za „priemysel bez dymu“, a zmiňovalo sa o absencii dopadov na životné prostredie. Mimovládne organizácie začali venovať v posledných rokoch cestovného ruchu pozornosť, keď prestal byť cestovný ruch chápaný ako jednoduchá hospodárska činnosť a skôr ako možná hrozba.

Našťastie v súčasnej dobe nikto nemá pochybnosti, že cestovný ruch, rovnako ako akékoľvek iné ľudské činnosti, spôsobuje veľký tlak na planétu. Predstava, že tento vplyv je environmentálny, sociálny a ekonomický je práve to, čo ho vedie k udržateľnosti. Ak je zámerom udržateľného cestovného ruchu zlepšenie situácie v týchto troch oblastiach, je zásadné nájsť spôsob, ako kvantifikovať alebo oceniť zmeny, ku ktorým dochádza, s cieľom preukázať, že došlo v procese udržateľnosti k výraznému pokroku.

Exkurzia v Picos de Europa

Pre splnenie kvantifikácie je potrebné vypracovať systém udržateľných ukazovateľov, inými slovami, stanoviť parametre, ktoré poukážu na súčasný stav a stanovia opatrenia, ktoré je potrebné vykonať.

UNWTO Indikátory udržateľnosti		
Indikátory		Zvláštne opatrenia
1.	Ochrana cieľovej destinácie	Stupeň ochrany stanovený podľa IUCN
2.	Lokálny stres	Počet turistov, ktorí navštívia lokalitu (za rok, za mesiac)
3.	Intenzita využívania	Intenzita využívania počas hlavnej sezóny (plná sezóna)
4.	Sociálny vplyv	Pomer turisti/miestni obyvatelia
5.	Kontrola rozvoja	Skutočné postupy na kontrolu rozvoja
6.	Manažment odpadov	Percento spracovaného odpadu
7.	Stupeň plánovania	Organizované plány na regionálny rozvoj cestovného ruchu
8.	Kritické ekosystémy	Počet ohrozených druhov
9.	Spokojnosť zákazníkov	Úroveň spokojnosti návštevníkov
10.	Spokojnosť na miestnej úrovni	Úroveň spokojnosti miestnej populácie
11.	Prínos cestovného ruchu do miestnej ekonomiky	Podiel aktivít cestovného ruchu na miestnej ekonomike

Ale prečo by mal byť udržateľný cestovný ruch použitý v praxi? Mónica Perez de las Heras, vo svojej knihe „*Manuál udržateľného cestovného ruchu*“ poskytuje štyri základné dôvody, ktoré dávajú odpoveď na túto otázku:

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- a) **Etické dôvody:** odvetvie cestovného ruchu sa stalo jedným z najdôležitejších na svete, podľa počtu ľudí, ktorí v ňom pracujú, rovnako ako podľa množstva klientov, ktoré sa každým rokom zvyšuje. Odvetvie, ktoré, bolo pred stáročiami niečím neškodným, udržateľným a úplne minoritným, dnes sa javí ako silnou hrozbou, ktorá znepokojuje veľkú časť populácie, vrátane ekológov, turistov a turistických manažérov.
- b) **Vedecké dôvody:** cesta, ktorou sa cestovný ruch ubera je v súčasnej dobe neudržateľná. To môže vyvolať dojem, že v každom čase počet turistov nasrastá, ale to neznamená, že cestovný ruch bude dlhotrvajúci.
- c) **Ekologické dôvody:** dôležití myslitelia v oblasti životného prostredia začali po celé roky prehlasovať, že cestovný ruch ako odvetvie spotrebováva zdroje, čím modifikuje ekosystémy a ohrozuje flóru a faunu v oblastiach, ktoré sú pre tieto druhy nepôvodné, čo vedie v mnohých prípadoch k ich zániku. Prítomnosť turistov spôsobila rovnakým spôsobom vymiznutie živočíšnych a rastlinných druhov, alebo úplné zničenie celých ekosystémov výstavbou hotelovej infraštruktúry, atď.
- d) **Ekonomické dôvody:** kalkulácia, počítanie, v skutočnosti byť ekologický znamená byť ekonomický.

2. Základy udržateľného cestovného ruchu

Ako sme už uviedli, udržateľný cestovný ruch zahŕňa tri piliere, ktoré sa prispôsobujú udržateľnosti: ekonomický, sociálny (zahŕňa kultúrny) a environmentálny. Existuje niekoľko autorov, ktorí sa domnievajú, že ešte existuje politický, čo znamená, že ak politická línia nie je začlenená do udržateľnosti, nič nie je potrebné urobiť, ale je to zrejme, pretože spôsob, ako začať udržateľný rozvoj je samozrejme prostredníctvom špecificky pripravenej politiky. V každom prípade je jasné, že udržateľnosť cestovného ruchu nie je dosiahnuteľná pomocou jediného prvku, tri sú nevyhnutné.

2.1. Ekonomický pilier

Odvetvie cestovného ruchu je silným hnacím motorom rastu, pretože sa predpokladá, že bude dôležitým zdrojom príjmov, ktorý môže do značnej miery pomôcť minimalizovať ekonomické problémy rozvojových krajín.

Ale ... aké sú ekonomické prínosy, ktoré cestovný ruch má? Niektoré z tých najdôležitejších sú spomenuté:

- a) **Ekonomický rozvoj:** zvýšenie hrubého domáceho produktu (HDP) krajiny. Zlepšuje životnú úroveň miestnych obyvateľov, prostredníctvom tvorby nových infraštruktúr, produkuje viac peňazí, ktoré sa môžu investovať, stavby domov, obchody, atď. Je známe, že cestovný ruch vytvára dva druhy príjmov:
  - *Priame:* výdavky národných alebo medzinárodných návštevníkov: platby za hotely, v reštauráciách, obchodoch, výlety, atď.
  - *Nepriame:* ide o peniaze, ktoré vstúpia do cestovného ruchu a sú distribuované vo zvyšku ekonomiky: dovoz výrobkov pre návštevníkov, miestni dodávatelia, mzdy pre miestne obyvateľstvo, atď.
- b) **Tvorba pracovných miest a podpora vzniku nových spoločností** a preto vyšší hospodársky prínos a viac pracovných príležitostí. Cestovný ruch predpokladá zvýšenie pracovných ponúk, môžu byť:
  - *Priame:* v turistických zariadeniach, hoteloch, reštauráciách, firemnými činnosťami, obchodmi, atď.
  - *Nepriame:* dodávatelia turistických zariadení.
  - *Stimulované:* podpora ekonomického rozvoja v dôsledku zvýšenia množstva pracovných príležitostí.

- c) **Diverzifikácia ekonomickej činnosti:** okrem tradičných prác v iných odvetviach, cestovný ruch sa stáva novou formou ako získať peniaze. Veľmi dôležité je to v prípade mladých ľudí, pokiaľ nemajú možnosti si nájsť prácu, odídu do veľkých miest.

Ekoturizmus

Odvetvie cestovného ruchu je biznis, ktorého cieľom je byť ekonomicky prospešný, bez toho, aby bol ziskový, nie je žiadny dôvod pre jeho existenciu. Ale to neznamená, že cestovný ruch je vždy efektívny „z hospodárskeho hľadiska“, pretože má tiež problémy:

- *Sezónnosť:* vo väčšine krajín životný štýl nasleduje rytmus, v ktorom prevažná väčšina ľudí obetuje svoj voľný čas v mnohých prípadoch na úkor zarobenia peňazí. Európa je najbežnejším príkladom, kedy si študenti a dospelí plánujú dovolenky v letnom období a v niektorých prípadoch v zime, namiesto zvyšku roka. To spôsobuje významné problémy sezónnosti, čo má vplyv na ekonomiku odvetvia cestovného ruchu

Miesta rekreácie sú charakteristické často vysokou koncentráciou turistov v lete, a takmer úplnou prázdnotou v zimných mesiacoch (s výnimkou lyžiarskej sezóny v niektorých miestach), čo prináša následný ekonomický problém: Mnoho cestovných kancelárií nemôže pracovať po celý rok, prípadne fungujú s menším počtom pracovníkov, čo spôsobí výskyt sezónnych pracovných miest a potom je obtiažne nájsť odborníkov, ktorí sú ochotní striedavo pracovať a nepracovať. Pre spoločnosť je komplikované dosiahnuť zisk za týchto okolností, z tohto dôvodu je

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

mnoho turistických podnikov otvorených len v tzv. sezóne: leto, Veľká noc a Vianoce, mimo hlavnej sezóny zostávajú zatvorené.

S ohľadom na vidiecky cestovný ruch, klimatické podmienky a ročné obdobie priamo ovplyvňujú tento sektor. V skutočnosti väčšina obyvateľov Európy, ktorí ponúkajú ubytovanie vo vidieckych domov priznáva, že sú ekonomicky životaschopní v letných mesiacoch, počas Veľkej noci, Vianoc a nanajvýš cez víkendy.

- *Infraštruktúra a doprava:* cestovný ruch vyžaduje veľký dopyt po službách. Existujú vážne pochybnosti, pokiaľ ide o budúci vývoj dopravy v Európe a vôbec či je schopná absorbovať objem predpokladaného cestovného ruchu, ktorý sa v priebehu nasledujúcich 10-15 rokov zdvojnásobí.
- *Turistická monokultúra:* perspektíva bohatstva a rozvoja ohúrila početné krajiny, regióny, mestá a obce, ktoré považujú cestovný ruch za univerzálny všeliek, potláča alebo dokonca nechá vymiznúť ďalšie ekonomické povolania, aby sa ľudia mohli venovať naplno tejto činnosti. Je to ale veľmi nebezpečné rozhodnutie. Napriek tomu, že ide o prosperujúce odvetvie, je tiež veľmi nestále. Vzniká nebezpečenstvo z prílivu množstva turistov, ktoré so sebou nesú ďalšie negatíva, môže byť vážne ovplyvnené rizikami, ktoré nie sú kontrolovateľné, ako: prírodné katastrofy, teroristické útoky, zvýšenie kriminality v oblastiach, konflikty, alebo jednoducho povedané, objavovanie iných podobných alebo chudobnejších miest, ktoré sú viac dostupné, len aby boli aktuálne.
- *Nárast inflácie:* príchod turistov zvyčajne na vynikajúcej ekonomickej úrovni do oblastí, kde je úroveň veľmi slabá, čo zvyčajne spôsobí nárast cien a zvýšenie životnej úrovne, a tým vznikajú vážne problémy pre miestne obyvateľstvo.
- *Investícia neprináša úžitok v prospech krajiny:* to je veľmi obvyklé, keď sa dostane manažment cestovného ruchu do cudzích rúk. Zahraničné spoločnosti investujú do krajiny vytvorením infraštruktúry a čoskoro nadobudnú veľké ekonomické zisky, ale krajina tým nič nezíska. Cestovný ruch musí byť zdrojom príjmov pre krajinu, región, mestá a obce, v ktorých sa uskutočňuje. Udržateľný a spravodlivý rozvoj cestovného ruchu musí predpokladať maximálnu podporu pre miestnu ekonomiku. Ide o činnosť, ktorá by mala prinášať zisk nielen pre ľudí, ktorí sa priamo na nej podieľajú, ako sú pracovníci v tomto odvetví a firmy, udržateľný cestovný ruch vyžaduje, aby aj miestni obyvatelia boli odškodnení a cestovný ruch bol pre nich prínosom.

Zodpovednosť spoločností v cestovnom ruchu je už realitou. V skutočnosti, aby sa správne prispievalo k trvalo udržateľnému rozvoju, je potrebné zaviesť politiku „sociálna zodpovednosť podnikov“, inými slovami, aby spoločnosti dobrovoľne integrovali sociálne, ekologické a ekonomické záležitosti do svojich obchodných operácií a vonkajších vzťahov. V tomto zmysle je tiež dôležité spomenúť princíp tzv. „trojitej zodpovednosti“, ktoré mnoho turistických podnikov už využíva, okrem svojej účtovnej súvahy prezentujú tiež environmentálne a sociálne dopady.

Miestne obyvateľstvo nie je zapojené do cestovného ruchu: je dôležité zahŕňať miestne obyvateľstvo do turistických aktivít:

- a) Miestne obyvateľstvo podporuje turistickú aktivitu, a to buď prostredníctvom priamej účasti, ako zamestnanci alebo prostredníctvom predaja miestnych produktov, remeselných výrobkov, suvenírov, organizovanie aktivít pre turistov.
- b) Miestni obyvatelia sa starajú o návštevníkov, aby sa cítili vítaní, nebáli sa vycestovať do iných lokalít a uistiť ich, že sa v krajine nevyskytuje kriminalita.

- c) Miestne obyvateľstvo zvyšuje životnú úroveň návštevníkov. Turisti neradi vidia chudobu a hlad. Pokiaľ ide o zlepšenie kvality života miestnych obyvateľov, návštevníci sa budú cítiť potešení, keď si budú istí tým, že boli prínosom pre cestovný ruch, prispeli na niečo užitočné a tým sa podporila ekonomika krajiny.
- d) Miestne obyvateľstvo má právo na turistické aktivity, pretože sa tieto činnosti uskutočňujú v mieste ich bydliska.

Preto je potrebné vyzývať veľké nadnárodné spoločnosti, aby spolupracovali s krajinami v ekonomickom vývoji, pretože v mnohých prípadoch ich prítomnosť v týchto miestach prináša úžitok. Čo sa týka národných vlád, sú požiadané, aby:

- začali zavádzať politiku cestovného ruchu, ktorá znižuje environmentálne, sociálne a ekonomické dopady
- sa odstránili všetky typy finančných prekážok pre rozvoj cestovného ruchu a voľnej súťaže
- bola vytvorená potrebná infraštruktúra, ktorá bude pripravená na nástup cestovného ruchu
- národné ekonomické prínosy generované cestovným ruchom boli presunuté v prospech miestneho obyvateľstva
- sa bojovalo proti sezónnosti cestovného ruchu
- sa zvýšila starostlivosť o oblasti na pobreží, ktoré sú najviac postihnuté medzinárodným cestovným ruchom

2.2. Sociálny pilier

Turista má veľkú zodpovednosť za sociálny vplyv. Interakcie s miestnym obyvateľstvom sú veľmi odlišné: od turistu, ktorý sa pohybuje v skupine, ktorý nepozná jazyk a prechádza z jedného miesta na druhé bez akéhokoľvek kontaktu s miestnym obyvateľstvom, či cestovateľa, ktorý sa presúva na vlastnú päsť, bez náhlenia, rozpráva sa s ľuďmi, komunikuje s nimi, vymieňajú si skúsenosti.

Odvetvie cestovného ruchu prináša veľkú príležitosť pre sociálne subjekty, ale aj hrozbu. Aké sociálne problémy môže cestovný ruch spôsobiť?

- *Začlenenie sa do nevýhod veľkých miest:* dopravný ruch, znečistenie atmosféry, veľký hluk, prostitúcia, požívanie drog a alkoholu, násilie, delikvencia, atď.
- *Neokolonializmus:* cestovný ruch musí prispievať k dosiahnutiu zaujímavých kultúrnych výmen medzi turistami a miestnym obyvateľstvom, aby obe skupiny vnútorne zbohatli. Avšak, v mnohých prípadoch, ide o „neokolonializmus“, keď turisti ovplyvňujú životný smer miestnej komunity, menia miestne zvyky a tradície. Z tohto dôvodu je dôležité vzdelávať a podporovať rešpektovanie myšlienok druhých, rôznych kultúr, atď.
- *Sezónne práce:* vytvára možnosť pracovať iba v určitých obdobiach roka, čo spôsobuje pracovnú nestabilitu a následnú ekonomickú nestabilitu miestnych pracovníkov.
- *Upustenie od tradičných činností:* rybolovu, poľnohospodárstva, chovu dobytku, atď., zanechanie týchto aktivít môže mať viaceré príčiny: hľadanie práce v odvetví cestovného ruchu, predaj pozemkov na výstavbu hotelov, urbanizácia, znečistenie vody a pôdy z dôvodu výstavby nových infraštruktúr.
- *Intenzívna komercializácia:* niektoré tradičné výrobky, ktoré boli predávané miestnemu obyvateľstvu začínajú byť intenzívnym spôsobom komercializované cestovným ruchom a stráca sa ich umelecká remeselnícka hodnota v prospech masívneho predaja.
- *Obťažovanie miestneho obyvateľstva:* keď sú prekonané hranice sociálnej únosnosti miestnej populácie a kapacita prostredia.

Sociálny vplyv cestovného ruchu vo vidieckych oblastiach

1. Príchod prvých turistov:

- Veľký záujem zo strany miestneho obyvateľstva
- Turista sa stretne s prívetivosťou a pohostinnosťou a prvýkrát utratí na mieste nejaké peniaze

2. Nárast počtu turistov:

- Miestna obyvateľstvo aj turisti sú spokojní
- Sú vybudované prvé infraštruktúry: vidiecke domy, krčmy, bary, obchody atď.
- Miestni osadníci začínajú komunikovať jazykom turistov, aby im rozumeli
- Spotreba prírodných zdrojov sa zvyšuje až na stupeň uspokojenia dopytu turistov

3. Množstvo turistov sa znásobilo:

- Miestna ekonomika začína byť závislá na prílevu peňazí od turistov
- Zahraničné produkty sa začínajú dovážať, aby uspokojili dopyt turistov a množstvo miestnych produktov sa pomaly znižuje
- Objavujú sa problémy so zločinom, zvyšuje sa dopravný ruch, nedostatok pracovných príležitostí

4. Masívny prísun turistov:

- Miestne obyvateľstvo už nevíta turistov tak prívetivo
- Rastie obchod s narkotikami a zvyšuje sa trestná činnosť
- Miestne ekonomika je úplne závislá na cestovnom ruchu
- Pokojný životný štýl komunity sa stáva chaotickým
- Turisti prichádzajú z nižšej ekonomickej úrovne a vyhľadávajú radšej zábavu a alkohol ako objavujú kultúru a tradície
- Cestovný ruch a cestovné kancelárie začínajú hľadať nové destinácie

Necielené plánovanie cestovného ruchu a nedostatočné riadenie cestovného ruchu môže spôsobiť túto situáciu. Naopak, riadená koncepcia, založená na prispôbení sa a štúdiu vidieckeho obyvateľstva, ktorou sa stanovujú vhodné hranice, umožňuje úspešný rozvoj udržateľného cestovného ruchu.

Cestovný ruch môže byť nástrojom na zlepšenie hospodárskej a sociálnej situácie miestneho obyvateľstva:

- *Ekonomický príjem*: priamy, nepriamy alebo indukovaný.
- *Ekonomický rozvoj regiónu*: vylepšenie infraštruktúry, zdravia, životnej úrovne a kvality života.
- *Zamestnanie*: udržateľná práca, spravodlivé mzdy, dobré pracovné podmienky a rovnaké pracovné príležitosti (niektoré spoločnosti cestovného ruchu zamestnávajú ľudí zdravotne postihnutých).
- *Ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva*: časť príjmov prostredníctvom cestovného ruchu by mala byť vložená do obnovy a ochrany týchto zdrojov. Niekedy sú to turisti sami, ktorí majú záujem o miestne prírodné a kultúrne bohatstvo, a keď k tomu dôjde, tieto zdroje sú svojimi vlastníkmi prehodnocované, získavajú hodnotu a cenu.
- *Účasť na plánovaní cestovného ruchu*: miestne rozvojové plány hrajú dôležitú úlohu v oblasti cestovného ruchu a zapájajú do svojej činnosti miestnu komunitu. Jedná sa o veľmi zaujímavý nástroj, ktorý umožňuje, aby sa miestne obyvateľstvo rozhodlo, o aký typ cestovného ruchu má záujem a potom sa podieľa na tvorbe konceptu, štruktúry a manažmentu.

Na druhej strane sa UNWTO domnieva, že cestovný ruch môže byť dôležitým vzorom na pomoc rozvojovým krajinám s cieľom zlepšiť kvalitu života a znížiť chudobu. Niektoré členské štáty napredujú vďaka cestovnému ruchu a cestovný ruch je ich hnacím motorom. Preto hrá udržateľný cestovný ruch zásadnú úlohu pri znižovaní chudoby vo svete.

2.3. Environmentálny pilier

Odvetvie cestovného ruchu pôsobilo po celé roky ako autentická hrozba pre planétu a prírodné zdroje, pokiaľ nie je riadený vhodným spôsobom. Je fakt, že cestovný ruch, bez ohľadu na zvolený sektor, existuje vďaka prírodnému prostrediu. Je nemožné navštíviť mesto v prípade, že ovzdušie je znečistené tak, že nie je možné dýchať; je nemožné

ísť na pláž, ak došlo k úniku ropy do vody; les zasiahnutý požiarom už neláka turistov; výprava za veľrybami už nie je výpravou, pokiaľ žiadne veľryby nevidíte.

Nasledujúci odsek stručne odhalí **environmentálne problémy**, ktorým čelí cestovný ruch z ekologického hľadiska:

- Tlak cestovného ruchu spôsobuje škody na prírodných zdrojoch, ak nie je dobre riadený a plánovaný.
- Turistická infraštruktúra spôsobuje využívanie pozemkov na výstavbu ubytovacích kapacít s následnou stratou pôdy.
- Turisti majú ďaleko vyššiu spotrebu vody alebo energie ako miestni obyvatelia.
- Spotreba všetkých typov výrobkov zo strany turistov predpokladá zvýšenie množstva odpadu, ktorý v niektorých prípadoch nie je správne organizovaný.
- Znečistenie pôdy, vody a vzduchu je spôsobené výstavbou turistickej infraštruktúry.
- Dochádza k zvýšeniu hlučnosti, ktorá je zapríčinená aktivitami turistov alebo dopravnými prostriedkami, ktoré používajú.
- Dochádza k výstavbe budov, ktoré nie sú integrované do krajiny a nezachovávajú charakteristické prvky architektúry pre dané miesto. To je to, čo sa dnes nazýva „znečistenie z architektúry“.

Naopak na druhej strane, udržateľný cestovný ruch môže mať niekoľko **prínosov pre životné prostredie**, ak je dobre chápaný, môže poukázať na turistické aspekty prírody, ktoré doposiaľ cestovný ruch nepoznal a tým zvyšuje povedomie o dôležitosti ochrany životného prostredia. V tomto zmysle je ekoturizmus odvetvie cestovného ruchu s najlepším kontaktom s prírodným prostredím, je vynikajúcim nástrojom environmentálnej výchovy. Etické kódexy sú aplikované do aktivít cestovného ruchu, rovnako ako akékoľvek iné dobrovoľné iniciatívy (ekoznačky, ceny), čo môže pomôcť vo zvyšovaní povedomia o životnom prostredí.

Navyše záujem turistov o prírodné oblasti môže spôsobiť, že miestne obyvateľstvo uzná, že tieto prírodné lokality sú dôležité a rozhodne sa ich zachovať a chrániť. V skutočnosti mnoho krajín na svete chráni svoje prírodné zdroje, flóru a faunu, pretože pre nich znamenajú dôležité zdroje príjmov. Je potrebné zdôrazniť Naturu 2000, o ktorej sa bude hovoriť v ďalších kapitolách.

Otázky týkajúce sa nakladania s odpadmi, úspora vody, energetická efektívnosť, existencia záhrad s prirodzene sa vyskytujúcimi rastlinami namiesto exotických, používanie recyklovaného papiera atď., spolu s technológiou, ktorá

napreduje pri hľadaní ekologických riešení, umožnili množstvo veľmi zaujímavých zmien v odvetví cestovného ruchu. Ale nie sú nateraz postačujúce. Miera ničenia životného prostredia je rýchlejšia ako si uvedomujeme, a preto je potrebné tento spád udalostí spomaliť a vyriešiť.

3. Udržateľný cestovný ruch a únosnosť

V environmentálnom programe Organizácie Spojených národov (UNEP) sa únosnosť definuje ako: „*maximálny počet ľudí, ktorí môžu navštíviť dané miesto v rovnakom čase bez toho, aby spôsobili fyzické, ekonomické, sociálne, kultúrne alebo environmentálne škody, a tiež neprijateľný pokles spokojnosti návštevníkov*”.

Na jednej strane možno hovoriť o hranici „prežitia”, teda o maximálnom počte turistov, ktorý môže daná oblasť zvládnuť, a ktorý môže poškodiť podmienky v tejto oblasti. Na druhej strane, „optimálny” vrchol je počet, o ktorý sa treba usilovať, aby vznikla viac či menej stabilná situácia, pre prípad, že by bolo v istom momente potrebné zvýšiť limit až na hranicu „prežitia”.

Vo všeobecnosti sa v sektore cestovného ruchu rozlišuje niekoľko typov únosnosti:

TYPY ÚNOSNOSTI V CESTOVNOM RUCHU		
1.	Environmentálna	Vychádza z počtu návštevníkov, ktorý môže mať negatívny environmentálny vplyv na prírodné zdroje.
2.	Psychologická	Počet ľudí, ktorý nespôsobí stratu záujmu turistov o danú atrakciu. Napríklad počet ľudí, ktorý sa v auguste nachádza na španielskych plážach môže byť veľmi vysoký, napriek tomu to neovplyvní psychologickú únosnosť, pretože ľudia už vedia, čo majú očakávať. Počet ľudí, ktorý sa vydá do prírody na ornitologickú exkurziu, však musí byť veľmi obmedzený, aby sa naozaj mohli venovať cieľu svojej výpravy.
3.	Sociálna	Počet návštevníkov, ktorý by mohol vyvolať napätie alebo nespokojnosť miestnej komunity. Inými slovami, počet turistov, ktorý sú miestni obyvatelia

		ochotní zniesť.
4.	Ekonomická	Počet ľudí, ktorý môže dané územie prijať vzhľadom na niektoré dostupné infraštruktúry.

Pri aplikovaní pojmu únosnosť je dôležité zohľadniť tieto základné zásady:

- Štúdiu únosnosti a jej hraníc je potrebné vypracovať už na začiatku plánovania turistickej činnosti, pretože po jej začatí je vymedzenie únosnosti ťažšie.
- Environmentálna únosnosť závisí od istých environmentálnych podmienok, a ak sú určujúce faktory premenlivé, bude treba modifikovať aj tento typ únosnosti.
- Ak po vykonaní štúdií danej oblasti nie je jasné, aký by mal byť počet turistov, mal by byť tento počet relatívne nízky a po vyskúšaní v praxi by sa malo rozhodnúť o tom, či je potrebné ho zvýšiť.
- Optimálne je dopracovať sa k číslu, ktoré zohľadní potreby súvisiace so všetkými typmi únosnosti, inými slovami, k číslu ktoré bude:
  - rešpektovať životné prostredie
  - umožní spokojnosť turistov
  - uspokojí miestne obyvateľstvo pokiaľ ide o vygenerovaný cestovný ruch
  - vyhoví existujúcim ekonomickým očakávaniam

ČO SA STANE PRI PREKROČENÍ ÚNOSNOSTI		
1.	Environmentálnej	Môžu vzniknúť environmentálne problémy, napríklad strata živočíšnych a rastlinných druhov, dezertifikácia, poškodenie, či dokonca úplne zničenie ekosystémov. Tieto následky môžu byť nezvratné.
2.	Psychologickej	Pri prekročení tohto typu únosnosti turisti nebudú s danou aktivitou spokojní a nebudú mať záujem vrátiť sa do danej oblasti. Tým sa zníži ekonomická úroveň návštevníkov, pretože zámožnejší klienti pôjdu na miesta, ktoré im

		budú viac vyhovovať a ostatní klienti, ktorí si danú destináciu vybrali len kvôli nízkym nákladom.
3.	Sociálnej	Pri prekročení tohto typu únosnosti môžu vzniknúť veľmi nepríjemné situácie: miestne obyvateľstvo sa vzoprie voči turistickej aktivite, začne sa k návštevníkom správať nepekne, poskytovať nekvalitné služby; dôsledkom je strata návštevníkov.
4.	Ekonomickej	Pri jej prekročení môže vzniknúť chaos: napríklad, ak nie je dostupné hotelové ubytovanie, môže sa stať, že turisti budú nocovať „kdekoľvek“, na pláži, v parkoch, atď., čo vedie k zdravotným a hygienickým problémom, priestupkom, atď.

Prekročenie niektorých typov únosnosti vedie k zníženiu počtu turistov, a ak sa situácia nezmení, môžu turistické aktivity prestať úplne.

Podľa Roberta Boullóna, autora knihy „Plánovanie turistického priestoru“, existuje na výpočet maximálnej únosnosti matematický vzorec. Podľa neho toto „magické“ číslo zistíme ak vydělíme celkovú plochu oblasti, ktorú turisti využívajú, priestorom, ktorý potrebuje každý z nich:

$$\text{Únosnosť} = \text{celková plocha využívaná na cestovný ruch} / \text{plocha potrebná pre každého turistu}$$

Rovnako možno zistiť celkový počet denných návštev: vynásobením únosnosti rotačným koeficientom, teda počtom možností, koľko krát môže prísť istý počet turistov:

$$\text{Celkový počet návštev za deň} = \text{únosnosť} \times \text{rotačný koeficient}$$

Rotačný koeficient sa podľa Boullóna vypočíta vydelením počtu hodín, počas ktorých je oblasť otvorená pre verejnosť, dĺžkou času, ktorý každá osoba potrebuje na využitie danej oblasti:

Rotačný koeficient = počet hodín, počas ktorých je oblasť otvorená / počet hodín, ktorý každá
osoba využije v danej oblasti

Každú štúdiu únosnosti by mal vypracovať multidisciplinárny tím, ktorý by sa mal sústrediť na dôkladnú analýzu týchto aspektov:

- veľkosť oblasti, ktorá je k dispozícii pre cestovný ruch
- krehkosť ekosystému
- prírodné zdroje: počet, diverzita a rozloženie druhov
- topografia a vegetácia
- isté typy správania zvierat vo vzťahu k ľuďom
- vnímanie turistov
- dostupnosť zariadení
- príležitosti pre turistov, aby využívali zdroje

Zo štúdií môže vyplynúť, že skúmaná oblasť je mimoriadne zraniteľná a nie je možné, aby sa sprístupnila bez poškodenia prírodných zdrojov. V tom prípade by sa malo upustiť od turistických činností a turistické toky by sa mali presmerovať do menej zraniteľných oblastí. Tak je to napríklad v mnohých národných parkoch, kde existujú zóny rôzneho využívania, takže niektoré časti sú pre turistov zakázané a do iných častí prístup majú.

Predtým ako prírodná oblasť dosiahne hranicu únosnosti, je potrebné vypracovať štúdiu, aby sa určilo, ktorý *faktor je limitujúci*, to jest, ktorý prvok, či už ekologický, sociálny, psychologický, politický alebo súvisiaci s infraštruktúrou je určujúci pre turistickú činnosť. Ak by sa tento faktor nezohľadnil, daná činnosť by viedla k poškodeniu oblasti.

Napríklad v ekologickej oblasti môžu byť limitujúcim faktorom najzraniteľnejšie prírodné zdroje (druhy flóry a fauny), ktoré by sa mohli poškodiť, ak by sa daná činnosť vykonávala neobmedzene. Ak sa pri určovaní únosnosti budú tieto zdroje považovať za limitujúci faktor, zvieratá a rastliny v danej oblasti sa zachovajú v lepšom stave.

Ďalším limitujúcim faktorom môže byť samotná infraštruktúra, napríklad počet lôžok vo vidieckom ubytovacom zariadení. Iný limitujúci faktor môže byť psychologický. Napríklad pri svadobnej ceste na opustenom ostrove by

únosnosť mohla byť dve osoby. Pokiaľ ide o sociálnu únosnosť, ak si obec určí maximálny počet turistov, ktorých chce prijať v svojej oblasti, toto číslo bude určovať únosnosť.

Problémy môžu vzniknúť ak sa náhle zavedie obmedzenie počtu návštevníkov, hoci za bežných okolností takéto obmedzenie neplatilo. Ešte problematickejšie je, ak ide o miesta, kde sa za každú návštevu platí daň, pretože so znížením počtu turistov sa predpokladá zníženie príjmov, čo si neželajú ani podnikatelia, ani obec, ani vyššie správne celky.

Ťažkosti tiež vznikajú pri určovaní únosnosti, keďže ide o komplikovaný výpočet, ktorý môžu skomplikovať časové obmedzenia, hospodárske zdroje a nedostatok vhodných ľudí.

Okrem toho sa horná hranica únosnosti „neustále vyvíja“. Určenie únosnosti nie je jednorazový akt, takže je potrebné priebežne vyhodnocovať situáciu v danej oblasti, čo prináša ďalšie ekonomické náklady a nároky na zdroje a personál.

V každom prípade je však nevyhnutné napriek ťažkostiam spojeným s určením a dodržiavaním únosnosti dostať počet turistov pod kontrolu.

3.1. Zavádzanie únosnosti

Potom ako sa únosnosť číselne určí, existujú rôzne spôsoby ako ju zaviesť do praxe. Z začiatku možno napríklad pomocou obmedzovania, či už prostredníctvom úprav, hotelových zariadení, či cien vstupného atď..

Príkladom je Biosphere Reserve of Muniellos, in Cangas de Narcea, Asturias (Spain), (sustituir por otro lugar de Europa por ejemplo) v ktorej sa únosnosť zredukovala na obmedzený počet návštevníkov za deň. Čo na začiatku vyzeralo ako problém pre miestnych obyvateľov, ktorí by možno radšej v oblasti videli viac návštevníkov a turistov (a väčšie zisky), sa dá zmeniť na výhodu. Čím ťažšie je nejaké miesto navštíviť, tým viac sa oň ľudia zaujímajú. Toto môže byť dobrá marketingová stratégia, ktorá pri správnom využití povedie k naplneniu denného limitu počas celého roku.

Iný spôsob zavádzania únosnosti je prostredníctvom vstupného. V niektorých krajinách sa počet návštevníkov v národných parkoch obmedzuje zvyšovaním prístupovej dane.

Napríklad v niektorých národných parkoch v Španielsku in Spain, like the ones of Cabañeros, Doñana or Timanfaya, (sustituir por otro lugar de Europa por ejemplo) turistov sprevádzajú licencované súkromné spoločnosti. Počet návštevníkov je obmedzený počtom vozidiel, ktoré majú tieto spoločnosti k dispozícii.

Limity možno ovplyvniť pomocou vzdelávania, informačných kampaní a školení. Je rozdiel, ak na návštevu vyhradenej chránenej zóny pre vtáky (Special Area of Conservation (SAC)) príde 20 ornitológov alebo 20 študentov, hoci ich počet je ten istý. Odborníci pôjdu ticho, budú hovoriť pošecky a budú sa snažiť pozorovať druhy vtákov v danej oblasti. Deti budú pravdepodobne kričať, skákať, behať atď. Vplyv oboch skupín na prostredie bude preto rôzny.

Matematická hodnota únosnosti môže byť v takejto situácii zavádzajúca: 25 ornitológov môže mať rovnaký dopad ako 5 detí. Prostredníctvom vzdelávania zameraného na rešpektovanie prírody (môže prebiehať v informačných centrách pred vstupom do parku) možno modifikovať únosnosť (a zvýšiť počet vstupov do parku).

Ďalším spôsobom môže byť vybudovanie nových infraštruktúr alebo služieb na navštevovanom mieste (nové vstupy, chodníky, kempy, aktivity, atď.). Napríklad únosnosť môže obmedzovať počet návštevníkov, ktorí do parku prichádzajú autom. Ich počet by sa však iste mohol zvýšiť, ak by sa pri vstupe do parku vybudovalo záchytné parkovisko a ľudia by do parku vstupovali výlučne peši. Návšteva v aute a chôdza majú rôzny dopad. Ak sa diverzifikujú chodníky a prístupové trasy, zníži sa environmentálny dopad a do parku môže vstúpiť viac turistov.

Je tiež možné vymedziť rôzne zóny pre rôzne činnosti (viacnásobné využitie), napríklad návštevy s deťmi v jednej zóne, návštevy odborníkov v druhej, cyklotrasy v tretej, atď. Tým sa dopad nesústredí na jedno miesto, ale sa diverzifikuje.

3.2. Iné možnosti ako znížiť preťaženie turistami

V tejto časti sa zameriame na dve metódy, ktoré sa používajú na obmedzenie nadmernej turistickej návštevnosti. Sú to limity prijateľnej zmeny (limits for an acceptable change (LAC) a manažment environmentálneho dopadu návštevníkov (management of the visitors environmental impact (VIM)).

Metodika LAC sa zameriava na to, s akými zmenami alebo modifikáciami zapríčinenými turizmom sa ekosystémy vedia vysporiadať, i na to, aké opatrenia treba prijať, aby sa uvedené limity neprekročili.

Podľa autora knihy „Limity prijateľnej zmeny“ G. H. Stankeho, sa táto metóda uskutočňuje pomocou týchto etáp:

1 ^a	Identifikácia oblasti, problémov a zdrojov.
2 ^a	Definícia a opis možností a príležitostí.
3 ^a	Výber ukazovateľov súvisiacich so zdrojmi a sociálnymi podmienkami.
4 ^a	Vypracovanie inventára zdrojov a sociálnych podmienok.
5 ^a	Vymedzenie noriem pre zdroje a sociálne ukazovatele.
6 ^a	Identifikácia miest s alternatívnymi triedami príležitostí.
7 ^a	Analýza opatrení pre každú alternatívu.
8 ^a	Hodnotenie a výber alternatív.
9 ^a	Zavádzanie opatrení a dohľad nad podmienkami.

Systém **VIM** manažmentu environmentálneho dopadu návštevníkov vychádza zo začlenenia manažmentu turistov do procesu, ktorého cieľom je znížiť alebo kontrolovať dopady, ktoré ohrozujú kvalitu navštevovaných oblastí. Je založený na 5 parametroch, ktoré udávajú:

- a) súvis environmentálnych a sociálnych dopadov
- b) dopady, ktoré sú v priamom vzťahu k využívaniu rôznych zón chránenej oblasti

- c) dopady, ktoré sa líšia podľa rôznych habitátov a rôznych skupín návštevníkov
- d) špecifické dopady konkrétnych aktivít
- e) mieru a typ dopadov, ktoré sa líšia podľa ročných období a podmienok na danom mieste

V publikácii Laury Loomisovej a Alana Graefea „Prehľad procesu manažmentu vplyvu návštevníkov v NPCA“ (Overview of NPCA's Visitor Impact Management Process) sa špecifikuje 8 etáp metódy VIM:

- a) prvotné vyhodnotenie databázy: prehľad legislatívy a politik, následne výskum a dokončenie databázy
- b) preskúmanie cieľov manažmentu: jasne vymedziť ciele v oblasti ochrany zdrojov a aktivít návštevníkov
- c) výber ukazovateľov vplyvu: identifikovať sociálne a ekologické premenné a výber tých premenných, ktoré majú vzťah k určeným cieľom
- d) výber štandardných ukazovateľov vplyvu: potvrdiť ciele manažmentu pokiaľ ide o podmienky, ktoré sa majú dosiahnuť v súvislosti s vybranými ukazovateľmi vplyvu
- e) porovnanie existujúcich noriem a podmienok: zhodnotenie sociálnych a ekologických ukazovateľov v praxi
- f) v prípade rozdielov sa musia identifikovať pravdepodobné príčiny dopadu: preskúmať faktory, ktoré spôsobujú neprijateľné zmeny
- g) identifikovať manažerské stratégie: preskúmať stratégie priameho a nepriameho manažmentu problémov, spôsobených vplyvom návštevníkov
- h) začiatok

V súčasnosti je najvyužívanejšou metódou obmedzovanie únosnosti. Metódy LAC, VIM a iné sa používajú v niektorých krajinách, zatiaľ však nie sú väčšinou prijímané. Ich využívanie sa zväčša obmedzuje na rozvinuté krajiny s dobrou informovanosťou o problematike životného prostredia.

4. Udržateľný cestovný ruch v Európe.

4.1. Kontext

Podľa publikácie Svetovej organizácie OSN pre cestovný ruch (UNWTO) „Panoráma svetového turizmu, 2015“ je EÚ dôležitou turistickou destináciou, keďže päť jej členských štátov patrilo v roku 2014 k 10 najhlavnejším destináciám. Cestovný ruch má potenciál prispieť k zamestnanosti a hospodárskemu rastu, ako aj rozvoju vidieckych, periférnych a menej rozvinutých oblastí. Preto je potrebné vypracovať pre túto oblasť synchronizované a dôveryhodné štatistiky, čo je dôležité aj v širšom kontexte regionálnej politiky a politiky udržateľného rozvoja.

Cestovný ruch môže zohrávať významnú úlohu pri rozvoji európskych regiónov. Turistické infraštruktúry prispievajú k miestnemu rozvoju, a vzniknuté alebo udržané pracovné miesta môžu pomôcť zastaviť úpadok priemyselných alebo agrárnych oblastí. Podmienkou udržateľného cestovného ruchu je ochrana a obnova kultúrneho a prírodného dedičstva, a to od umenia až po miestnu gastronómiu, a tiež zachovanie biodiverzity.

Udržateľný cestovný ruch sa v Európe začal šíriť v polovici 90. rokov 20. storočia. Už 5. Program pre politiku a výsledky Spoločenstva v oblasti životného prostredia (1993-2000), základný dokument, podľa ktorého sa spravuje životné prostredie na európskom kontinente, obsahuje časť nazvanú: Smerom k udržateľnému rozvoju a navrhujú sa v ňom konkrétne opatrenia v oblasti cestovného ruchu, napríklad:

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- lepší rozptyl turistických činností v rámci časových období a oblastí
- podpora tých foriem cestovného ruchu, ktoré rešpektujú životné prostredie
- znižovanie používania automobilov a podpora hromadnej dopravy
- lepší manažment masového turizmu
- zvyšovanie informovanosti turistov

Európska komisia 15. mája 2001 vydala oznámenie s názvom: *Udržateľná Európa pre lepší svet: európska stratégia udržateľného rozvoja*. Hoci sa v ňom cestovný ruch explicitne nespomína, ponúka atraktívny rámec udržateľnosti a vymedzuje základné oblasti týkajúce sa cestovného ruchu, napríklad dopravu, energetiku, vzdelávanie, atď.

Komisia 13. novembra 2001 zverejnila dokument s názvom Spolupráca pre budúcnosť európskeho cestovného ruchu, v ktorom navrhuje, aby sa podporoval udržateľný rozvoj turistických aktivít v Európe prostredníctvom vypracovania a uplatňovania programu **Agenda 21**. V ňom sa stanovilo, že je potrebné spolupracovať v tejto oblasti so sektorom cestovného ruchu, ako aj so všetkými zainteresovanými stranami. Preto vzniklo každoročné Fórum pre cestovný ruch.

V roku 2001 Európska komisia tiež vydala dvojzväzkový dokument „*Udržateľný cestovný ruch a sieť Natura 2000*“, v ktorom sa analyzovala problematika cestovného ruchu v oblastiach patriacich do siete Natura 2000. Tento dokument obsahuje súbor usmernení pre všetky zainteresované strany v oblasti udržateľného cestovného ruchu. Je výsledkom zasadnutia, ktoré sa uskutočnilo v Lisabone od 9. do 11. decembra 1999, a ktorého sa zúčastnili rôzne organizácie, napríklad „Société d'Echo-Amenagement“ z Francúzska, ECOTRANS z Nemecka, „The Tourism Company“ zo Spojeného kráľovstva a Francúzska federácia regionálnych národných parkov.

Dokument vychádza zo siete Natura 2000 a dvoch európskych smerníc, ktoré sú jej základom: smernice o vtákoch z roku 1979 a smernice o biotopoch z roku 1992. V texte sa analyzujú príklady z praxe, ktoré sa v rámci siete podporujú a zároveň sa v nej predkladá súbor usmernení v oblasti udržateľného cestovného ruchu, ktoré sa musia

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

uplatňovať v oblastiach zahrnutých do siete Natura 2000. Napokon, v samotnej smernici o biotopoch, článku 6, sa uznáva, že v oblastiach ošetrovaných touto legislatívou sa môžu realizovať turistické projekty, ak sú v súlade s usmerneniami o udržateľnosti a teda ak turistické aktivity rešpektujú biodiverzitu a ekosystémy.

Text obsahuje súhrn veľkého počtu ukazovateľov, ktoré sa týkajú všetkých typov udržateľného turizmu, aplikovateľných na sieť Natura 2000, a to v oblastiach dopytu, ponuky, vzdelávania, manažmentu, marketingu, atď. V druhom zväzku sú uvedené významnejšie iniciatívy v oblasti udržateľného cestovného ruchu, ktoré majú byť príkladom, ako aj dokumenty a bibliografické odkazy.

V roku 2002 Európsky parlament ako aj Rada ministrov uviedli, že „cestovný ruch by mal prispievať k ochrane a zlepšovaniu životného prostredia. Cestovný ruch musí zohľadňovať sociálne, ekonomické a environmentálne aspekty udržateľnosti a ochraňovať prírodné, kultúrne a ekologické zdroje“.

V tom istom roku sa tiež schválil **6. akčný plán Spoločenstva pre životné prostredie**, ktorý pod mottom “Životné prostredie v roku 2010: budúcnosť je v našich rukách“ mal byť rámcom pre environmentálne otázky v Európe do roku 2010. Okrem iného obsahuje:

- začlenenie environmentálneho rozmeru do rozhodovania o plánovaní a manažmente využívania pôdy
- časť o zmene klímy, v ktorej sa vysvetľuje, aký vplyv môže mať tento problém na cestovný ruch

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- potrebu vyhnúť sa „nekontrolovanému rozvoju cestovného ruchu“, ktorý môže poškodiť prírodné zdroje
- dôležitosť ochrany krajiny, ako dôležitej súčasti vidieckeho cestovného ruchu
- atď.

Počas prvého fóra o cestovnom ruchu sa tiež zverejnili dva základné dokumenty v oblasti udržateľného cestovného ruchu: text diskusie a referenčný text, oba pod názvom „Agenda 21: udržateľnosť v sektore európskeho cestovného ruchu“.

<i>Referenčný dokument</i>	a) Úvod do problematiky cestovného ruchu v Európe a dôležitosť stanovenia Agendy 21 v oblasti udržateľného cestovného ruchu. b) Politický a ekonomický kontext cestovného ruchu v Európe. d) Hlavné ciele Agendy 21 e) Moderné prístupy ako tieto ciele dosiahnuť.
<i>Záznam diskusie</i>	Cieľ: diskusia o udržateľnom rozvoji sektoru cestovného ruchu v Európe „ako riadiť predpokladaný rast tak, aby kvalitatívny rozvoj priniesol ekonomické výhody a nepoškodil environmentálne, sociálne a kultúrne hodnoty“.

V roku 2003 bol na konzultácie predložený dokument: „*Základné usmernenia pre udržateľnosť cestovného ruchu v Európe*“, ktorý pozostával z týchto častí:

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

1. *Výzvy a ciele súvisiace s udržateľným cestovným ruchom*: analýza troch základných pilierov udržateľného cestovného ruchu, ako aj udržateľných modelov produkcie a spotreby.
2. *Stav problematiky*: historický prehľad udržateľnosti v oblasti cestovného ruchu a príspevky Európskeho spoločenstva (ES).
3. *Politické možnosti riešenia výziev*: Komisia predložila rôzne možnosti pre prípad, že by cestovný ruch v Európe nebol udržateľný:
  - a. vypracovanie komunitárnej politiky v oblasti cestovného ruchu
  - b. možnosť zdržania sa činnosti
  - c. možnosť vychádzať z existujúcich príspevkov alebo
  - d. možnosť posilniť a lepšie využívať existujúci rámec činnosti.
4. *Základné praktické usmernenia pre udržateľný cestovný ruch*: vysvetľujú sa budúce príspevky ES v tejto oblasti, plány Komisie realizovať udržateľný cestovný ruch prostredníctvom 8 konkrétnych opatrení, ako aj to, čo Komisia očakáva od ostatných zainteresovaných strán: európskych občanov a turistov, súkromných firiem podnikajúcich v cestovnom ruchu, turistických destinácií a verejných orgánov, ďalších medzinárodných členov občianskej spoločnosti, organizácií a členských štátov.

Európska komisia v roku 2006 vydala oznámenie s názvom Nová politika v oblasti cestovného ruchu v EÚ: smerom k väčšej spolupráci v európskom cestovnom ruchu, v ktorej sa venuje celej škále problémov, ktoré budú ovplyvňovať cestovný ruch v najbližších rokoch, pričom medzi ne patria:

- starnutie európskeho obyvateľstva
- nárast vonkajších právomocí
- dopyt turistov po špecializovanejších formách turizmu a
- potreba zaviesť postupy, ktoré budú viac rešpektovať životné prostredie a budú udržateľnejšie

V oznámení sa uvádza, že konkurencieschopnejší cestovný ruch s udržateľnými destináciami by prispel k zvýšeniu spokojnosti turistov a dostal by Európu na prvé miesto v rebríčku svetových turistických destinácií.

Cieľom prvej skupiny opatrení bolo zlepšiť legislatívu a zaručiť, že sa v hodnoteniach vplyvu nových návrhov súvisiacich s cestovným ruchom zohľadní konkurencieschopnosť tohto sektora. Plánovalo sa tiež preskúmanie aktuálnych legislatívnych návrhov a zjednodušenie existujúcej európskej legislatívy. Od členských štátov sa požadovalo to isté, s cieľom vyhnúť sa nahromadeniu administratívnych požiadaviek, ktoré by mohli poškodiť konkurencieschopnosť tohto sektora.

Konkurencieschopnosť európskeho cestovného ruchu však priamo či nepriamo môžu ovplyvňovať mnohé iné opatrenia Európskeho spoločenstva. Európa teda musí konkurencieschopnosť posilniť aj využívaním nástrojov iných politík. Existujúce finančné nástroje Spoločenstva by sa mali viac využívať v prospech cestovného ruchu:

- **Štrukturálne fondy, EFRD a ESF** prispievajú k rozvoju firiem a turistických služieb, ako aj profesijnej mobility a vzdelávacích programov a programov odbornej prípravy.
- **Kohézny fond** podporí environmentálne a dopravné infraštruktúry.
- Program **ERASMUS+** bude obsahovať nový program mobility pre štáristov, pričom cestovný ruch môže byť jedným z pilotných sektorov.
- **EAFDR** (Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka) prispieje k zlepšeniu vidieckej krajiny a kvality poľnohospodárskej produkcie, ako aj k zhodnoteniu kultúrneho dedičstva s cieľom rozvíjať vidiecky cestovný ruch a diverzifikovať rurálnu ekonomiku, a to najmä v nových členských štátoch a kandidátskych krajinách.
- Európsky fond pre rybné hospodárstvo **EFF** (European Fishing Fund) pokladá ekologický cestovný ruch za novú oblasť, ktorá by mohla pomôcť rybárom postihnutým reštrukturalizáciou sektoru rybárstva. Tradičný rybolov a turistické infraštruktúry dostanú dotácie.
- **Rámcový program pre konkurencieschopnosť a inovácie** podporí okrem iného konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov v sektore cestovného ruchu.
- **Rámcový program pre výskumné činnosti** môže byť prínosom pre cestovný ruch, pokiaľ ide o výskum v oblasti informačných a komunikačných technológií, satelitných aplikácií, kultúrneho dedičstva a využitia pôdy.

Komisia v roku 2007 predložila návrh európskej Agendy 21 v oblasti cestovného ruchu v rámci oznámenia s názvom Základné usmernenia pre udržateľnosť európskeho cestovného ruchu, v spolupráci s pracovnou skupinou expertov

pre **udržateľnosť cestovného ruchu**. Spomedzi konkrétnych opatrení na podporu udržateľného cestovného ruchu možno zdôrazniť:

- výmenu osvedčených postupov pre podporu malých a stredných podnikov, ako aj cestovného ruchu pre všetkých na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni
- vyhodnotenie ekonomického vplyvu s cieľom dosiahnuť lepšiu prístupnosť v sektore cestovného ruchu
- zverejnenie manuálu s cieľom určiť oblasti odbornej prípravy v sektore cestovného ruchu
- štúdiá trendov zamestnanosti pokiaľ ide o cestovný ruch na pobrežiach a námorný sektor
- vyhodnotenie dopadu elektronického obchodu na sektor cestovného ruchu
- boj proti sexuálnemu vykorisťovaniu detí turistami na všetkých úrovniach

Na toto oznámenie nadviazalo ďalšie oznámenie z roku 2007 s názvom Agenda pre trvalo udržateľný konkurencieschopný európsky cestovný ruch, v ktorom sa navrhujú činnosti týkajúce sa udržateľného manažmentu destinácií, integrácia problematiky udržateľnosti podnikov, ako aj zvyšovanie informovanosti turistov o problematike udržateľnosti.

Toto oznámenie stálo na začiatku oficiálneho prijatia program udržateľného a konkurencieschopného európskeho cestovného ruchu. Stanovuje program, ktorého cieľmi sú hospodárska prosperita, rovnosť a sociálna kohézia, ochrana životného prostredia a kultúrnych statkov. Takéto ciele priniesli niekoľko výziev, ktoré bude musieť sektor cestovného ruchu zvládnuť:

- zaručiť bezpečnosť turistov a miestneho obyvateľstva
- chrániť prírodné a kultúrne zdroje v turistických destináciách
- znižovať využívanie zdrojov a kontamináciu v turistických destináciách
- riadiť zmenu dôrazu na dobré podmienky miestnych komunít
- vyvažovať sezónnosť turistického náporu
- zohľadňovať environmentálny dopad dopravy súvisiacej s cestovným ruchom
- sprístupniť cestovný ruch pre všetkých
- zlepšiť kvalitu pracovných miest v sektore cestovného ruchu

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Tieto ciele sa musia dosiahnuť vhodnými opatreniami, napríklad udržateľným manažmentom destinácií (napríklad prostredníctvom plánovania využívania oblastí a pôdy alebo investícií do infraštruktúry a služieb) tak, aby podniky začali zohľadňovať otázky udržateľnosti a aby sa tieto otázky vysvetlili turistom.

Komisia navrhuje tieto zásady s cieľom vytvoriť cestovný ruch, ktorý bude zároveň konkurencieschopný i udržateľný:

1.	Prijat' globálny a integrovaný prístup s cieľom dosiahnuť vyvážený cestovný ruch, ktorý bude rešpektovať spoločnosť a životné prostredie.
2.	Plánovať dlhodobo, aby sa zohľadnili potreby budúcich generácií, nielen súčasníkov.
3.	Dosiahnuť dobrú mieru rozvoja, to je rešpektovať charakteristiky turistických destinácií.
4.	Zapojiť všetky zúčastnené strany.
5.	Využiť najlepšie postupy a šíriť ich v celej Európe.
6.	Znižovať a riadiť riziká, to je vyhnúť sa všetkým škodlivým vplyvom na životné prostredie alebo spoločnosť.
7.	Zohľadniť dopad v nákladoch: ceny musia viac odrážať hodnotu spotreby a výroby pre spoločnosť.
8.	Zaviest' obmedzenia a rešpektovať ich: niekedy je potrebné zhodnotiť ubytovaciu kapacitu turistických destinácií a zaviesť limity turistického rozvoja.
9.	Neustála kontrola: udržateľnosť si vyžaduje neustály monitoring.

Všetky zainteresované strany sa vyzvali, aby sa zapojili do vykonávania uvedeného programu: verejné orgány na všetkých úrovniach, podniky, turisti, výskumné a vzdelávacie centrá, odbory, združenia spotrebiteľov, mimovládne a medzinárodné organizácie.

Od Komisie sa očakáva, že vykoná tento súbor činností:

- organizácia konferencií a štúdií a zverejnenie manuálu zameraného na profesionalizáciu cestovného ruchu
- spolupráca medzi univerzitami, výskumnými inštitúciami, verejnými a súkromnými výskumnými centrami, medzinárodnými centrami pre vzdelávanie a odbornú prípravu v oblasti cestovného ruchu
- uzatváranie dohôd medzi jednotlivými destináciami, vytváranie alebo posilňovanie platforiem
- organizácia každoročného európskeho fóra pre cestovný ruch
- využívanie informácií, ktoré každoročne poskytujú členské štáty
- zber a šírenie štatistických a geografických údajov a výsledkov činností výskumných centier
- šírenie vhodných postupov v rámci medzinárodných organizácií
- vykonávanie iniciatívy „Európske výnimočné destinácie“ (European Destinations of excellence), propagácia Európy ako udržateľnej a kvalitnej destinácie

So vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti 1. decembra 2009 sa v EÚ pre oblasť cestovného ruchu prvýkrát stanovil vhodný právny základ. V Lisabonskej zmluve sa uvádza, že EÚ bude dopĺňať činnosti členských štátov v sektore cestovného ruchu, a to najmä podporou konkurencieschopnosti podnikov EÚ pôsobiacich v tomto sektore, udržateľného rozvoja sektora cestovného ruchu, sociálneho cestovného ruchu a propagácie cestovného ruchu.

Európska komisia v júni 2010 prijala oznámenie s názvom Európa: popredná svetová turistická destinácia: nový politický rámec pre európsky cestovný ruch. Jeho cieľom bolo podporiť koordinované plánovanie iniciatív súvisiacich s cestovným ruchom a vymedziť nový referenčný rámec, aby sa zvýšila konkurencieschopnosť cestovného ruchu a jeho kapacita udržateľného rastu. V oznámení sa tiež navrhol súbor európskych alebo nadnárodných iniciatív (vrátane konsolidácie bázy poznatkov o socioekonomických otázkach v oblasti cestovného ruchu), prostredníctvom ktorých sa tieto ciele majú dosiahnuť.

4.2. Ekonomický význam

V súčasnosti sa európsky cestovný ruch dostal do ťažkej ekonomickej situácie, v ktorej sa prejavila jeho zraniteľnosť, ale aj jeho odolnosť vyplývajúca z dôležitosti, ktorú Európania prikladajú svojim výletom a dovolenkám. Ekonomická a hospodárska kríza, ktorá od roku 2008 vplýva na rôzne odvetvia, mala na dopyt po turistických službách pozoruhodný vplyv.

V tejto ťažkej situácii sa objavilo niekoľko problémov, ktoré musí sektor európskeho cestovného ruchu vyriešiť. Aby bol schopný na ne reagovať, musia všetci aktéri pôsobiaci v tomto sektore spojiť svoje sily a využívať konsolidovaný politický rámec, ktorý zohľadňuje nové priority zakotvené v stratégii Európa 2020: Európa musí byť aj naďalej najvýznamnejšou turistickou destináciou na svete a musí dokázať zhodnotiť bohatstvo a rozmanitosť svojich území.

Cestovný ruch je ekonomická činnosť, ktorá môže vytvárať rast a zamestnanosť v EÚ, prispievať k rozvoju a ekonomickej a sociálnej integrácii, najmä vo vidieckych a horských oblastiach, pobrežných oblastiach a na ostrovoch, ako aj v periférnych oblastiach, ultraperiférnych oblastiach alebo v regiónoch, ktoré sú v procese konvergenencie.

V roku 2012 patrila jedna z desiatich spoločností, ktoré vyvíjali činnosť v inom ako finančnom sektore, do sektoru cestovného ruchu. V tom čase bolo v takýchto spoločnostiach (ktorých bolo spolu 2,2 milióna) zamestnaných 12 miliónov osôb. Spoločnosti pôsobiace v sektoroch, ktoré súviseli s cestovným ruchom, zamestnávali 9,0% osôb zamestnaných v inom ako finančnom sektore a 21,9% osôb zamestnaných v sektore služieb. Príspevok sektora cestovného ruchu k celkovému objemu obchodu a pridaná hodnota k nákladom bola relatívne malá, a to 3,6% pokiaľ ide o objem obchodu a 5,5% pokiaľ ide o pridanú hodnotu (podniky pôsobiace v inom ako finančnom sektore).

Ubytovacie kapacity pre turistov, 2014, zdroj: Eurostat

	Number of establishments (units)	Number of bed places (thousands)	Nights spent by residents and non-residents (millions)
EU-28 (*)	570 268	30 913,0	2 654,0
Belgium	5 139	366,2	32,6
Bulgaria	3 163	314,3	21,7
Czech Republic	9 013	710,4	42,9
Denmark	1 118	420,0	29,6
Germany	50 925	3 318,6	366,5
Estonia	1 419	58,1	5,8
Ireland	6 574	205,9	29,2
Greece	34 522	1 238,6	95,1
Spain	47 689	3 483,0	404,0
France	28 895	5 109,9	402,3
Croatia	67 724	893,8	66,1
Italy	158 412	4 849,4	378,2
Cyprus	802	87,6	13,7
Latvia	644	39,1	4,2
Lithuania	2 062	72,9	6,5
Luxembourg	434	64,9	2,9
Hungary	4 176	435,6	26,1
Malta	166	41,9	8,8
Netherlands	9 214	1 373,6	99,8
Austria	20 329	993,6	110,4
Poland	9 885	694,0	66,6
Portugal	3 429	519,9	55,0
Romania	6 191	309,0	20,2
Slovenia	2 900	106,6	9,5
Slovakia	2 687	149,1	10,8
Finland	1 408	251,0	19,8
Sweden	4 259	805,3	52,3
United Kingdom (*)	87 079	4 001,0	303,6
Iceland (*)	916	:	4,3
Liechtenstein	86	2,0	0,1
Norway	2 707	575,3	30,6
Switzerland (*)	5 541	398,6	41,3
Montenegro (*)	524	149,3	9,2
FYR of Macedonia	441	43,4	1,5
Serbia	987	102,4	6,0
Turkey	:	:	130,0

(*) Estimate made for the purpose of this publication, based on available data.

(*) Number of establishments and bed places: 2013. Number of nights spent: 2012.

(*) 2013.

(*) Excluding holiday and other short-stay accommodation establishments.

(*) 2012.

Source: Eurostat (online data codes: tour_cap_nat and tour_occ_ninat)

Podľa výpočtov, obyvatelia (vo veku 15 a viac rokov) krajín EÚ-28 v roku 2014 vykonali 1 200 miliónov turistických ciest z osobných alebo obchodných dôvodov. Krátke cesty (jedna až tri noci) predstavovali viac ako polovicu (57,4%) z celkového počtu ciest (pozri tabuľku 1); tri štvrtiny všetkých ciest (74,9%) boli domáce, zvyšok zahraničné.

V niektorých členských štátoch bola viac ako polovica všetkých rekreačných ciest v roku 2014 do zahraničia; toto platí pre Luxembursko, Belgicko, Maltu a Slovinsko (ako aj Švajčiarsko). V prípade Rumunska, Španielska a Portugalska smerovalo menej ako 10,0% ciest obyvateľov do zahraničia. Zdá sa, že tieto čísla ovplyvňuje veľkosť členských štátov a ich zemepisná poloha (obyvatelia malých a severnejších krajín majú väčšiu tendenciu cestovať do zahraničia).

MODUL 5. UDRŽATELNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Podľa výpočtov za rok 2012 sa 61,1% populácie krajín EÚ-28 vo veku 15 a viac rokov zúčastňuje turistických aktivít z osobných dôvodov, to jest, ročne podniknú aspoň jednu cestu z osobných dôvodov. Znovu vidno veľké rozdiely medzi členskými štátmi EÚ, pretože index účasti sa pohyboval medzi 25,1% v Rumunsku (údaje zodpovedajúce roku 2013) a 88,5% vo Fínsku.

Podľa výpočtov však v roku 2014 bolo dostupných viac ako 570 000 turistických ubytovacích zariadení v krajinách EÚ-28, ktoré spolu ponúkali takmer 31 miliónov miest. Tretina všetkých miest v štátoch EÚ-28 (32,2%) bola skoro celá sústredená v dvoch členských štátoch a to Francúzsku (5,1 milióna) a Taliansku (4,8 milióna), nasledovalo Spojené kráľovstvo (údaje za rok 2013), Španielsko a Nemecko.

Ekonomický význam medzinárodného cestovného ruchu možno zmerať preskúmaním vzťahu medzi príjmom z medzinárodného cestovného ruchu a HDP (hrubým domácim produktom); tieto údaje pochádzajú zo štatistiky účtovných závierok a zahŕňajú obchodné a rekreačné cesty. V roku 2014 malo v EÚ najvyšší koeficient príjmu z cestovného ruchu a HDP Chorvátsko (17,2%), Malta (14,4%) a Cyprus (12,3%), čo potvrdzuje význam cestovného ruchu v týchto krajinách. V absolútnych číslach boli v roku 2014 najväčšie príjmy z medzinárodného cestovného ruchu zaznamenané v Španielsku (49 000 miliónov EUR) a Francúzsku (43 200 miliónov EUR), po nich nasledovali Spojené kráľovstvo, Taliansko a Nemecko (ktoré zaznamenali príjem 33 000 až 35 000 miliónov EUR).

Nemecko v roku 2014 zaznamenalo druhé najväčšie náklady spojené s medzinárodným cestovným ruchom, celkovo 70 300 miliónov EUR, po ňom nasledovali Spojené kráľovstvo (47 800 miliónov) a Francúzsko (36 700 miliónov).

V roku 2014 bolo Španielsko členským štátom s najväčším príjmom z cestovného ruchu (35 400 miliónov EUR), zatiaľ čo Nemecko zaznamenalo väčší deficit (-37 600 miliónov).

4.3. Podpora konkurencieschopnosti sektoru cestovného ruchu v Európe

Zlepšovanie konkurencieschopnosti cestovného ruchu v EÚ s cieľom dosiahnuť jeho dynamický a udržateľný rast zohráva zásadnú úlohu pri posilňovaní tohto sektora. Aby sa tento cieľ dosiahol, je potrebné rozvíjať v cestovnom ruchu inovácie, zlepšovať kvalitu ponuky vo všetkých jej aspektoch a zlepšovať profesionálne kompetencie v tomto sektore, usilovať sa o vyriešenie problému sezónnosti dopytu, diverzifikovať ponuku turizmu, a tiež prispieť k zlepšeniu štatistických údajov a súvisiacich analýz.

Sektor cestovného ruchu má významný potenciál v oblasti rozvoja podnikania, keďže veľká väčšina firiem sú malé a stredné podniky. Okrem toho vznikajú významné synergie s remeselným a tradičnými aktivitami, ktoré môžu prispieť k zachovaniu kultúrneho dedičstva a rozvoju miestnych ekonomík.

Preto sa stanovili tieto opatrenia na podporu konkurencieschopnosti sektora cestovného ruchu v Európe:

a) Podpora diverzifikácie turistického ponuky

EÚ môže prispieť k diverzifikácii ponuky, čím sa podporia vnútorné európske toky vďaka valorizácii turistických produktov na európskej úrovni. Nadnárodné synergie môžu podporiť lepšiu propagáciu a zviditeľňovanie cestovného ruchu. Týmto prístupom možno pokryť všetky rozmanité druhy dedičstva:

- kultúrne (vrátane kultúrnych trás),
- tvorba súčasnej kultúry,
- chránené prírodné oblasti,
- cestovný ruch zameraný na zdravie a wellness (vrátane termálnych kúpeľov),
- vzdelávací cestovný ruch,

MODUL 5. UDRŽATELNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- víno a gastronómia,
- cestovný ruch zameraný na históriu,
- cestovný ruch zameraný na šport,
- cestovný ruch zameraný na religiozitu,
- vidiecky cestovný ruch a
- cestovný ruch, ktorý valorizuje námorné a podmorské dedičstvo, ako aj industriálne dedičstvo alebo ekonomický ráz krajiny.

Komisia s týmto cieľom iniciovala spoluprácu s Európskou radou v oblasti cestovného ruchu zameraného na kultúru s cieľom lepšie zhodnotiť jeho vplyv a zabezpečiť mu lepšiu viditeľnosť.

V posledných rokoch sa začali vykonávať ďalšie nadnárodné iniciatívy, napríklad európske turistické cyklotrasy alebo pútnické trasy, napríklad „Via Francigena” alebo pútnická cesta Santiaga de Compostela. Komisia sa domnieva, že niektorým z týchto iniciatív by výrazne pomohlo, keby boli uznané na európskej úrovni, čím by sa posilnil ich medzinárodný charakter. Takéto uznanie na európskej úrovni môže vytvoriť rovnakú dynamiku ako úspešný projekt Európskych hlavných miest kultúry, ktoré fungujú ako katalyzátor pre miestny rozvoj a cestovný ruch, pričom každý rok prebieha veľmi ambicióznym a atraktívnym kultúrnym programom na európskej úrovni. Tento model by sa mohol rozšíriť aj na oblasti, ktoré sú súčasťou siete Natura 2000, do ktorej patrí viac ako 17% európskeho územia a ktoré sú zaujímavé z hľadiska cestovného ruchu, za podmienky, že sa v daných prírodných oblastiach bude rešpektovať zásada ochrany prírody.

OČAKÁVANÉ OPATRENIA:

- 1) Vykonávať ucelenú stratégiu zameranú na rôzne formy podpory dopytu v oblasti turizmu a zlepšovať valorizáciu spoločného európskeho dedičstva, najmä pomocou označenia „Európske dedičstvo” a iných aktivít, ako je Európske sympóziium zamerané na dedičstvo a Cena Európskej únie v oblasti dedičstva.
- 2) Podporovať využívanie stratégie v oblasti cestovného ruchu zameraného na prírodné dedičstvo, ktoré budú ťažiť aj z iniciatív pozostávajúcich z udeľovania symbolov/značiek kvality.

b) Rozvíjať inovácie v sektore turistického ruchu

Pre konkurencieschopnosť cestovného ruchu a posilnenie prepojení s inými sektormi sú dnes rozhodujúce inovácie a nové informačné technológie. Ich využívanie by mali propagovať verejné a súkromné subjekty pôsobiace v turistickom ruchu, najmä malé a stredné podniky, a to prostredníctvom informačných kampaní a iniciatív a tiež prostredníctvom vhodného využívania rôznych vnútroštátnych a európskych programov.

Je tiež potrebné zrýchliť integráciu nástrojov a služieb informačnej spoločnosti, najmä tých, ktoré poskytujú malé a stredné podniky, do cestovného ruchu a pomôcť rôznym subjektom pôsobiacim v tomto odvetví, aby mali prístup k relevantným nástrojom.

OČAKÁVANÉ OPATRENIA:

- 3) Komisia spustí platformu „IKT a cestovný ruch“ ktorú vytvorili zainteresované strany, s cieľom pomôcť cestovnému ruchu a firmám, ktoré v ňom pôsobia, aby sa prispôbili vývoju na trhu s novými informačnými technológiami a s cieľom zvýšiť jeho konkurencieschopnosť, pričom sa čo najviac budú využívať synergie medzi týmito dvomi sektormi.
- 4) Komisia pri prípravách budúceho oznámenia o elektronickom obchode na vnútornom trhu zhodnotí uplatňovanie smernice o elektronickom obchode a v tejto súvislosti preskúma možnosti posilnenia integrácie sektora turistického ruchu.

c) Zlepšovať profesionálne kompetencie

Modernizácia turistických aktivít by mala byť sprevádzaná zvýšeným úsilím o zlepšenie profesionálnych kompetencií pracovníkov v tomto sektore, najmä s cieľom pomôcť im prispôbiť sa novým technológiám a očakávaniam, pokiaľ ide o ponuku, napríklad v oblasti zdravia a wellness, a posilniť ich mobilitu. Takéto úsilie je v súlade s rámcom stratégie Európa 2020, a jednej z jej hlavných iniciatív: Program pre nové kvalifikácie a pracovné miesta.

OČAKÁVANÉ OPATRENIA:

- 5) Komisia bude s cieľom podporiť odbornú prípravu v sektore cestovného ruchu propagovať možnosti rôznych programov EÚ, napríklad Erasmus+ alebo rámcový program pre konkurencieschopnosť a inováciu (CIP) vrátane podprogramov „Erasmus pre mladých podnikateľov“ a „Elektronické kompetencie pre inováciu“.

d) Podporovať rozšírenie turistickej sezóny

Lepšie využitie existujúcich turistických infraštruktúr a zamestnancov mimo sezóny by firmám umožnilo zlepšiť využívanie ich infraštruktúr a produktivitu vďaka stabilnejším a motivovanejším zamestnancom. Prvým krokom v tejto oblasti bola iniciatíva „CALIPSO“, ktorá umožnila vypracovanie inventára osvedčených postupov existujúcich členských štátoch.

OČAKÁVANÉ OPATRENIA:

- 6) Podporiť mechanizmus dobrovoľných turistických výmen medzi členskými štátmi, ktoré umožnia cesty mimo sezóny, a to najmä niektorých kľúčových skupín, ako sú mladí ľudia, seniori, ľudia s obmedzenou mobilitou a rodiny s nízkym príjmom.
- 7) Vypracovať dobrovoľný mechanizmus výmeny informácií online s cieľom lepšie koordinovať školské prázdniny v členských štátoch, bez toho, aby sa tým zasahovalo do kultúrnych tradícií.

e) Konsolidovať základňu socioekonomických poznatkov v oblasti cestovného ruchu

Komisia sa nazdáva, že pri posilňovaní konkurencieschopnosti je nevyhnutné vytvoriť na európskej úrovni lepšiu základňu socioekonomických poznatkov týkajúcich sa cestovného ruchu a jeho vzťahu k životnému prostrediu. V tejto súvislosti je významným krokom prebiehajúca revízia smernice 95/57/ES o zhromažďovaní štatistických

informácii v oblasti cestovného ruchu, keďže sa v rámci nej prehodnotí vývoj cestovného ruchu v Európe a potreby užívateľov.

Komisia však súhlasí s tým, že okrem toho bude podporovať spoluprácu na európskej úrovni medzi členskými štátmi, destináciami, zástupcami sektora a súkromnými a verejnými subjektmi s cieľom konsolidovať štatistické údaje a analýzy týkajúce sa tohto sektora. Komisia považuje za potrebné, aby výskumné inštitúcie, univerzity a verejné a súkromné výskumné centrá vytvárali siete poznatkov, a to v úzkej spolupráci s regionálnymi a národnými orgánmi, národnými turistickými úradmi, štatistickými úradmi a inými subjektmi, bez toho, aby sa tým obmedzovala koordinačná úloha Eurostatu na európskej úrovni v oblasti štatistiky. Koordinácia a výskum v oblasti cestovného ruchu na európskej úrovni sú tiež potrebné, aby vznikol ucelenejší prístup a väčšie synergie. Preto je tiež potrebné spolupracovať s európskymi a medzinárodnými organizáciami, napríklad OECD alebo UNWTO.

OČAKÁVANÉ OPATRENIA:

- 8) Komisia v rámci svojho každoročného oznámenia s názvom Rámec ukazovateľov spotrebného trhu, zabezpečí monitoring trhu a spokojnosti európskych zákazníkov s rôznymi službami (doprava, prenájom, ubytovanie, výletné balíky, prázdninové balíky a okružné balíky).
- 9) Komisia zanedlho vypracuje pilotný projekt s cieľom vytvoriť sieť výskumných inštitúcií, univerzít, súkromných a verejných výskumných centier a národných úradov pre cestovný ruch.
- 10) Komisia bude podporovať vybudovanie „virtuálneho centra pre cestovný ruch“ s cieľom podporiť a koordinovať výskumné činnosti jednotlivých vnútroštátnych inštitúcií a poskytovať socioekonomické údaje týkajúce sa cestovného ruchu na európskej úrovni.

4.4. Propagácia udržateľného, zodpovedného a kvalitného cestovného ruchu

Komisia na úrovni EÚ vytvorila niekoľko nástrojov, aby podnikom pomohla s Európskym systémom environmentálneho manažmentu a auditu. Európske firmy pôsobiace v oblasti cestovného ruchu však na problémy spojené s udržateľnosťou reagujú veľmi odlišne.

Komisia vychádzala z iniciatívy, ktorá sa vykonáva v spolupráci so sieťou európskych regiónov pre udržateľný a konkurencieschopný cestovný ruch (NECSTouR) a sieťou destinácií EDEN, s cieľom vytvoriť systém ukazovateľov udržateľného manažmentu destinácií. Takéto postupy by sa mali rozšíriť, aby európske turistické destinácie prijali účinné postupy na podporu udržateľnosti cestovného ruchu. Je preto nevyhnutné podporovať iniciatívy, ktoré propagujú zodpovedné riadenie zdrojov (energie, voda, suroviny, atď.) a zabezpečia optimálne podmienky pre služby a bezpečnosť, najmä pri prijímaní seniorov a ľudí so zníženou mobilitou.

Európska komisia tiež zabezpečuje tieto opatrenia:

- organizácia informačných kampaní pre európskych turistov zameraných na zvolené destinácie a dopravné prostriedky, vzťah k miestnemu obyvateľstvu a tiež boj proti vykorisťovaniu detí a žien
- podpora európskej značky kvality pre cestovný ruch s cieľom zvýšiť bezpečnosť a dôveru turistov v turistické produkty a odmeňovať dôsledný manažment tých profesionálov, ktorí sa usilujú poskytovať kvalitné produkty, s ktorými sú zákazníci spokojní
- zjednodušenie identifikácie rizík, ktorým európsky cestovný ruch čelí v súvislosti so zmenou klímy, s cieľom vyhnúť sa investíciám, ktoré vedú k stratám a preskúmať možnosti vypracovať alternatívne ponuky pre turistov
- podpora Európskej charty udržateľného cestovného ruchu v chránených oblastiach
- návrh stratégie udržateľného cestovného ruchu v pobrežných a morských oblastiach
- zaviesť alebo posilniť spoluprácu medzi Európskou úniou a najdôležitejšími krajinami s rozvíjajúcou sa ekonomikou (Čína, Rusko, India, Brazília) a krajinami v okolí Stredozemného mora s cieľom podporiť udržateľný rozvoj cestovného ruchu a zodpovedné modely, ako aj výmenu najlepších postupov
- podpora portálu „visiteurope.com“ s cieľom zvýšiť príťažlivosť Európy ako miesta s kvalitnými destináciami a udržateľným cestovným ruchom, najmä vo vzťahu ku krajinám s rozvíjajúcou sa ekonomikou

- podporiť vykonávanie spoločných opatrení zameraných na propagáciu veľkých medzinárodných podujatí alebo podporiť veľtrhy a významné výstavy zamerané na cestovný ruch

5. Vidiecky cestovný ruch.

Vidiecky cestovný ruch môže byť definovaný ako „súbor turistických aktivít, ktoré sú rozvíjané v kontakte s prírodou a farmárskym životom v malých vidieckych komunitách“.

Táto definícia môže zahŕňať aj ostatné sektory, ako je ekoturizmus, športový alebo dobrodružný cestovný ruch, podľa toho, čo najlepšie charakterizuje definíciu a čo je pre ňu špecifické: „prenájom izieb či domov vo vidieckych oblastiach a súbor činností, ktoré je možno vykonávať v týchto oblastiach“.

Vidiecky cestovný ruch vzniká čiastočne v dôsledku krízy, ktorá panuje na vidieku po celé roky, sťahovanie z vidieka do miest je znamením, že ekonomické istoty na vidieku sa strácajú a ľudia vidia len jedinú možnosť života a to presťahovaním sa do miest (Pérez de las Heras, M., 2003).

Z pohľadu Európskej únie, vidiecky cestovný ruch sa považuje ako dobrým nástrojom na revitalizáciu a oživenie vidieckeho obyvateľstva, preto sú zavedené ekonomické fondy - Program LEADER, cez ktorý je financovaná rekonštrukcia pôvodných vidieckych domov na ubytovanie pre turistov, vytváranie nových remeselníckych výrobkov a tradičného obchodu, atď.

Analýza udržateľnosti vidieckeho cestovného ruchu je považovaná za jednu z najdostupnejších s ohľadom na environmentálnu a sociálnu zložku a menšiu časť ekonomickej. Z tohto dôvodu je potrebné analyzovať tieto zložky samostatne.

Environmentálne hľadisko

Vidiecky cestovný ruch je rozvíjaný v prostredí viac či menej zachovalom a v starobyľých obnovených budovách. Problém narastá v prípade, že cieľom je realizovať projekt vidieckeho cestovného ruchu v meste, ktoré už stratilo svoju identitu vidieka, kde sú domy z tehál a nezostali takmer žiadne starobylé budovy. V tomto prípade sú veľmi malé nádeje, že tento sektor bude úspešný. Všeobecne platí, že vidiecky cestovný ruch v krajinách, ako je Rakúsko, Taliansko, Francúzsko či Španielsko sa realizuje v obciach s neobyčajnou vidieckou tematikou, kde sú zachované rodové zvyky a tradície.

Je dôležité, aby si boli majitelia vidieckych domov vedomí dôležitosti dosiahnuť na jednej strane „autenticnosť“ vidieckeho cestovného ruchu a na druhej strane aj využívanie nových integrovaných technológií:

- a) Autenticnosť: je to, čo robí vidiecky dom presne takým, inými slovami, že nestratil svoju pôvodnú vidiecku identitu. Turista nájde presne to, čo hľadá, to znamená, to čo nemá vo svojom vlastnom dome: starožitný nábytok, jednoduché steny, suché kvety, staré predmety, ktorými je dom zariadený...niečo, čo mu v konečnom dôsledku pripomína jeho rodinný dom v obci, kde sa narodil, odkiaľ pochádza, keď bol ešte dieťa. Ale tiež aj pri pohľade na gastronómiu, ktorá je stále pôvodná a naturálna; domáce produkty, ako sú maslo a džemy, pečivo a cestoviny vyrobené doma, alebo v peci, atď.
- b) Nové integrované technológie: napríklad použitie fotovoltaičných solárnych panelov či tepelnej energie pre výrobu elektriny alebo teplej vody, použitie zariadení na úsporu svetla a vody, používanie nastaviteľných automatických dávkovačov na šampón a gél, atď.

Ak chcete vedieť, ako možno spojiť tieto dva prvky a nájsť rovnováhu medzi nimi, je to veľkou výzvou vidieckeho cestovného ruchu v otázke životného prostredia, pretože udržateľnosť vo vidieckom cestovnom ruchu, z ekologického hľadiska, je vytvorená z drobných detailov, ktoré v mnohých prípadoch nevyžadujú veľké investície a úsilie, môžu priniesť zaujímavé výhody.

Aj ďalšie aktivity organizované etnologickými múzeami, návštevy starých mlynov, remeselníckych centier, vychádzky na koni, turistické trasy pre peších, atď., možno rozvíjať bez toho, aby došlo k poškodeniu životného prostredia.

Sociálne hľadisko

To bude závisieť na podnikateľoch v sektore, aby bolo možné získať prínos z cestovného ruchu pre miestne obyvateľstvo, propagáciou reštaurácií, obchodov, barov, rovnako ako aj podnecovanie na obnovu opustených tradičných činností, ako sú napríklad krosná na tkanie, mlyny, kováčstvo, eko-múzeá, atď. a turisti môžu tieto miesta navštíviť a utrátiť nejaké peniaze. Všeobecne platí, že vždy, keď nejde o masový cestovný ruch, obvykle miestne obyvateľstvo dobre prijíma turistov, spokojnosť turistov je docieľaná tým, že je len málo návštevníkov súčasne v rovnakom mieste a v rovnakom čase.

Ekonomické hľadisko

Ako už bolo spomenuté, vidiecky cestovný sa objavil v Európe s cieľom byť vyváženou kompenzačnou rentou a nie samotným biznisom. Hlavnou myšlienkou bolo, že poľnohospodárski predajcovia a obchodníci s dobytkom už dlhšiu dobu nedosahovali zisky zo svojich obvyklých prác a tie boli kompenzované prenájmom obydlí pre turistov a ochota stráviť s turistami pár dní. Okrem toho, turisti sa aktívne zúčastňovali na poľnohospodárskych prácach, napríklad pri zbere vajíčok od sliepok, kŕmení hospodárskych zvierat, dojení kráv, atď.

Avšak, v dnešnej dobe sa táto koncepcia zmenila a mnoho podnikateľov vo vidieckom cestovnom ruchu sa tejto činnosti venuje všeobecne, takže sú závislí výhradne na nájomnom od turistov. To spôsobuje množstvo súvisiacich problémov, pretože sa jedná o veľmi sezónne aktivity, ktoré sú obmedzené na víkendy a Vianoce, Veľkú noc a letné prázdniny, sezónnosť je niečo naozaj veľmi nebezpečné, ak sa niekto pokúsi žiť výlučne z nej.

Ekonomická životaschopnosť vidieckeho cestovného ruchu je založená na dôkladnom plánovaní pred samotným začatím projektu, stanovením existujúcich reálnych obchodných možností, ak je možné, aby boli kompatibilné s inou hospodárskou činnosťou. Najmä ak k tomu zahrniete environmentálnu a sociálnu stránku, je potrebné sa odlišovať od ostatných vidieckych ubytovacích zariadení, posilniť inovácie s cieľom dopomôcť si v boji proti sezónnosti, čo priláka turistov po celý rok. V tomto zmysle, udržateľnosť je príležitosť.

Vidiecky cestovný ruch môže ísť ruka v ruke s iným typom kultúrneho cestovného ruchu, ako je náboženský cestovný ruch, kúpeľno-liečebný, gastronomický, golfový, kultúrno-poznávací cestovný ruch a podobne, ktorý môže byť tiež vytvorený vo vidieckych oblastiach.

6. Športový cestovný ruch.

Tento typ cestovného ruchu možno definovať ako pohyb spojený s vykonávaním športovej činnosti, v tejto oblasti sa jedná o tie športové aktivity, ktoré sa uskutočňujú v prírode, vonku.

Športový cestovný ruch je sektor, ktorý vzrástol v posledných rokoch dramatickým spôsobom, predovšetkým z dôvodu záujmu o nové aktivity vo vonkajšom prostredí, ako aj nárastom mnohých nových športov, ktoré pred rokmi neexistovali. Avšak, v tejto bohatej škále športových aktivít je dôležité analyzovať udržateľnosť v každom športe zvlášť, v závislosti na jedinečnosti. V tomto zmysle sa budeme každej činnosti venovať podľa toho, v akom prostredí sa vykonáva, z troch hľadísk:

Environmentálne hľadisko

a) Suchozemské prostredie: zahŕňa tradičné športy ako jazdu na bicykli alebo preteky, tradičnú turistiku a horolezectvo a úplne nové aktivity ako je trekking, horská cykloturistika, alebo športy na motorových vozidlách. Krátko analyzujeme niektoré z nich:

- *Beh*: minimálny negatívny vplyv na životné prostredie, aj keď to závisí od počtu bežcov a dĺžky trasy. V každom prípade, dôležitejší vplyv na životné prostredie je erózia pôdy, strata vegetácie, rovnako ako odpad, ktorý po sebe bežci zanechávajú. Napriek tomu je možné povedať, že je to celkom udržateľný druh športu.

- *Cyklistika alebo horská cyklistika:* bicykle sú považované za dopravný prostriedok, ktorý je najviac ekologický. Je mnoho turistov, ktorí najazdia na bicykli každý rok stovky kilometrov. Ide o činnosť, ktorá umožňuje, aby si človek užíval cestu, krajinu, miesta a ľudí, pričom v rovnakom čase aj športuje.

Avšak, oslavy športových súťaží v cyklistike môžu spôsobiť vážne ekologické problémy. Dochádza k výstavbe nových infraštruktúr pre priechod cyklistov alebo asfaltových ciest, aby mohli prejsť účastníci. Okrem veľkého množstva ľudí, ktorí sa podieľajú na tomto type akcií a nielen divákov, ale aj cyklistov, čo predpokladá veľký dopad na prostredie, keď sa zhromaždí veľké množstvo ľudí v rovnakom čase a na rovnakom mieste.

Horský bicykel má len málo spoločné alebo skôr nič s bežným typom bicykla. Na rozdiel od tradičného bicykla, ktorý sa pohybuje na cestách, dráhach alebo chodníkoch, horské bicykle sú veľmi nebezpečné, devastujú vegetáciu, ktorá im bráni v ceste a narušujú pôdu, preto je ich vplyv oveľa väčší.

- *Turistika, trekking a ďalšie horské športy (horolezectvo, atď.):* tradičnú turistiku možno považovať za viacmenej neškodnú pre životné prostredie, ak sa vykonáva na usporiadaných chodníkoch alebo pomocou turistických značiek. Trekking je považovaný za turistiku na vyššej úrovni, kde hora nie je prekážkou a vyžaduje sa väčšia fyzická príprava na dlhé prechádzky, keď sa cestovateľ presúva po dlhších trasách, z hľadiska ochrany životného prostredia je to trochu agresívnejšia forma turistiky.

Vo vzťahu k športom ako je horolezectvo, zdolávanie útesov, speleológiu atď., vzťah k životnému prostrediu je veľmi odlišný, pretože niektoré hory alebo jaskyne sa stali už historickými pamiatkami, sú viac odrazom masovej turistiky ako športovou aktivitou.

- *Jazda na motorových vozidlách:* činnosti, ktoré využívajú motorové vozidlá v prírode. V tomto prípade je tlak na pôdu, ktorý vytvárajú 4x4 vozidlá alebo motocykle veľmi veľký, aj veľmi rozsiahly negatívny vplyv na životné prostredie, ktoré tieto športy môžu spôsobiť. V rámci vplyvu na environment je možné zdôrazniť hluk (poškodenie nadmerným hlukom) spôsobený týmito vozidlami, ktoré sú nebezpečné pre všetky typy miestnych živočíšnych druhov ako aj pre zvyšok turistov, ktorí túto oblasť navštevujú. Okrem toho, použitie vozidiel zvyšuje úroveň kontaminácie vzduchu v mieste rekreácie a aj okolia, vytvára značné množstvo emisií CO₂. Navyše je potrebné dodať aj obrovskú eróziu pôdy, rušenie zvierat, poškodenie pôdy a vodných tokov, atď. Z tohto dôvodu sa jedná o úplne neudržateľnú činnosť v prírodnom prostredí, aj keď v súčasnosti existujú opatrenia na zníženie dopadu motorových vozidiel (ekologické kolesá, tlmiče..)
- *Lyžovanie a ďalšie zimné športy (psie záprahy, snežný skúter, snowboard, atď.):* tento typ aktivít realizuje veľké množstvo domácich turistov, ale aj zahraničných z iných krajín. Lyžovanie samo o sebe nie je činnosť, ktorá spôsobuje významné škody na životnom prostredí, ale potrebná infraštruktúra na vykonávanie

tohto druhu športu pôsobí negatívne: hotelové komplexy, cesty, reštaurácie, bufety, obchody, atď. Výstavba lyžiarskeho strediska výrazne zasahuje do životného prostredia. Ešte viac v prípade, keď je potrebné inštalovať umelé snehové delá, kedy dochádza k veľkej spotrebe energie, niekedy je to ťažké ekonomicky vykryť, pretože vysoké teploty zabráňujú použitiu týchto zariadení.

Iné druhy športov praktizované na snehu, ako beh na lyžiach a turistické bežkovanie na tvrdom teréne spôsobujú menšie škody na životnom prostredí, pretože nevyžadujú lyžiarske stredisko na realizáciu aktivity, patria sem aj psie záprahy. Snežný skúter, ktorý závisí od druhu použitia, spôsobuje hluk, eróziu a znečistenie ovzdušia.

Treba však povedať, že lyžiarske strediská predstavujú dôležitý zdroj príjmu pre príľahlé obce, pretože turisti míňajú peniaze vo všetkých typoch zariadení, vznikajú v týchto lokalitách nové pracovné miesta. V skutočnosti si mnoho obyvateľov želá, aby bol lyžiarsky areál vystavaný práve v ich okolí. Preto je dôležité si vytvoriť vhodný plán realizácie, úlohy naplánovať a vykonať štúdie lyžiarskych potrieb v zóne, a aj štúdiu vplyvu na životné prostredie. Potom, keď je zvolená lokalita, je potrebné minimalizovať škody na životnom prostredí, pri výbere ekologickejších alternatív. Nové technológie ponúkajú možnosti, ako je napríklad použitie elektrických transportov, súkromných parkovísk vozidiel, použitie starých budov na výstavbu reštaurácií, hotelov, atď.

- *Jazda na koni*: je činnosť, ktorej vplyv na životné prostredie je minimálny, avšak dochádza k erózii pôdy, ktorá je spôsobená prechodom zvierat. Závisí hlavne od správania jazdcov a ich povedomia, od čoho sa odvíja aj spôsobený hluk a vyhadzovanie odpadkov. Mnoho z týchto typov výletov jazdy na koni sa uskutočňuje na špeciálnych trasách so sprievodcom, ktorý musí mať zodpovednosť za správanie turistov, ktorí sa tešia tejto aktivite a vedie ich spôsobom šetrným k životnému prostrediu.
- *Canyoning*: táto činnosť spočíva v spôsobe prechodu kaňonu, v ktorom je zvyčajne vodný tok a prekonaním všetkých prekážok, ktoré sa môžu v ceste objaviť. Je to pomerne nová športová aktivita, ale každý rok narastá počet nadšencov. V súčasnej dobe mnoho športových portálov ponúka tento druh expedície.

Nadmerné množstvo účastníkov je v skutočnosti jeden z hlavných negatívnych dopadov. V hlavnej sezóne môžu existovať desiatky ľudí v rovnakom čase na rovnakom mieste, čo vykonávajú canyoning a tým je spôsobené vážne nebezpečenstvo pre životné prostredie, prekročí sa dovolené ekologické a psychologické zaťaženie a tak sa stáva nebezpečným pre samotných účastníkov. Ďalší z pridaných problémov je, že miesta, kde je táto činnosť zvyčajne praktizovaná sú na hranici ekologickej rovnováhy, sú to územia niektorých živočíšnych druhov, ktorým môže ľudská činnosť prekážať. To je prípad vtákov, ktoré žijú v skalných stenách, vodných vtákov hniezdiacich na brehoch, rovnako ako rýb, obojživelníkov a bezstavovcov, ktoré môžu byť obťažované nadšencami canyoningu.

Canyonisti prechádzajúci cez skaly a vodné toky vytvárajú eróziu a spôsobujú hluk na miestach, ktoré boli doposiaľ nedotknuté a pokojné.

Za účelom zníženia týchto vplyvov na životné prostredie, je nutné sa obhliadnuť na zodpovednosť firiem pracujúcich v aktívnom cestovnom ruchu a poukázať na to, že vykonávanie týchto aktivít by sa malo realizovať spôsobom, ktorý je najviac kompatibilný s ochranou životného prostredia. Tiež je dôležitá legislatívna úprava, ktorá by mala stanoviť, kde je možné tento šport aktívne vykonávať a kde je to zakázané, rovnako ako aj vydať obmedzenia v každej oblasti, aby sa zabránilo maximálnemu vplyvu na životné prostredie, rovnako ako aj osobným rizikám.

b) Vodné prostredie:

- *Aktivity na lodi:* do tejto sekcie patria činnosti ako kajakovanie, rafting, jazda na motorových člnoch, vodné bicykle atď.

V prvom rade je potrebné rozlišovať medzi športmi, ktoré sú motorové a ktoré nie sú. Pretože všetky prostriedky, ktoré spotrebúvajú palivo, predstavujú viacero podstatných vplyvov na životné prostredie, zvyšovanie hluku, emisie CO₂, ako aj iné špecifické škody pre vodné prostredie, ako je znečistenie vody prostredníctvom emisií, oleja a paliva a na druhej strane môžu spôsobiť vážne škody na faune a flóre.

Okrem toho, pre motorové člny a aj nemotorové je treba vybudovať potrebnú infraštruktúru (prístavy, lodenice, móla, atď.), ktorá tiež spôsobuje škody v životnom prostredí ako je napr. olejová škvrna.

Iné spôsoby vodných športov ako rafting (splavovanie rieky) alebo hydrospeed, pri ktorom sa na splavovanie riek používa gumový plavák, na ktorom človek leží a je v priamom kontakte s vodou a vlnami, pričom sa poháňa nohami.

Ekologické škody sú podobné ako v canyoningu: hluk, erózia brehov, ktoré sú priechodné.

- *Aktivity pod vodou:* jednoduché potápanie a potápanie s kyslíkovým prístrojom. Tieto vplyvy na životné prostredia do značnej miery závisia od praktík potápačov. Všeobecne platí, že miesta, kde sa praktizuje tento druh športu sú veľmi ekologicky nestabilné, pretože za normálnych okolností sa realizujú na koralových útesoch, živých ekosystémoch, ktoré sú vzájomne závislé. Hlavné poškodenia, ktoré môžu nastať, sú:
  - Poškodenie útesov spôsobené kotvením lodí

- Znečistenie vody olejom, benzínom z lodí, ktoré prepravujú potápačov
- Zmeny správania vodných živočíchov v dôsledku prikrmovania

Aby sa zabránilo negatívnemu vplyvu vodných športov je potrebné: vytvoriť normy, ktoré zamedzia vykonávaniu týchto aktivít v oblastiach, ktoré sú chránené, stanoviť počet ľudí, ktorí sa môžu potápať súčasne na rovnakom mieste a čase; vychovávať potápačov, aby sa správali v záujme etického kódexu a chránili koralové útesy.

c) Vzdušné prostredie:

Tento druh činnosti sa v posledných rokoch dost' rozširuje. Rozdeľuje sa podľa toho, či sa používa motor alebo sa vyžaduje len prostriedok na lietanie, ako lietadlá, ultra ľahké vznášadlá, vrtuľníky, parašutizmus, vznášanie bez motora ... a súbor činností, ktoré nevyžadujú motor: plachtenie na rogalách, paragliding, let balónom a freeflight.

Hoci existuje množstvo aktivít, vo všeobecnosti má ich vplyv na životné prostredie veľa spoločného:

- V prípade motorových prostriedkov, prispievajú k zvýšeniu znečistenia ovzdušia, pretože spaľovanie paliva produkuje emisie plynov, ktoré spôsobujú skleníkový efekt. Okrem toho môžu byť nepríjemné pre voľne žijúce zvieratá, ktoré žijú v týchto oblastiach. Tiež niektoré z týchto aktivít potrebujú malé letiská, pristávacie dráhy, využívajú pôdu, ktorá mohla byť použitá inak.

- Lietanie bez motora: vzlietanie sa vykonáva na vysokom kopci alebo hore, čo spôsobuje poškodenie pôdy pri vzlete, plašenie vtákov, orlov a supov a ďalších dravých vtákov, ktoré obývajú tieto oblasti. Niekedy môže dôjsť ku kolízii s vtákmi, ktoré tiež využívajú tepelné prúdy na lietanie a plachtenie.

d) Ostatné aktivity:

Patrí sem poľovníctvo a rybolov. Dve športové aktivity, ktoré lákajú tisíce turistov ročne, ktorí sa pohybujú z regiónu do regiónu. Vplyv na životné prostredie závisí predovšetkým od ľudí. Ak sú dobre organizovaní, žiadny z nich nespôsobí vážne problémy. V prípade rybolovu môže mať za následok zníženie biodiverzity, teda pokles počtu živočíšnych druhov, znečistenie vôd prostredníctvom úniku olova a iných kvapalín, či pevných látok.

S ohľadom na poľovníctvo, napriek predstave, že sa jedná o športovú činnosť, poľovník si je vedomý toho, na aké druhy môže poľovať a ktoré druhy sú chránené. To má dopady na životné prostredie, ktorým sa nemožno vyhnúť, napríklad:

- narušenie prirodzenej rovnováhy prostredia pri zavedení živočíšnych druhov na vyčlenené územie lovu,
- vyhadzovanie odpadu,

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- vybudovanie trás pre zvýšený pohyb vozidiel,
- rozdelenie pozemkov plotovým ohraničením,
- znečistenie vody a pôdy olovom

Pre dosiahnutie udržateľného poľovania je potrebné požadovať celkovú administratívnu kontrolu nad touto činnosťou, poľovník musí vykonať test na získanie licencie, nevyhnutná je aj informovanosť o praktikách tejto činnosti, aby nespôsobovala škody na životnom prostredí.

Nezahŕňame do tejto činnosti neselektívne metódy lovu, ako sú pasce, slučky alebo jedy, ktoré sú absolútne neprípustné.

Rovnaké kritériá by mali byť použité aj pre rybolov, aby sa zabránilo prekročiť hranicu únosnosti oblasti, kde sa rybolov vykonáva a loviť spôsobmi, ktoré sú šetrné k životnému prostrediu.

Ekonomické hľadisko

S výnimkou veľkých zariadení, ako sú lyžiarske strediská a veľké poľovné revíry, cestovný ruch býva zvyčajne založený na malom podnikaní a vytvorený v oblasti samotnými miestnymi obyvateľmi. Ako už bolo uvedené, problém je v sezónnosti, pretože nie všetky športové aktivity sa môžu vykonávať v priebehu celého roka.

Musíme vziať do úvahy, že vždy existuje riziko, tzv. „monokultúry cestovného ruchu“, ktorá vníma športový cestovný ruch ako jediný zdroj príjmov. V tomto zmysle je najlepšie rozšíriť ponuku: športový cestovný ruch spojiť s vidieckym cestovným ruchom a ekoturizmom, aj naďalej podporovať tradičné činnosti, ktoré dodávajú miestam na rekreáciu autenticnosť.

Sociálne hľadisko

Je dôležité poukázať na to, že je vhodné zapojiť do činností cestovného ruchu aj miestne obyvateľstvo, účasťou vo svojich vlastných spoločnostiach, alebo aj v iných podnikoch, ktoré nepriamo pracujú s turistami, alebo tiež kvôli výhodám športového cestovného ruchu, ktorý nepriamo pôsobí v oblasti zlepšovania životnej úrovne v regióne.

Na druhej strane je nevyhnutné vziať do úvahy, že v prípade malého príjmu, prílev turistov môže naplniť sociálnu kapacitu regiónu a miestni obyvatelia sa môžu postaviť proti turistom. Je potrebná dohoda medzi miestnym obyvateľstvom a turistickými agentúrami, podporená autoritami.

Vo všeobecnosti je možné vyvodit' zo športového cestovného ruchu dva závery na dosiahnutie väčšej udržateľnosti:

- Veľmi dôležitá je zodpovednosť zúčastnených podnikateľov: ich vôľa vykonávať činnosti, ktoré nemajú negatívny vplyv na životné prostredie alebo miestne obyvateľstvo a zároveň sú ekonomicky výhodné pre región.
- Aktéri športových činností by sa mali správať v prostredí tak, aby rešpektovali životné prostredie a aj miestnych obyvateľov. Je dôležité si uvedomiť, že každá aktivita môže byť viac či menej udržateľná podľa toho, na aký účel sa využíva.

Našťastie každým rokom sa zvyšuje informovanosť o životnom prostredí a stúpa environmentálne povedomie, objavujú sa jednotlivci, skupiny, inštitúcie a spoločnosti, ktoré sa zaoberajú rozvojom udržateľného športového ruchu.

7. Ekoturizmus.

Podľa IUCN je ekoturizmus „zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, pomerné málo pozmenených, s cieľom ich zachovania a ochrany s nízkym vplyvom na životné prostredie a sociálnymi a ekonomickými výhodami pre lokálne obyvateľstvo“.

Ak sa pozriete na definíciu, môžeme vidieť, že ekoturistika je jediná oblasť turistiky, ktorá si so sebou nesie 3 prvky udržateľného cestovného ruchu:

- Environmentálny: pretože bez zachovania prírodných zdrojov neexistuje ekoturizmus.
- Sociálny: mal by byť prínosom pre obyvateľov v prostredí, kde sa ekoturizmus vyskytuje.
- Ekonomický: zlepšuje životnú úroveň v krajine a tých oblastí, v ktorých sa odohráva.

Zámer ekoturizmu je mať pôžitok a potešenie z prírodných zdrojov, ale zároveň pomáhať komunite sociálne a ekonomicky. Z tohto dôvodu, ekoturizmus je kvalitný cestovný ruch, ktorý je: environmentálne udržateľný, hospodársky životaschopný a spoločensky prijateľný.

V nadväznosti na tento predpoklad budeme sledovať oddelene tri aspekty udržateľnosti:

Environmentálne hľadisko

Ekoturizmus ako aktivita určená na pozorovanie prírody môže byť veľmi efektívna pre zachovanie prírodných zdrojov, a dokonca vďaka tomuto odvetviu cestovného ruchu sú chránené rastlinné a živočíšne druhy a oblasti na celom svete pomocou príjmov z cestovnému ruchu turistov.

Ale samozrejme, ako všetky činnosti aj ekoturizmus môže spôsobiť negatívne dopady na životné prostredie:

- Poškodenie fauny a flóry: často úplne zámerne, pretože v prípade, že cieľom ekoturizmu je pozorovať prírodu, ľudia by si mali byť vedomí dôležitosti ochrany životného prostredia.
- Znečistenie: preprava a ubytovanie pre ekoturistov spôsobuje znečistenie vody, pôdy a vzduchu.
- Erózia a ďalšie vplyvy na pôdu: pôda môže trpieť nedostatkom vody, čo bude mať vplyv na zvieratá i rastliny, a zároveň na celú rovnováhu ekosystému.
- Úmyselný zásah do prírodných zdrojov: ekoturisti zapríčinia významnú spotrebu prírodných zdrojov: energia, voda, ktoré je potrebné zväžiť. Zvláštnym prípadom je nákup „suvenírov“, produkty pochádzajúce od zvierat alebo rastlín, ktorým hrozí vyhynutie.
- Vizuálny a zvukový dopad: výstavba infraštruktúry, aktivity ekologickej turistiky môžu spôsobiť viditeľné poškodenie a hluk, narušujú voľne žijúcich živočíchov a donútia ich opustiť svoje stanovisko.

Sociálne hľadisko

Ekoturizmus predstavuje významný prínos pre miestne obyvateľstvo, ale môže tiež spôsobiť rad problémov, ktoré je potrebné analyzovať:

PRÍNOSY	PREKÁŽKY
<ul style="list-style-type: none"> • Peniaze • Zamestnanie • Nové infraštruktúry • Nové ekonomické aktivity, dôležitý hospodársky rozvoj územia 	<ul style="list-style-type: none"> • Neokolonializmus mení zvyky a tradície • Inflácia, ktorá neumožňuje naďalej žiť v tomto regióne • Prekročenie sociálnej kapacity územia • Nové problémy, ako kriminalita, obchodovanie s drogami, znečistenie

Ekonomické hľadisko

Ekoturizmus sa stal hlavným zdrojom príjmov mnohých rozvojových krajín, ktoré vnímajú tieto aktivity ako spôsob starostlivosti o prírodu a jej ochranu a zároveň príležitosť na získanie významných zdrojov.

Avšak, jeden z hlavných problémov, ktorý možno nájsť v ekoturizme je to, že peniaze, ktoré sa získajú, sa nevracajú naspäť do tejto oblasti. Aj keď je pravda, že príjmom získaným z ekoturizmu musí dopomôcť štát. Časť týchto peňazí by mala ísť naspäť do regiónu, kde sa aktivity ekoturizmu vykonávajú (prírodné parky), s cieľom prispieť na zachovanie prírodných oblastí a tiež v prospech miestneho obyvateľstva. Je to dobrý spôsob, snáď jediný, ktorým je možné skutočne oceniť a rešpektovať životné prostredie, okrem toho, že by sa týmto spôsobom kompenzoval stratený príjem zo zákazu alebo obmedzenia činnosti.

Ďalší z negatívnych dopadov ekoturizmu na hospodárskej úrovni je jeho fluktuácia, čo je vlastnosť, ktorá ovplyvňuje cestovný ruch na všeobecnej rovine. V tomto prípade, silná a slabá sezóna, sezónnosť môže mať dokonca vyšší vplyv. Existujú určité prírodné zdroje, ktoré možno vidieť iba vo veľmi špecifických obdobiach roka.

Pokiaľ ide o zamestnanosť, ďalší z problémov spôsobených z ekoturizmu je, že predstavuje často najhoršie platené pracovné miesta, ktoré sú ponechané pre miestne obyvateľstvo; to je ako keby ste nemali dostatočné vzdelanie a skúsenosti do vedúcich pozícií.

Ekoturizmus si nemôže dovoliť status byť neudržateľný, z akéhokoľvek uhla pohľadu, pretože to by bolo prvým znakom toho, aby ho turisti odmietali. Prírodné zdroje, ktoré sú veľmi zriedkavé, zaťaženie územia ekoturistami je veľmi obmedzené, pretože ich skúsenosť je založená na pozorovaní niektorých zvierat alebo rastlín. Ak sa tieto prvky, ktoré ekoturisti hľadajú na mieste nenachádzajú, zážitok z ekoturizmu nemusí byť uspokojivý a nebude sa opakovať (Perez de las Heras M., 2003).

Na druhej strane, ekoturizmus je ideálnym prostriedkom ochrany prírody v prípade, že je dobre využitý, pretože:

- Zahŕňa ochranu niektorých prírodných oblastí a biodiverzity, a tak by ochrana mala byť účinná, a turisti môžu územie navštíviť.

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

- Predstavuje ekonomický prínos pre krajinu, pre región, pre miestne obyvateľstvo a chránené územie, poskytuje prostriedky pre zachovanie.
- V chránených oblastiach možno získať prostriedky na zachovanie ostatných prírodných oblastí v ktorých cestovný ruch neexistuje, pretože sú neznáme, alebo preto, že ich ekologická rovnováha je veľmi narušiteľná.
- Prispieva k vytváraniu nových chránených oblastí, pretože, ak existujúce oblasti sú ekonomickým prínosom, vláda alebo súkromní investori môžu zriadiť ďalšie chránené územia.
- Je možné spolupracovať pri ochrane krajiny, ak je ekoturizmus používaný ako nástroj pre environmentálne vzdelávanie, ktoré zvyšuje povedomie návštevníkov, takže vedia o hodnote prírody a rešpektujú nielen navštívenú oblasť, ale vážia si akýkoľvek iný prírodný priestor.
- Spolupracuje pri ochrane prírody, ponúka možnosť miestnemu obyvateľstvu a iné alternatívy (poľovanie, výrub stromov, rybolov), ako tie, ktoré narušujú ekosystém a ohrozujú prírodné zdroje.
- Podieľa sa na ochrane prírody, zlepšuje životnú úroveň miestneho, regionálneho obyvateľstva alebo dokonca populácie v krajine a teda zvyšuje aj záujem obyvateľstva o problematiku životného prostredia.
- Môže napomôcť k tomu, aby sa stala ochrana a zachovanie krajiny obohacujúcou skúsenosťou pre ekoturistov, chceli by si to zopakovať na inom mieste v nasledujúcom roku, čo prispieva k ochrane prírody aj v inej časti sveta.
- Môže sa podieľať na ochrane iných krajín, ktoré už majú s ekoturizmom skúsenosti. Mnoho národov kopíruje modely ekoturistiky svojich susedov, keď vidia, že majú rovnaké prírodné zdroje, ale ich nedostatočne využívajú.

Trvalo udržateľný cestovný ruch je jedným z prvkov, ktorý sa vyskytuje v ekoturizme, preto sa konali viaceré konferencie na podporu udržateľnosti. V roku 1995 bola založená „Európska charta pre trvalo udržateľný turizmus v chránených oblastiach“, ktorá vypracovala „Europarc“ Asociácia chránených prírodných oblastí, v spolupráci s „programom LIFE“ Európskej únie a „Francúzskej federácie regionálnych prírodných parkov“.

Charta si kladie za cieľ dosiahnuť udržateľný cestovný ruch, ktorý definuje ako *„akákoľvek forma turistickej aktivity, ktorá zabezpečuje dlhodobú ochranu a zachovanie prírodných, kultúrnych a sociálnych zdrojov a spravodlivým a pozitívnym spôsobom prispieva k hospodárskemu rozvoju a kvalite života ľudí, ktorí žijú, pracujú alebo navštevujú chránené územie“*.

Dohoda o tejto charte zahŕňa povinnosť uberať sa smerom k udržateľného cestovného ruchu, preto musí byť vykonaná analýza alebo popis situácie, stanovenie niekoľkých cieľov, zavedenie potrebných prostriedkov, vedenie analýzy a zhodnotenie následkov.

Európska charta pre trvalo udržateľný turizmus v chránených oblastiach

V charte sa stanovuje úloha každého zo zahrnutých sektorov: cieľové destinácie, spoločnosti pracujúce v cestovnom ruchu a turistické agentúry:

a) Z hľadiska udržateľného cestovného ruchu pre chránené oblasti: „Európska charta pre trvalo udržateľný turizmus v chránených oblastiach“, má množstvo výhod pre chránené územia:

- V oblasti udržateľnosti sú považované v Európe ako excelentné príklady.
- Majú zavedené ustálené ciele v otázke udržateľného cestovného ruchu.
- Lepšia práca s partnermi.
- Vo svojej politike majú zapojených viacerých odborníkov v oblasti cestovného ruchu.
- Vplyv na rozvoj cestovného ruchu na svojom území.
- Posilnenie vnímavosti návštevníkov.
- Podpora sociálno-ekonomického rozvoja, ktorý bude mať vplyv na životné prostredie.
- Rozvoj a podpora autentických produktov cestovného ruchu, podpora kvality s ohľadom na životné prostredie.
- Systém kontroly, sledovania a hodnotenia politických línií cestovného ruchu na dotknutom území.
- Posilnenie dôveryhodnosti pred verejnosťou.

Rovnakým spôsobom, zavádza niekoľko záväzkov, ktoré musia inštitúcie splňať a sú zodpovedné za riadenie chránených oblastí, ktoré možno zhrnúť takto:

- Prijat' a rešpektovať princípy udržateľného rozvoja stanovených v Charte a prispôbiť

ich miestnym podmienkam.

- Definovať stratégiu na strednodobom horizonte (5 rokov) v prospech trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu na území.
- Oboznámiť so stratégiou formou akčného plánu.
- Overiť projekt.
- Vyhodnotiť výsledky stratégie.
- Predĺžiť platnosť zmluvy o Charte.

b) Pokiaľ ide o trvalo udržateľný cestovný ruch pre podniky pracujúce v cestovnom ruchu nachádzajúce sa v chránených oblastiach: Charta špecifikuje rad výhod:

- Uznanie na európskej úrovni.
- Rozvoj nových podnikateľských príležitostí.
- Posilnenie kvality turistických služieb.
- Racionalizácia nákladov.

Rovnakým spôsobom určuje niekoľko záväzkov pre spoločnosti pracujúce v cestovnom ruchu, za ktoré sú zodpovedné:

- Prijat' a rešpektovať princípy trvalo udržateľného rozvoja definované v Charte, prispôbenie vlastnej činnosti.
- Definovať stratégiu na strednodobom horizonte (3 roky) v úzkej spolupráci s orgánom zodpovedným za riadenie chránených území a tým prispieť k trvalo udržateľnému rozvoju cestovného ruchu na území.
- Predložiť stratégiu prostredníctvom akčného plánu.
- Overiť stratégiu a akčný plán.

- Vyhodnotiť výsledky stratégie.
- Obnoviť členstvo v Charte.

c) Čo sa týka trvalo udržateľného cestovného ruchu pre turistické agentúry, ktoré organizujú výlety do chránených oblastí: Charta špecifikuje celý rad výhod v prípade, že k sa nej pristúpi:

- Uznanie na európskej úrovni.
- Rozvoj nových podnikateľských príležitostí.
- Posilnenie kvality turistických služieb.
- Posilnenie spokojnosti návštevníkov.

Charta zároveň stanovuje niekoľko záväzkov, ktoré musí spĺňať cestovná kancelária:

- Prijat' a rešpektovať princípy trvalo udržateľného rozvoja definované v Charte, prispôsobenie vlastnej činnosti.
- Definovať stratégiu (1 rok) v úzkej spolupráci s orgánom zodpovedným za riadenie chránených území.
- Predložiť stratégiu prostredníctvom akčného plánu.
- Overiť povinnosti spoločností, ktoré organizujú výlety.
- Vyhodnotenie.
- Obnova vstupu do Charty.

7.1. Ekoturisti

Za normálnych okolností môže byť stanovené, že prakticky každý je potenciálny ekoturista, alebo ním bol, či bude v budúcnosti.

Kreg Lindberg, vo svojej knihe: „Politiky pre maximalizáciu ekologických a ekonomických výhod prírodnej turistiky“ definuje štyri rôzne typy ekoturistov:

1. *Príležitostný ekoturista*: turista, ktorý sa k ekoturizmu dostal náhodou, ako súčasť väčšieho výletu .
2. *Prírodzený ekoturista*: navštívi niektoré základné miesta ekoturizmu, aby si obohatil bežné cestovanie.
3. *Zainteresovaný ekoturista*: špeciálne vyhľadáva tento druh cestovania, pretože sa mu páči príroda a nechce stráviť dovolenku v mestách, ani na plážach.
4. *Špecifický ekoturista*: prírodovedci, vedci alebo odborníci, rovnako ako ľudia pracujúci v oblasti životného prostredia, ktorí sa chcú vzdelávať alebo prispieť k ochrane životného prostredia.

7.2. Manažéri ekoturizmu

Rad manažérov ekoturizmu je veľmi široký, ale všeobecne možno rozlišovať 6 typov:

- *Ochranárske asociácie, zoológické, botanické, vedecké mimovládne organizácie*: venujú sa pracovným štúdiám a ochrane prírody, zachovaniu určitých oblastí a tým podporujú ekoturizmus ako spôsob záchranu oblastí. Obvykle je aj riadenie založené na vedeckých štúdiách, poznajú oblasti a všetku starostlivosť zameriavajú na ochranu a zachovanie. Svoje projekty financujú z ekoturizmu a ponúkajú na výmenu zaujímavé zážitky pre ekoturistov.
- *Agentúry ponúkajúce malé výlety*: pracujú v ekoturizme v malom meradle, spolupracujú s ochranármi, ktorí poskytujú dôležité rady. Agentúry im dodávajú časť svojich ziskov ako náhradu, čo naznačuje klientom, aby si boli vedomí, že časť peňazí vynaložených na cestu sa vráti späť na zachovanie týchto oblastí. Za normálnych okolností, pracujú veľmi dobre, pretože vedia správne poradiť a poznajú územie.
- *Miestne obyvateľstvo a usadení cudzinci*: miestni ľudia, ktorí vedia, ako využiť čas a sú ochotní brániť svoje prírodné zdroje a použiť ich na získanie určitého príjmu; patria sem aj cudzinci, ktorí vidia príležitosť žiť v „raji“ a majú radosť z práce v ekoturizme. Všeobecne možno povedať, že vykonávajú dobrú prácu, ak sú

dostatočne oboznámení s problematikou, aktívne sa zúčastňujú na ochrane územia a získajú potrebné záruky od vlády. Najlepšie je, pokiaľ sú si vedomí toho, že je dôležité, aby sa prírodné zdroje chránili a tým pádom budú aj zdroje na financovanie projektov v ekoturizme.

- *Miestni podnikatelia:* národné hotelové reťazce, ktoré vždy pracovali v oblasti cestovného ruchu a ako ďalší zdroj príjmov si zvolili ekoturizmus. Môžu tak urobiť v prípade, že sa spoliehajú na príslušné inštitúcie, ale veľmi často čelia ekológovom a nestretávajú sa s uspokojivou spoluprácou. Úspešnosť projektu bude závisieť od stupňa povedomia obchodných manažérov.
- *Štátne inštitúcie:* verejné projekty sú schvaľované so súhlasom vlády. Správne naplánovanie, rozvoj a príprava môžu zaručiť veľký úspech, pretože majú k dispozícii pomoc od všetkých národných a medzinárodných inštitúcií. Pokiaľ sú usmerňované len z ekonomickej strany, sú odsúdené na neúspech a sú schopné spôsobiť ekologickú katastrofu a následnú stratu zdrojov.
- *Medzinárodné hotelové reťazce:* nezaujíma ich ekoturizmus ani udržateľný cestovný ruch. Všeobecne platí, že ich cieľom je dosiahnuť maximálny možný zisk z odvetvia cestovného ruchu a nezaoberajú sa možnými negatívnymi dopadmi na životné prostredie. Iba tlaky na životné prostredie, právne predpisy alebo myšlienka mať „zelený“ imidž ich môže zastaviť. Nevedia sa prispôbiť malému rozsahu ekoturizmu, pretože vyžadujú, aby sa priklonil k masovému turizmu.

8. Cestovní sprievodcovia.

Ďalšou hlavnou časťou udržateľného cestovného ruchu sú cestovní sprievodcovia. Vytvárajú spoločnosti imidž a priamo pracujú s turistami. Ich správanie a vystupovanie môže významným spôsobom ovplyvniť návštevníkov.

Tento sektor je veľmi rozsiahly, od profesionálov, ktorí cestujú Európou s organizovaným zájazdom, miestnych ľudí, ktorí privádzajú turistov do prírodného parku, sprievodcovia na krátkych výletoch na lodi, či prekonávanie prekážok v kaňone, sprievodcovia v múzeách. Bez ohľadu na dĺžku doby strávenú s návštevníkmi, či už je to niekoľko týždňov alebo krátkych pätnásť minút, sprievodca dokáže odovzdať turistom veľmi cenné správy a informácie o dôležitej udržateľnosti v životnom prostredí.

Turistický sprievodca má veľmi dôležitú úlohu z týchto dvoch hlavných dôvodov:

- a) *Turisti počúvajú sprievodcov.* Pokiaľ ide o službu, ktorú si turisti zaplatili, požadujú, aby boli informovaní a preto počúvajú a zaujímajú sa o to, čo sprievodca vysvetľuje.
- b) *Turisti rešpektujú sprievodcov.* Názor sprievodcu uznávajú, pretože je to „expert“, niekto, kto sa snaží turistom pomôcť a pobyt im spríjemniť. Turisti so sprievodcom spolupracujú a dôverujú mu.

MODUL 5. UDRŽATELNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Tieto dva predpoklady dodávajú sprievodcovi veľkú moc a silu nad ľuďmi, ktorých sprevádza a význam správam, ktoré ľuďom odovzdáva. Aby bola zaistená udržateľnosť, sprievodca použije silu prejavu len v prípade, ak si je istý, že má pravdu.

Sú známi turistickí sprievodcovia, ktorí to majú jednoduchšie, napríklad tí, ktorí pracujú v ekoturizme, pretože sa predpokladá, že ak odídu s turistami do prírody obdivovať faunu a flóru, odovzdávajú im len správy o zachovaní a ochrane životného prostredia.

Ďalším príkladom sú sprievodcovia aktivít v prírode. Profesionáli, ktorí sprevádzajú ľudí pri canyoningu, bungee jumpingu, raftingu, hydrospeedom a mnoho ďalších aktivít, ktoré sú v posledných rokoch veľmi moderné. Sú to činnosti, ktoré sa vykonávajú v prírodnom prostredí a preto sa očakáva, že sprievodcovia prejavujú rešpekt a úctu k prírode, čo prenášajú aj na svojich klientov. Zhodneme sa v tom, že veľa sprievodcov to aplikuje, ale nájdeme sa aj takí, ktorí to ignorujú. Je to možno spôsobené nedostatočným vyškolením sprievodcov. Kým sa dostanú pred tváre turistov, nemajú znalosti o prírodnom prostredí ani o spôsobe jeho ochrany. Z tohto dôvodu by bolo potrebné klásť dôraz na adekvátnu odbornú prípravu budúcich sprievodcov cestovného ruchu.

Skupina ostatných sprievodcov (ukazujú turistom mestá a sprevádzajú ich na organizovaných zájazdoch), závisí od vlastného povedomia každého sprievodcu. Je nevyhnutné zdôrazniť význam cieľovej destinácie, ktorú sa sprievodca chystá navštíviť a o ktorej bude hovoriť. Sprievodcovia majú informácie o krajinách kam vycestujú, z oblasti histórie, spôsobe života miestnych obyvateľov, ich tradície, ale disponujú aj zaujímavými príhodami, ktoré turistov obohatia, spríjemnia a zatraktívnia cestovanie a vo vzácných prípadoch spomenú aj environmentálne, sociálne a ekonomické problémy v mieste, ktoré navštívili.

Pri cestovaní by sme mali vyžadovať turistického sprievodcu, pretože je pre neho charakteristická:

- a) Výborná znalosť o mieste, ktorým turistov sprevádza.
- b) Znalosť o skupine turistov, ako aj o kultúrnych črtách.
- c) Komunikačné zručnosti, vedú správne odovzdať svoje vedomosti pre návštevníkov.
- d) Pozná potreby a požiadavky každého z členov turistického skupiny.
- e) Ďalšie vlastnosti ako je: srdečnosť, sympatia, ľudskosť.

- f) Uplatňuje zásady udržateľnosti vo všetkých oblastiach.

V súčasnej dobe nemôžeme počítať so sprievodcami, ktorí nie sú udržateľní, nemajú vedomosti ani znalosti. Za týmto účelom je potrebné dôležité vyškolenie sprievodcov, aby počas štúdií získali dostatočné vedomosti a znalosti z oblasti udržateľného cestovného ruchu, ako aj praktické skúsenosti a boli schopní vykonávať prácu sprievodcu.

8.1. Sprievodcovia ekoturizmom

Ekoturistickí sprievodcovia sú významným prvkom činností v ekoturizme. Úspech projektov v ekoturizme závisí od sprievodcov, lebo sú hlavným obrazom spoločnosti, prvá osobnosť, s ktorou prídu turisti do kontaktu a preto by mali urobiť dobrý prvý dojem.

Ako vo všetkom, aj v ekoturizme existuje mnoho typov sprievodcov: profesionáli so špecifickými znalosťami, miestni obyvatelia, strážcovia parkov, ktorí majú za úlohu sprevádzať turistov po parku, vedci (biológovia, zoológovia, botanici, atď.), odborníci, ktorí sú najatí na špeciálne výjazdy. Samozrejme, každý z nich môže byť dobrým sprievodcom, ak chce vykonávať tieto činnosti a je dostatočne pripravený.

Organizácia „Spoločnosť pre ekoturizmus“ (The Ecotourism Society) navrhla základné pravidlá pre sprievodcov v ekoturizme, ktoré sú uvedené v ďalšej časti. „Všeobecné zásady pre sprevádzanie skupín ekoturistov“:

- Pravidlo n° 1: pripraviť turistov na stretnutie s miestnymi kultúrami a pôvodnými rastlinami a živočíchmi.
  - o *Techniky:*
    - Pripraviť kvalitný výklad, motivovať k interakcii s miestnym obyvateľstvom.
    - Usmerniť turistov pred každou zastávkou, oboznámiť ich čo je zakázané a povolené, aby sa zabránilo nežiaducemu správaniu, dovolené postupy a zakázané oblasti, rovnako akú vzdialenosť si treba zachovať so živočíchmi a rastlinami.
    - Využiť čas, ktorý je spojený s cestovaním na rozšírenie informácií a oboznámenie turistov o programe, ktorý bude nasledovať ďalej.

- Pravidlo n° 2: minimalizovať vplyv turistov na životné prostredie, ponúknuť písomné informácie, príručky, použiť vo výklade príklady a správne kroky.

- o *Techniky:*

- Informovať návštevníkov o dôležitých miestnych predpisoch.
- Informovať o environmentálnych smerniciach, ktoré boli vytvorené sprievodcovskou spoločnosťou.
- Oboznámiť o smerniciach každej krajinnej oblasti, ktorú majú turisti navštíviť.
- Informovať účastníkov o primeranom správaní za každých okolností (správanie, druhy oblečenia, miestne zvyky).
- Upozorniť na úroveň obtiažnosti každej exkurzie, ako aj na to, čo je nevyhnutné vziať si v každom prípade so sebou.
- Odradiť od nerealistického očakávania zahliadnutia vzácnych druhov, poukázať na dôležitosť mnohých ďalších.
- Varovať pred nákupom prírodných „suvenírov“.
- Varovať pred nákupom „suvenírov“, ktoré boli vyrobené z chránených druhov.

- Pravidlo n° 3: minimalizovať vplyv cestujúcich na miestne kultúry, podať im písomné informácie, pokyny, použiť vo výklade príklady a správne kroky.

- o *Techniky:*

- Vyjadriť hodnotu histórie a lokálnej kultúry.
- Informovať o smerniciach, ktoré je potrebné dodržiavať na navštívenom území.
- Odporučiť návštevníkom, aby akceptovali rozdiely, prijali miestne zvyky a vhodne sa správali.

- Poučiť o dovoľených postupoch pri fotografovaní.
- Poradiť a upozorniť o primeraných postupoch v súvislosti s prepitným, darmi a žobraním.

9. Ekoturizmus v chránených prírodných oblastiach.

Chránená prírodná oblasť je definovaná ako „*územie na pevnine alebo v mori určené na ochranu a zachovanie biologickej rozmanitosti a súvisiacich prírodných a kultúrnych zdrojov, o ktoré je starostlivosť zabezpečovaná právnymi alebo inými účinnými prostriedkami*“.

Ekoturizmus nezahŕňa len chránené prírodné oblasti. Pokiaľ ide o ochranu právne zabezpečenú a oblasti s vysokou ekologickou hodnotou, pútajú pozornosť turistov, pretože existuje aj legislatíva, ktorá sa stará o ochranu a zachovanie svojich prírodných zdrojov.

Problém je v tom, že mnoho prírodných parkov a rezervácií nebolo vytvorených na účel cestovného ruchu a turizmu, ale na ochranu a zachovanie. To je dôvod, prečo obvykle nie sú úplne pripravené pre návštevníkov.

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Manažéri prírodných oblastí musia nájsť rovnováhu medzi potrebou ochrany územia, hrozbami a možnosťami na ekoturizmus.

Konflikt medzi ochranou prírodných oblastí a cestovným ruchom sa vyskytuje hlavne preto, že:

- Nie je k dispozícii adekvátny manažment.
- Oba sektory nedosiahnu dohodu.
- Cestovný ruch narastá veľmi rýchlo a bez kontroly.
- Oblasti nie sú dostatočne chránené.

Z tohto dôvodu je potrebná spolupráca medzi oboma sektormi, pretože v dnešnej dobe je ekoturizmus čoraz častejšie vyžadovaný a preto je dôležité jednať tým najlepším možným spôsobom.

Ako môžu prírodné chránené oblasti prilákať turistov?

- a) Prírodné podmienky, ktoré sú prakticky nezmenené a pôvodné je dôvod na to, aby boli vyhlásené za chránené oblasti.
- b) Jedinečné prírodné zdroje (flóra, fauna, krajina, geologické útvary, atď.), ktoré sa na území vyskytujú .
- c) Prírodné chránené oblasti predstavujú typické ekosystémy, ktoré existovali v regióne, alebo patria medzi najvýznamnejšie a stále existujúce.
- d) Vyskytujú sa v nich veľmi zriedkavé druhy rastlín a živočíchov, ktoré možno vidieť len na určitých oblastiach, preto patria medzi ohrozené druhy.
- e) Chránené prírodné oblasti sa nezaobídu bez dobrého marketingu a značky kvality, ktoré z nich robia svetovo známe.

Počet chránených oblastí vzrástol v priebehu posledného roka a predstavuje 12,7% povrchu planéty. Podľa OSN je cieľom, aby v roku 2020 chránené územia dosiahli až 17%, čo predpokladá premeniť na prírodnú rezerváciu najmenej ďalších 6 miliónov kilometrov štvorcových, čo je oblasť, 2x väčšia než Argentína.

Mnoho z týchto prírodných oblastí možno zaradiť do kategórií, ktoré definuje „Medzinárodná organizácia na ochranu prírody“ (IUCN):

I. kategória – **Prísne chránená prírodná rezervácia** (*Strict Nature Reserve*): prísne chránené územie slúžiace hlavne na vedecký výskum a ochranu voľne žijúcich druhov.

II. kategória – **Národný park** (*National Park*): chránené územie určené na ochranu, zachovanie a obnovu ekosystémov.

III. kategória. – **Prírodná pamiatka** (*Natural Monument*): chránené územie ponechané ochrane osobitných prírodných pamiatok a špecifických prírodných a prírodno-kultúrnych rysov.

IV. kategória. – **Územie starostlivosti o biotoby a druhy** (*Area of management of habitats and species*): chránené územie, kde dochádza k aktívnym zásahom správy územia za účelom ochrany prirodzeného prostredia a uspokojenie potrieb konkrétnych druhov.

V. kategória – **Chránená krajinná oblasť alebo časť mora** (*Protected Landscape terrestrial/marine*): chránené územie slúži na ochranu a obnovu zemskej alebo morskej krajiny.

VI. kategória – **Oblasť ochrany prírodných zdrojov** (*Protected Area of Managed Resources*): chránené územie spravované tak, aby sa zaisťovala dlhodobá ochrana prírodných zdrojov a ich súčasné udržateľné využívanie k uspokojeniu potrieb komunity.

MODUL 5. UDRŽATELNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Rozvoj cestovného ruchu v národných parkoch zastrešuje Komisia pre rozvoj cestovného ruchu v chránených oblastiach (*Countryside Commission*). Ochrancovia prírody, neštátne neziskové organizácie a Organizácia pre rozvoj cestovného ruchu v Anglicku (*English Office of Tourism*) vypracovali zásady, ktoré by mali byť zavedené za účelom využitia cestovného ruchu v národných parkoch. Sú nasledovné:

1. *Ochrana a zachovanie*: odvetvie cestovného ruchu môže prispieť k ochrane národných parkov a vykonáva užitočné ochranné opatrenia.
2. *Voľný čas*: aktivity v cestovnom ruchu musia smerovať k voľno časovým aktivitám v parkoch a chránených územiach. Prístup návštevníkov musí byť v súlade s požiadavkami na ochranu prírodných zdrojov.
3. *Poľnohospodárstvo*: rozvoj miestneho hospodárstva by mal byť podporený lokálnym obyvateľstvom, ktoré je zahrnuté do aktivít: predaj tovarov, miestne služby a podpora miestnych aktivít.
4. *Rozvoj*: na uspokojenie potrieb návštevníkov sú nevyhnutné špecifické zariadenia. Prínosom je využitie starých budov.
5. *Dizajn*: musí byť v súlade s prostredím, zásahy do krajiny a jej zmeny sú neprijateľné.
6. *Marketing*: propagácia a informovanosť by mala viesť k šíreniu krásy národných parkov.

Okrem spomínaných kategórií, existuje aj mnoho ďalších, UNESCO založilo dve chránené územia: Biosférickú rezerváciu (*Biosphere Reserve*) a Svetové dedičstvo (*World Heritage*). Rezervácia bola vytvorená v roku 1968 na Biosférickej konferencii v Paríži, kde bolo jedným z prijatých odporúčaní vytvoriť program MAB (Človek a biosféra, *Man and Biosphere*), s cieľom skúmať možnosti, ako zachovať, chrániť a rozvíjať chránené oblasti v rôznych častiach sveta. Biosférické rezervácie sú chránené oblasti, ktoré navrhujú jednotlivé štáty a schvaľuje UNESCO, s podmienkou, že existuje v nich rovnováha medzi zachovaním zdrojov a človekom a jeho aktivitami, čo predstavuje skutočný udržateľný rozvoj.

K doplneniu základných funkcií ako je ochrana prírody a udržateľné využitie prírodných zdrojov, biosférické rezervácie sú vzájomne prepojené zóny: jadrová, nárazníková a prechodová.

- **Jadrová zóna** (*The central area or nucleus*) by mala byť zákonne podložená a poskytnúť dlhodobú ochranu krajiny, ekosystémov a druhov. Musí to byť dostatočne veľké územie, aby splnilo ciele ochrany. Vzhľadom k tomu, že príroda je zriedka uniformná a existujú historické obmedzenia vo využívaní pôdy v mnohých častiach sveta, je možné, že existuje niekoľko jadier v jednej biosférickej rezervácii, ktoré zaisťujú dobrú ekologickú mozaiku ekosystémov. Za normálnych podmienok, v jadre nie je povolená žiadna ľudská činnosť, s výnimkou neinvazívnych metód vedeckých výskumov a v niektorých prípadoch tradičné zberné práce zo strany miestnych komunít.
- **Nárazníková zóna alebo zóny** (*A buffer zone or zones*) je jednoznačne vymedzená a obklopuje alebo spája jadrové zóny. Aktivity, ktoré sem spadajú nemusia plniť ciele zachovania jadra, ale skôr slúžia ako pomoc na ochranu, preto sú pomenované ako „nárazník“ (funkcia "tampónu"). Môže sa jednáť o oblasť experimentálneho výskumu, napríklad, objaviť spôsob, ako zachovať prirodzenú vegetáciu, poľnohospodárske polia, lesy, ryby, s cieľom zlepšiť kvalitu produkcie a zároveň zachovávať prirodzené procesy a biodiverzitu, vrátane zdrojov v pôde. V nárazníkovej zóne je možné vykonávať experimenty, ktoré skúmajú prostriedky na obnovenie poškodených oblastí. V tejto zóne môžu rovnako existovať vzdelávacie, turistické a rekreačné zariadenia.
- **Prechodová zóna** (*An outer area of transition*), oblasť spolupôsobenia, ktorá sa rozprestiera smerom von z biosférickej rezervácie, nachádzajú sa v nej ľudské sídla vykonávajú sa rôzne poľnohospodárske aktivity. Je to oblasť, kde musia spolupracovať miestne obyvateľstvo, ochrannárske organizácie, vedci, občianske združenia, kultúrne skupiny, súkromné spoločnosti a ďalší zainteresovaní a musia udržateľným spôsobom spravovať a rozvíjať zdroje v regióne v prospech ľudí, ktorí v ňom žijú. Vzhľadom k úlohe, ktorú musí biosférická rezervácia zohrávať pri podpore udržateľného hospodárenia s prírodnými zdrojmi v regióne, kde sa nachádzajú, prechodová zóna má veľký hospodársky a sociálny význam pre regionálny rozvoj.

MODUL 5. UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU

Tento spôsob zónovania sa používa v reálnom svete a prispôsobuje sa geografickým podmienkam, sociálno-kultúrnym kontextom, právnej ochrane a miestnym obmedzeniam. Táto flexibilita môže byť tvorivo využitá a je jedným z najsilnejších bodov konceptu biosférickej rezervácie.

Niektoré krajiny vydávali špecifické zákony pre zriadenie svojich biosférických rezervácií. V mnohých prípadoch sa využili existujúce oblasti s už zavedenými vnútroštátnymi právnymi predpismi na stanovenie biosférických rezervácií.

Spôsob vlastníctva sa môže líšiť. Vo väčšine prípadov centrálna oblasť biosférických rezervácií sú štátne pozemky, súkromné majetky alebo patria nevládnym organizáciám. V mnohých prípadoch je nárazníková zóna v súkromnom vlastníctve a všeobecne to platí aj o prechodovej zóne.

V súčasnej dobe existuje celosvetová sieť, ktorá obsahuje 669 biosférických rezervácií v 120 krajinách sveta, vrátane 16 nadnárodných pamätihodností.

Okrem kategórií, ktoré stanovuje IUCN a UNESCO, existuje aj Natura 2000, sústava chránených území európskeho významu. Sústava sa skladá z území chránených podľa dvoch smerníc (právnych noriem). Sú nimi [smernica o vtákoch](#) a [smernica o biotopoch](#). Vyčlenené územia sú zahrnuté v [Národnom zozname navrhovaných chránených vtáčích území](#) (v Španielsku ZEPA) a [Národnom zozname navrhovaných území európskeho významu](#) (SAC).

Jej účelom je dlhodobo zabezpečiť ochranu a prežitie najvzácnejších druhov, najviac ohrozených voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín a vybraných biotopov v Európe, čo prispieva k zastaveniu poklesu biodiverzity. Je hlavným nástrojom na ochranu a zachovanie prírody v Európskej únii.

Podľa údajov Programu Spojených národov pre životné prostredie (UNEP) je prírodná turistika odvetvie cestovného ruchu, ktoré rastie šesťkrát rýchlejšie, ako ostatné cestovné ponuky. Až 21% európskych občanov pri výbere cieľovej turistickej destinácie prihliada dôraz na sieť chránených oblastí. Odhaduje sa, že v samotnej Európe si 10 miliónov ľudí zvolí za cieľ dovolenky pozorovanie vtákov.

V Španielsku sa výdavky spojené s návštevami do území Natura pohybujú v rozmedzí 50,000 a 90,000 miliónov eur ročne, podľa údajov uvedených vládou zdôraznili, že odvetvie cestovného ruchu v týchto oblastiach predstavuje 5 miliónov pracovných miest.

Navyše, počet nocí udávaných za rok, ktoré sa spájajú s prírodnou turistikou v Španielsku vystúpilo na 35 miliónov. Viac ako 500.000 zahraničných turistov si vybralo v Španielsku horskú turistiku, ako cieľ dovolenky.

Oceniť a zhodnotiť oblasti Natura 2000 ako cieľové miesta na realizáciu cestovného ruchu bude centrálnou osou Plánu ochrany prírody a biodiverzity, pretože je potrebné, aby bol sociálno-ekonomický rozvoj krajiny a ochrana zlučiteľná s prírodnými zdrojmi, a očakáva sa, že výsledky budú prevedené priamo do zvyšku krajín Európskej únie.

Okrem zviditeľnenia sústavy Natura 2000, cieľom tohto plánu je zabrániť, aby turistické aktivity ohrozovali biodiverzitu, a pokúsiť sa nadviazať spojenie so súkromným sektorom, ktorý by sa stal spojencom ochrany prírody.

10. Zhodnotenie udržateľného cestovného ruchu.

Je zrejmé, že dobrovoľné iniciatívy pomôžu ohodnotiť udržateľný cestovný ruch. Kódexy a usmernenia poukazujú na to, že na vyhodnotenie môže slúžiť jednoduché porovnanie medzi tým, čo je potrebné urobiť a čo je už dokončené. Ocenenie a zhodnotenie osvedčených postupov sú formy odmeňovania tých produktov a služieb, ktoré z udržateľného pohľadu dosiahli úroveň uznávanú zvyškom odvetvia.

Ekoznačky predstavujú garanciu, výrobok alebo služba získa uznanie s dlhodobým trvaním, čím uľahčuje výber produktov a služieb s ohľadom na životné prostredie.

Okrem týchto spôsobov ohodnotenia sa v oblasti cestovného ruchu používajú aj takzvané „kontrolné zoznamy“. Sú to prieskumy, ktoré sú pripravené tak, že turisti môžu sami posúdiť spoločnosti, ktoré predávajú produkty a služby pre turistov. Týmto spôsobom sa môže jednať o porovnanie s ostatnými. V súčasnosti existujú stovky „kontrolných zoznamov“ z rozličných oblastí: ubytovacie služby, cestovné agentúry, touroperátori, športové kluby. Uvádzame príklady:

- Test pre ekoturistov: vytvorila ho „Dobrodružná Asociácia“, organizácia určená pre tých, ktorí sa chcú vybrať na ekoturistický výlet. Musia odpovedať na tieto otázky:

TEST PRE EKOTURISTOV

- Kto bude mať prospech z vašich výdavkov?
  - Vhodná odpoveď: miestne obyvateľstvo.
  - K tomu je potrebné využiť ubytovacie zariadenia, hotely, dopravu a obchody miestnej komunity.
- Ako často a akým spôsobom budete mať možnosť stretnúť miestne obyvateľstvo?
  - Vhodná odpoveď: často, pretože sprievodcovia sú miestni obyvatelia.
  - Uistite sa, že vaše trasa je dostatočne pružná, aby bolo možné využiť všetky neočakávané stretnutia s miestnymi ľuďmi.
- Aká bude veľká skupina ľudí, s ktorou si myslíte, že by ste cestovali?
  - Vhodná odpoveď: čím menšie skupiny, tým lepšie budete do skupiny prijatý.
- Používajú sa na zájazde postupy udržateľného cestovného ruchu?
  - Vhodná odpoveď: musia vedieť odpovedať na akúkoľvek otázku o nakladaní s odpadmi, hlukovom zaťažení, dopadoch na flóru a faunu.
- Do akej miery by ste chceli byť informovaný o krajine?

- Vhodná odpoveď: existujú agentúry, ktoré docielia, aby turisti naozaj spoznali život miestnych ľudí.
- Nakoniec, ako sa vám javí to, na čo ste narazili?
  - Vhodná odpoveď: najdôležitejší je váš postoj. Nechať predsudky, predvádzanie sa a domnienky za sebou.

11. Miestna Agenda 21

V tejto kapitole je spomenutý význam Agendy 21 ako základného nástroja pre udržateľnosť. V skutočnosti sa jedná o najdôležitejší dokument. Objavil sa na Summit OSN o životnom prostredí a rozvoji (UNED), ktorý sa konal v Rio de Janeiro v roku 1992. Na Summit boli podpísané dva základné dohovory: „Medzinárodný dohovor o biologickej rozmanitosti“ a „Rámcový dohovor o klimatickej zmene“ a zavedený typ akčného plánu, Agenda 21, ktorá mala za cieľ dosiahnuť udržateľnosť planéty v XXI. storočí.

Tento text slúži ako základ pre vytvorenie „Agendy 21 pre cestovný ruch“, rovnako ako je jedným z dnešných najpoužívanějších programov na uplatnenie princípov na regionálnej úrovni: miestnej Agendy 21. Základnou charakteristikou miestnej Agendy 21 je, že všetko musí byť vykonané prostredníctvom procesu sociálnej účasti, ktorá zahŕňa všetky vrstvy obyvateľstva, takže rozhodnutie bude vyslovené so všeobecným súhlasom a tým je väčšia pravdepodobnosť, že to bude na čas.

Aplikácia miestnej Agendy 21 do odvetvia cestovného ruchu by mala značne pomáhať pri udržateľnom rozvoji v rekreačnom cestovnom ruchu, kultúrnej turistiky, ekoturistiky, atď., pričom do úvahy treba brať nasledujúce body:

- Cestovný ruch by mal napomôcť ľuďom viesť zdravý a produktívny život v harmónii s prírodou.
- Cestovný ruch musí prispievať k zachovaniu, ochrane a obnove ekosystémov.
- Cestovný ruch by mal byť založený na princípoch udržateľnej produkcie a spotreby.

- Všetky krajiny musia spolupracovať a podporovať otvorený ekonomický systém, v ktorom funguje medzinárodný obchod so službami v oblasti cestovného ruchu udržateľným spôsobom.
- Cestovný ruch, mier, rozvoj a ochrana životného prostredia sú navzájom závislé.
- Protekcionizmus v komercializácii služieb cestovného ruchu sa musí zastaviť alebo zvrátiť.
- Ochrana životného prostredia musí byť neoddeliteľnou súčasťou procesu rozvoja cestovného ruchu.
- Pri rozvoji cestovného ruchu je potrebné počítat s účasťou zainteresovaných miestnych občanov a výsledné rozhodnutia musia byť prijaté na miestnej úrovni.
- Krajiny musia vzájomne zabrániť prírodným katastrofám, ktoré môžu ovplyvniť turistov či turistické destinácie.
- Cestovný ruch musí využiť svoju schopnosť vytvárať pracovné miesta pre ženy a pôvodné obyvateľstvo na maximálnej úrovni.
- Cestovný ruch musí rozpoznať a podporovať identitu, kultúru a záujmy domorodých národov.
- Medzinárodné zákony na ochranu životného prostredia musia byť rešpektované v odvetví cestovného ruchu.

12. **Legislatíva**

Aj keď neexistujú osobitné právne predpisy, k dispozícii je celý rad zákonov (svetové, európske alebo národné), ktoré sú spojené s najdôležitejším aspektom udržateľnosti. Akýkoľvek zákon, smernica alebo medzinárodné dohovory v súvislosti s témami: energia, odpady, biodiverzita, sa v tomto odseku môžu objaviť. Rozhodli sme sa zdôrazniť tie normy, ktoré sa najviac týkajú turistických otázok. Zobrazujeme 3 úrovne: medzinárodné, európske a národné.

a) Medzinárodná legislatíva:

Patria sem medzinárodné dohovory, ktoré sa zaväzujú dodržiavať zúčastnené krajiny. Z hľadiska ochrany životného prostredia ich existuje veľa, tu sú najdôležitejšie:

- „Rámcový dohovor OSN o klimatickej zmene“ (Convention of the United Nations on climate change): cieľom dokumentu je znížiť emisie plynov skleníkového efektu do atmosféry. Podľa Kjótskeho protokolu, každá krajina bude musieť znížiť svoje emisie, pretože majú vplyv na odvetvie cestovného ruchu, najmä v sektore dopravy.
- „Medzinárodný dohovor o biologickej rozmanitosti“ (Convention on biological diversity): cieľom je zachovanie biodiverzity, využívať jej zložky udržateľným spôsobom a dosiahnuť spravodlivé a rovnocenné rozdelenie prínosov, ktoré pochádzajú z ich používania. Tento medzinárodný dohovor má ekologické, ekonomické a sociálne dôsledky, odvodené z udržateľného rozvoja. Krajiny, ktoré dokument podpísali musia brať do úvahy záväzky vyplývajúce z dohovoru pri budovaní turistickej infraštruktúry, vykonávaní rôznych činností, používaní dopravných prostriedkov, a to najmä v krajinách s rozsiahlou biologickou diverzitou, ktoré sa často zhodujú s rekreačnými oblasťami ekoturistiky.
- „Dohovor o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov“ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wilde Fauna and Flora, CITES): je dohoda, ktorá reguluje medzinárodný obchod s určitými druhmi živočíchov a rastlín, ktoré sú v nebezpečenstve vyhynutia. Odvetvie cestovného ruchu má zásadnú úlohu v informovanosti návštevníkov. Nebudú nakupovať nezákonné produkty v krajinách, ktoré navštevujú, pretože by sa takto podieľali na procese vyhynutia niektorých druhov a vyskytol by sa aj problém pri vstupe do krajiny ich pôvodu. Je vhodné dávať miestnym obchodníkom na výber rôzne alternatívy k ilegálnym „suvenírom“.
- „Dohovor OSN o boji proti rozširovaniu púští“ (International treaty of Fight against the Desertification): cieľom tohto dohovoru je oddialiť proces transformujúci ekosystémy na púste a púštne oblasti. Podľa dôsledkov sa musia signatárske krajiny vyvarovať činností, ktoré môžu spôsobiť proces rozširovania púští, v prípade cestovného ruchu prostredníctvom urbanizácie, zmeny využívania pôdy, výstavby infraštruktúry, používanie škodlivých dopravných prostriedkov, agresívne aktivity.
- „Dohoda o ochrane ozónovej vrstvy“ (Agreement for the Protection of the Ozone Layer): cieľom je vylúčiť emisie látok, ktoré majú vplyv na ozónovú vrstvu, ktorá pokrýva celú planétu. Signatárske krajiny nemôžu používať produkty, ktoré obsahuje látky ako CFC (chlór-fluorované uhľovodíky) alebo metylbromid; je

potrebné zabrániť ich používaniu v turizme, v chladničkách, klimatizácii, sprejoch na upratovanie, hnojivách.

- „Dohovor o mokradiach majúcich medzinárodný význam, Rámsarský dohovor“ (Convention on Wetlands of International Importance or Ramsar Convention): záujem je kladený na zachovanie mokradí, zraniteľných ekosystémov. V cestovnom ruchu sa zvyčajne používa tento typ biotopu ako cieľová destinácia, hlavne v ekoturizme, z tohto dôvodu je potrebné, aby boli splnené právne predpisy a dodržanie ochranných opatrení.
- „Dohovor o ochrane morského prostredia a pobrežných oblastí Stredozemného mora, Barcelonský dohovor“ (Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean or Barcelona Convention): jej cieľom je chrániť Stredozemné more a vyhnúť sa problémom, ako je znečistenie odpadmi. Vzhľadom k tomu, že toto more je jedným z najnavštevovanejších, dôsledky na tejto úrovni sú veľmi veľké. Pracovníci v cestovnom ruchu pri Stredozemnom mori musia vynaložiť úsilie, aby bol splnený cieľ tohto dohovoru, čo tiež znamená záchranu ich spôsobu života.

Existujú aj iné medzinárodné dohovory, ktoré sú spojené s cestovným ruchom, ale špecifikovali sme tie najdôležitejšie s priamym kontaktom s turizmom.

b) Európska legislatíva:

Aj keď neexistuje žiadny zákon na európskej úrovni špecifický pre cestovný ruch, existuje niekoľko smerníc a nariadení, ktoré zaväzujú členov krajín ich plnenie a ktoré sú spojené s touto problematikou. Niektoré z nich sú vybrané:

- „Smernica o čistení komunálnych odpadových vôd“ (Communitarian Directive on the collection and treatment of residual and urban waters): zbierka právnych predpisov súvisiacich s turistickými reťazcami, ale zaväzuje všetky typy zariadení opatrne nakladať s komunálnymi odpadovými vodami. Špeciálne dôležité sú pre obyvateľov pobrežných oblastí, kde sa populácia kvôli cestovnému ruchu v lete znásobuje.
- „Smernica o kvalite vody určenej na kúpanie“ (Directive on the quality of bath waters): zavádza normy pre ochranu verejného zdravia a životného prostredia. Základným zákonom pre odvetvie cestovného ruchu je,

že veľká časť aktivít sa odohráva vo vode, oblastiach ako more, močiare, jazerá. Značne sa vyskytuje v rekreačnom cestovnom ruchu, v morskom a prímorskom, vidieckom a námornom cestovnom ruchu.

- „Smernica o hodnotení vplyvu na životné prostredie“ (Directive on the Environmental Impact Evaluations): vyžaduje pre stavbu infraštruktúry posúdenie vplyvu na životné prostredie. Pred začatím stavebných prác sa vyžaduje povolenie od štátneho orgánu. Pre oblasť cestovného ruchu a trávenia voľného času bola v poslednom období prijatá nová smernica.
- „Systém environmentálneho manažérstva a auditu EMAS“ (Environmental Management and Audit System or EMAS Regulation): legislatíva, ktorá pomáha všetkým ekonomickým sektorom, verejným aj súkromným, s cieľom zlepšiť environmentálny manažment podniku. Výhodou je, že slúži na splnenie všetkých normatívnych požiadaviek v otázke životného prostredia, na vyhodnotenie a neustále zlepšovanie výsledkov environmentálnej činnosti. Je kompatibilná s inými medzinárodnými normami, ako ISO 14001. Už sa využíva v cestovnom ruchu, v hotelových zariadeniach, alebo dokonca v dopravných spoločnostiach, ktoré získali certifikát EMAS, aby poukázali na svoje environmentálne zameranie.
- „Smernica o vtákoch a smernica o biotopoch“ (Directive Birds and Directive Habitats): obe smernice sú základom pre ochranu druhov a ekosystémov v Európe. Sú základom sústavy Natura 2000, ktorá zahŕňa oblasti osobitnej ochrany a ochranu biodiverzity. Ako už bolo spomenuté, niekoľko dokumentov zameraných na cestovný ruch už bolo publikovaných o Nature 2000. Ekoturizmus, ktorý je zameraný na činnosti spojené s prírodnými oblasťami, berie do úvahy nariadenia z Nature 2000 ako aj obe smernice.
- „Smernica o energetickej hospodárnosti budov“ (Directive regarding the Power Efficiency in Buildings): cieľom je znížiť spotrebu energie na 22% a súčasne podporovať obnoviteľné zdroje energie.

c) *Národná Legislatíva*

Okrem medzinárodných zmlúv a európskej legislatívy, každá krajina má svoje vlastné zákony. V európskom meradle má každý členský štát povinnosť transponovať smernice do národnej legislatívy na základe európskej normy.

Použitá literatura

- ✓ BOO, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vols. 1 y 2. World Wide Fund. Washington, D.C. USA.
- ✓ BOULLÓN, R. (1985). *Planificación del Espacio Turístico*. Ed. Trillas, México DC. México.
- ✓ CEBALLOS-LASCURÁIN, H. (1996). *Tourism, ecotourism and protected areas*. IUCN. Gland, Switzerland.
- ✓ CEBRIÁN ABELLÁN, A. (2001). *Turismo cultural y desarrollo sostenible*. Universidad de Murcia.
- ✓ EPLER, M. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. The Ecotourism Society. EEUU.
- ✓ FORO EUROPEO DEL TURISMO (2002). *Agenda 21: sostenibilidad del sector turístico en Europa*. Comisión Europea, Bruselas.
- ✓ FULLANA, P. (2002). *Turismo Sostenible*. Rubes Editorial. Barcelona.
- ✓ IDR (2002). *Manual para Agentes de Desarrollo Rural*. Ediciones Mundi-Prensa. Madrid.
- ✓ IVARS, J. A. (2001). *Planificación y gestión del desarrollo turístico sostenible: propuestas para la creación de un sistema de indicadores*. Instituto Universitario de Geografía. Alicante.
- ✓ MACCOOL, STEPHEN, F. (2001). *Tourism, recreation and sustainability: linking culture and the environment*. Cabi Publishing, Wallingford, UK.
- ✓ MACINTYRE, G. (1993). *Desarrollo turístico sostenible: guía para planificadores locales*. Organización Mundial del Turismo, Madrid.
- ✓ OMT (2000). *Desarrollo sostenible del turismo: una compilación de buenas prácticas*. Madrid.
- ✓ OMT (1997). *Lo que todo gestor turístico debe saber*. Madrid.
- ✓ PÉREZ DE LAS HERAS, M. (2003). *La Guía de Ecoturismo*. Ediciones Mundi-Prensa. Madrid.
- ✓ PÉREZ DE LAS HERAS, M. (2004). *Manual del Turismo Sostenible*. Ediciones Mundi-Prensa. Madrid.
- ✓ PÉREZ RAMÍREZ, B. y CARRILLO BENITO, E. (2000). *Desarrollo Local: Manual de Uso*. FAMP.
- ✓ UICN (2002). *Turismo sostenible en áreas protegidas. Directrices para Planificación y Gestión*. Gland. Suiza.
- ✓ VILLALVILLA, H., y otros (2001). *Deporte y Naturaleza*. Talasa Ediciones, Madrid.
- ✓ WTO, UNEP y UICN (2002). *Sustainable Tourism in Protected Areas*. Thanet Press. UK.